

3585.

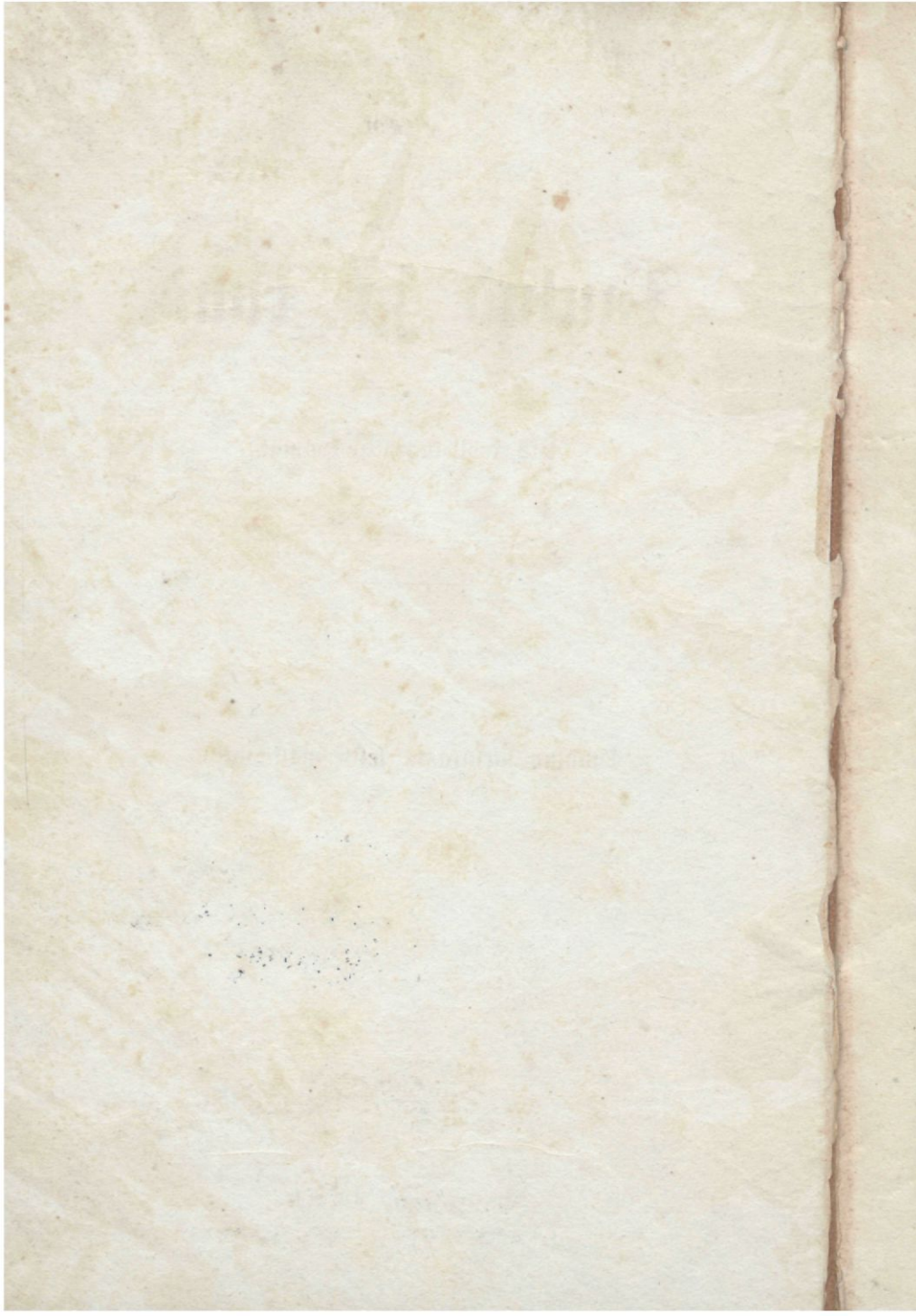
Taulud ja Tond.

Üks fooli-lugemise-raamat.

Tallinna kirjastuste seitsi wärskaantud.

Tallinnas, 1874.

Raamatumüüja Kunge kulu ja waraga.

E. U. I. de
Resenthal.

Taulud ja Toud.

Üks kooli-lugemise-raamat.

Tallinna kirjalaste seltsi wäljaantud.

Tallinnas, 1874.

Raamatumüüja Kriige kulu ja waraga.

Дозволено цензурою. Ревель, 14-го Июля 1873 года.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

43324

Juhatus = sõna.

Jälle uus lugemise raamat! Kus meie kõikidega läheme? Ehk mõtleb mõni nõnda, kui se raamat tema kätte saab. Mina palun: Võtke ikka heaks, mis ma teile mõistan pak- kuda. Ega koolidele sest kahju tule, kui mitu meest lugemise raamatu poolest oma jõudu katsuvad, se võib ennemine kasuks olla. Suur asi se ei ole, mis ma toon. Kuida raamat praegu on, ei tohi ma seda päris raamatuks kiita; ta on alles proovi-raamat ja tahab wist weel palju parandada ja kohendada, ennegu ta kolblitaks saab. Ma olen küll püüdnud raamatut nii head teha, kuidas mina jõudsin. Aga jõud on weike, aeg oli kasin, selle pärast ma ei võigi imeks panna, kui tundjad mehed temast palju leiawad laita, waid tahan asjaliku laituist tänuga wastu wõtta ja seda raamatu kasuks pruutida. Üks raamat, mis laste kätte saab, peab nii hea ja wigata olema kui wäha võimalik.

Kui ehk seda peaks laidetama, et lugemise tütid ei ole korra pärast seatud, waid enamiste läbisegamine, siis ma ütlen warsti, et se wiga, kui seda weaks sünnib nimetada, sest on tulnud, et tükkide kasin aru niisugust seadmist ei sallinud. Ma olen aga kergema ja raskema lugemiste wahete teinud ja raamatu kahte jausse pannud. Kolmas jagu oleks weel ärakulunud tükkide tarwis, mis geograhwiaist, histsoriaist ja looma-õpetusest on wõetud, — weike hakatus on kaa teise jau otsas, — aga ma kartsin, et raamat selle läbi liaks suureks pidi saama. Siis oleks kaa hind pidand kallimaks minema ja se on teada, mis waew weel mitmes paigas raamatu ostmisega on. Wähemine mõistaksin mina teist wiga wabandada, kui ehk keegi mulle peaks süüks arwama,

et kõik lugemise tükid ühe, s. o. minu kirjutatud on. Luge-
mise raamatule se ei olegi kahjuks, kui mitme kirjamehe tükid
seest leitakse. Igal ühel on kirjutades oma head ja wead,
ja selle pärast oleks vähemine karta, et lapsed wigadega
õpivad, kui mitte ühtepuhku ühed head ja ühed wead nende
silmade ees ei oleks. Mul oli lootust mitmelt poolt abi
saada, aga se läks tühjaks. Teiste kirjameeste raamatutest
ilma nende loata tükk wälja wõtta ei tohtind mina mitte
ja pool kaudu oli mul häbi luba küsida, ma oleksin siis pida-
nud oma tööd laiemale kuulutama, kui ta minu meelest väärt
oli. Nõnda se on tulnud, et kui piibli salmid ja wana rahwa
tarfuse sõnad jääwad arwamata, enamiste kõik lugemise tükid
minu kirjutatud on; kaks ainust vähemat tükki on wõrrad.
Suurem hulk on Saksa keelest ümberpandud, 3 laulu on
Wene lauliku Krülowi järele tehtud, üsna pisut olen ma
hoopis omast käest juure pannud.

Ehk laste koolitajad kiidawad seda, et selle raamatu
laulud lapsi waimule sündsamad on, kui need, mis enne neile
pafuti. Kõik on kaa mõned raskemad hulgas, kellest laps
wiist weel täieste aru ei saa, aga sest ei olegi kahju. Raamat,
kust seest laps, kui ta kooli arust wäljas on ja suureks on
saanud, enam midagi kasu ei leia, ei ole wiist mitte üks hea
lugemise raamat; siis teda sünnib wast heaks kiita, kui kaa
wanem inimene teda mõni kord hea meelega kätte wõtab
ja kasuga loeb.

Kirjutamise wiisiga olin ma üsna kimbus. Kaks wiisi
on teine teisega wõitlemas ja kui wõit kaa näitab ne kätte
jääwat, siis on uus isegi ommeti weel nii segane ja kirju,
et sa ei teagi, mis sa teed ja kuidas sa kirjutad. Tartu
kirjameeste selts on püüdnud segadusele otja teha ja on oma
liikmetele seadust teinud, kuidas kõik edespidi ühte wiisi peawad
kirjutama. Se on tänu väärt hakatus, ehk saame sedawiisi
wiimaks järje peale. Selle raamatu wiis läheb nende wiisiga
paeagu ühte, aina kolme asja poolest on wahet wahel. Ma ei
kirjuta mitte: püüan, riie, rooa j. t. s., waid püan,
rie, roa j. t. s.; ma ei kirjuta kaa mitte: pää, hää,
häääl j. t. s., waid pea, hea, heal j. t. s., ja weel ma ei

kirjuta: oliwad, armastasiwad j. t. f., waid olid, armastasid j. t. f. Dige on kirjameeste seltsi wiis kül, liati esimeses tükis on ta koguni minu wiisist õigem, aga minu arwates rahwa raamatute jaoks ei olegi kirja õigus ainus tarwidus, waid kaa kirja selgus ja ilu, kui se aga lugemise kahjuks ei ole. Rahkordsid healega tähti, mis heale wenitamise märgiks pruugitakse, ei kiida wist keegi kirja iluks, häda sunnil neid tarwitakse; kus seda fundi ei ole, kus ei ole karta, et lugemine selle läbi waewaliseks jääb, sünniks neid paremine maha jätta ja ühekordsid kirjutada, kui et nende läbi kiri muidu näutumaks peaks saama. Teiseks on se tõsi kül, et suur hulk rahwast pää, hää, oliwad, tegiwad j. t. f. räägiwad, aga teine se wõrs rahwast räägiwad: pea, hea, olid, tegid j. t. f. ja nende poolt seisab pealegi wanem Gesti keele kirja-wara. Ma ei tahtnud selle pärast wanast teest lahkuda ja uut üleswõtta, mis minu meelest wanast sugugi parem ei ole. Nii palju pidin mina juhatuseks raamatu otja ülespanema.

Mu nõu oli, kaa omaist käest midagi tua, mis kooli õpetusele wõiks kasu saata. Kas se nõu mulle on korda läinud, seda mõistku raamatu lugijad ise. Ma jätan neid nüüd Jumalaga ja Jumala hoolets jäägu kaa se raamat.

N a p l a s, Jaani kuus, 1873.

R. Malm.

Esimene Jagu.

Kergemad lugemised.

1. Lapse palve.

Mind, helde Jeesufe, wagaks tee!
Siis sinu juure saan taewasse.

2. Salmid.

Laske lapsukesed minn juure tulla ja ärge keelge neid mitte, sest niisuguste pärast on Jumala riik. — Mina olen üks hea karjane; hea karjane jätab oma elu lammaste eest. — Jehowa on mu karjane, ei mul ole ühtegi waja. Noore rohumaade peale asutab ta mind, ta saadab mind hingamise wee juure. Ta jahutab mu hinge, ta saadab mind õiguse jälgedele peale, oma nime pärast.

3. Laste karjane.

Mina õnnis lapsuke
Jeesufese tallele.
Oh, mu karjane on hea,
Mina paremat ei tea.
Mind ta tunneb, armastab,
Nime pidi mälestab.

Tema helde hoiu al
Leian mina wäeti tal
Head toitu elu aja,
Ühtegi mul pole waja.
Õmasti elu hallikast
Zoodab oma janund last.

Eks siis õnnis ole ma?
Eks ma pea hõiskama?
Pea lõpetab kõik waewa
Siis ta mulle kingib taewa.
Sinna, tema sülesse
Zään ma õnnis lapsuke.

4. Wana rahwa tarkus.

Aega mööda asjad käiwad. — Ei saa kõik kanad orrele. — Inimene on loodud tööd tegema, lind lendama. — Kõik ei mahu marja maale, muišt peab ikka karja maale. — Linn ei wõi kõrgemale lennata kui tiiwad kannawad. — Mida armsam laps, seda libedam wits. — Paha lind, paha laul. — Rahu kosutab, waen kautab. — Söö mis küps, räägi mis tõsi on. — Tee tööd töö ajal, aja juttu jutuajal. — Ühesa ammetit, kümnes nälg. — Wagade käsi käib nõnda kui mere peal wesi.

5. Seategijad.

„Kas keegi muu elajate seas sulle enam head teeb kui mina?“ küsis meilane inimese käest. „Jah, teeb!“ kostis inimene. „Kes siis?“ „Eks lammast?“ Tema willed on mulle tarwiduseks, sinu mesi muidu mainuseks.“

6. Külamees ja lõukene.

Külamees: „Lõuke, miks juba nii wara sa lendad ülesse lauluga?“

Lõukene: „Eks ma Issa tänama pea leiwa eest? Ta on ju nii hea. Wanast juba se pruut on mul, sõbr, eks se ole laa sul?“

Ja kui ta laulis taewa all
Ja külamees halja muru peal,
Siis kummagi süda rõõmustas,
Ja taewas päikegi naeratas,
Ja Jumal kuulis ülewalt
Heal meelel nende laulu healt.

7. Kaks kitse.

Ühe kitsa jalgsilla peal, mis üle sügawa jõe wiis, juhtusid kaks kitse teine teise vastu. „Anna teed!“ hüüdis teine. „Taga paremine!“ ütles teine, „eks mina esimene olnud silla peale astuma, pööra ise ümber ja anna mulle

teed!" „Kuule imet!" kirjendas teine vastu, „mina olen sinust wanem ja pean sulle teed andma. Mine ikka!"

Nõnda kumbki ajas oma wõitu, ega tahtnud järele anda. Nagelemisest tõusis riid, riuist wiimaks sõda. Sarwedega lätsid teine teise kallale. Kange põrutus wõttis neile jalad alt ära, mõlemad nemad kukkusid üle kaela jõkke ja üsna waewalt peasid sealt weel eluga.

Se on ikka nende palk, kes südamet kanguse pärast ei wiitsi järele anda.

8. Musta räästa tarkus.

Mustal räästal oli janu. Muud wet polnud ligidal kui pisut ühe pudeli sees, kust lind oma lühikese nokaga ei ulatanud seda kätte saama. Ilmaasjata katsus tema pudelit nokaga purustada, klaas oli kõwem. Asjata püüdis tema pudelit ümberlükata, ei olnud loomal nii palju jõudu. Siis tuli temale tark nõu. Ta otsis weikesi kiwa ja wiskas neid pudeli sisse, et weisi neist ikka kõrgemaks pidi tõusma. Wiimaks ta sai wee oma nokaga kätte ja wõis oma janu äraajada.

Ära wäsi õppimast, — kui se sulle ehitaja kaa raske on, ära anna järele, küll saad wiimaks kätte.

9. Linnu-pesa.

Linnu-ema: „Pois, mina palun sind südamest:

Ära puudu sa mitte mu pesast,
Ja ära seisa kaa wahtides ees,
Mu noored pojad hingawad sees,
Su juuri silmi need kardaksid
Ja haleda healega karjaksid."

Pois waataks hea meelega pesasse,
Zäi ommeti seisma eemole.
Siis tuli linnuke julgeste kaa
Ja kattis noore sou tiiwaga.
„Ole tuhandeks terve, poisike,
Et sina neile haiget ei tee!"

10. Ündja Euteruse kiri oma poja Hansule.

Arm ja rahu Issandas olgu sulle, kallis pojuke! Mul on hea meel, et sa häästi õpid ja hoolfaste Jumalat palud. Tee seda, pojuke, ja ära anna järele. Kui ma koju tulen, toon ma sulle kaa külaleiba kaasa. Mul on üks väga kena rohuaed teada, kus palju lapsi sees on, kuld riided seljas, need nopivad punde alt õnnu, pirnišid, kirsimarju ja ploomi-
mišid, laulawad, hüppawad ja on rõõmsad. Neil on kaa kenad weikesed hobused, kuld waljad suus, hõbe sadulad peal. Siis ma rohuaja peremehe käest küšiñ, kelle lapsed need pidid olema. Ta ütles: Need on puhas lapsed, kes heal meelel Jumalat paluwad, õpiwad ja wagad on.

Mina ütlesin: Armas mees, mul on kaa pojuke, Hans Euterus nimi, kas peaks temalgi luba olema aeda tulla, et ta saaks õnnu ja pirnišid süa, nende kena hooste seljas ratsa sõita ja siin lastega mängida? Mees kostis: Kui ta heal meelel Jumalat palub, õpib ja waga on, peab tema seia aeda tulema, Eippus ja Josti kaa. Kui nemad kolmekäsi tulewad, siis nemad saawad kaa wilešid, trummisišid, kandleid ja muud mänguriistu ja wõiwad tantšida ja wibupüššidega sihti lasta.

Ja tema näitas mulle kesi aja sees rohumaad, mis tantšimisele paras oli, seal olid wiled ja trummid selgesti kullast ja hõbe wibupüššid rippumas. Se oli weel wara ja lapsed olid alles sõõmata, se pärast ei saand ma enam aega nende tantšimisi oodata ja ütlesin mehe wastu: Armas mees, ma lähen nüüd silmapilk koju ja tahan kõik oma armsa pojale kirjutada, et tema aga õige wiist peaks hoolfaste paluma, häästi õppima ja waga olema, et ta seia aeda wõiks saada. Aga temal on weel üks sugulane Seenu, eks ta seda kaa kaasa too? Mees ütles: Küll itka, mine aga peale ja kirjuta seda temale.

Se pärast, armas poeg Hans, õpi aga diete ja palu Jumalat ja käsi kaa Eippust ja Josti, et nemad peawad õppima ja paluma, siis saate kõik kolmekäsi seia aeda.

Rõigewägewam Jumal hoidku sind.

11. Mõned küsimised.

1. Kui sa oma wanemate sõna ei kuule ja nende õpetust ei võta, mis palka sina ennast selle eest arvad saawat? Kas sa wabest taewasse saad? Ära peta ennast mitte.

2. Kui sa rumalaid, roppusid sõnu kuuled, kas sa nende üle tohid naerda? Kas sa ise tohid niisugusid sõnu suhu võtta? Ennistegija ütleb: Inimesed peawad aru tegema kohtu päewal igast tühjast sõnast, mis nemad on rääkinud.

3. Kas se õige on ja hea, et inimesed sinu wallatuma ehk koguni kurja tempude üle naerawad? Kas Jumal peaks kaa nende üle naerma? Mida enam teine halp inimene sinu üle naerab, seda hoolsamine hoia, et sa teist korda seda wallatust enam ei tee, ega neid sõnu räägi, mis teda panid sinu üle naerma.

4. Kui muud sind kiidawad, kas sa selle pärast pead uhkeks saama? Rõõmsaks wõid sa küll saada, aga võta ikka warsti nõuaks: Ma tahan nüüd weel enam hoolt kanda, et minu töö weel paremaks saaks.

5. Kui keegi sind lööb, kas sa tohid wastu löüa? Mõttele mis Rooma rahwa raamatus 12, 19 on lugeda: Arge makske ise kurja kätte, armsad! Kas Jeesus on wastu sõimanud, kui teda sõimati, kas ta on wastu löönud, kui teda löödi."

6. Kui sa midagi kurja oled teinud, kas sa siis tohid oma süüd äraosalata ehk seda walega wabandada ehk muu ilmasüüta inimese peale lükata? Kui ühegi inimese film sind ei ole näinud, üks film on sind ommeti nägemas, se tunneb kõik su süü ja nuhtleb seda. Se pärast ära waleta mitte, waid tunnista oma süü üles ja hoia edespidi selle eest.

12. Jumala film.

Wanemad olid kottu äraläinud, Jaagup oli oma õe Annega üksi koju jäänud. Jaagup ütleb: „Kuule An, mingem nüüd otfsima, kas meie kuskilt poolt midagi mainust leiame, mis hea on süa, ükski meid ei näe.“ An wastu: „Hea küll, kui sa mind sinna wiid, kus ükski meid ei näe, siis

tulen kaasa." Jaagup ütles: "Tule piima-kambriisse, seal saame magusat koort laskuda." An vastas: "Mis sa mõtled: üks naaber, kes õues piima-kambri akna kohal puid raiub, meid ei peaks nägema?" "Siis mingem kõõki," ajas Jaagup peale, "seal seisab ema meepot, sõõgem met leiwaga." "Aga mis ütleb naabri eit?" vastas An, "Tema näeb oma akna pealt kõik, mis meie kõõgis teeme."

"Siis lätkem keldrisse," ütles Jaagup, ja sõõgem seal dunu. Keldris on kotpime, kes meid seal võib näha?" "Armas Jaagup," kostis An, "kas sa tõeste arvad, et meid keegi seal ei näe? Kas sa seda silma ei tunne, mis ei seinad ega pimedus ei teela nägemast?" Jaagup ehmatas ja ütles: "Sul on õigus, Anneke, üks Jumala film meid näe kaa seal, kuhu inimese film ei ulata. Argem tehkem siis kuskil pool turja!"

13. Rewade.

A, a, a! Nüüd rõõmus olen ma!
Sügisel ja talw on läinud,
Rewade on imet teinud.

A, a, a! Nüüd rõõmus olen ma!

E, e, e! Su kadund saanitee.
Lumi sulas päewa kätte,
Nohi, lilled tulid ette.

E, e, e! Su kadund saani-tee!

I, i, i! Et mõtle ommeti!
Taewa isa armuwägi
Meile rõõmuks seda tegi.

I, i, i! Et mõtle ommeti!

O, o, o! Eks se meil' rõõmu too?
Wõime toast õue saada,
Kangid liiskid paenutada.

O, o, o! Eks se meil' rõõmu too?

U, u, u! Mis teen ma waratu?
Jeesust tahan auustada,
Wagal meel' armastada.

U, u, u! Nii teen ma waratu.

14. Pois ja Koer.

Pois: „Tule nüüd, frantsike, minule,
Spi istuma sirgeste!

Koer: „Ma olen nii noor alles, kannata!
Kui suuremaks saan, siis õpeta!

Pois: „Ei, noorest peast õpid ja hõlpsaste,
Se oleks sull' pärast üks waewa töö.“

Krants õppis, pea oli kõik tarkus käe,
Ta oskas istuda sirgeste,
Ta andis käppa ja tõi jälle kätte,
Mis wifati sügawa jõe wette.
Sest rõõmustus pois, ta õppis kaa,
Ja targaks meheks kaswas ta.

15. Laijad tüdrukud ja kuf.

Wanal perenaesel oli wiis oma tüdrukud iga hommiku
siis maast ülesajada, kui kuf sai laulnud.

Warane ülestõusmine oli laiskadele waewaks. „Kui
seda kufke raibet ei oleks“, nurisesid tüdrukud isekeskis, „kes
perenaese oma lauluga ülesäratab, siis meie saaksime enam
aega magada.“

Wiimaks sai kufi nõu peetud ja kuf salamahiti ärakä-
gistatud. Aga nüüd läks tüdrukute lugu üsna sandiks.
Wanal inimesel on uni ikka kassin. Perenaene, kes ilma oma
tunnikellata oli, käis nüüd sagedaste tüdrukuid juba kesk ööse
ülesajamas. Need kahatsesid küll tapetud kufke taga, aga
mis se enam aitas, ega ta selle läbi elusse ei tõusnud.

Kui sa weikestest waewast püäd lahti saada, siis mõtle
häästi, mis sa teed, et sa mitte wahest suurema waewa sisse
ei satu.

16. Rebane ja kuf.

Kuf istus kanadega parajalt puu otsas, kui rebane alt
mööda läks. Rebanel oli suur himu teisi nahka panna, aga
puu otša tema ei wõinud minna. Mis ta tegi? Ta katsus
kawalust. „Kas teate kaa nudist,“ ütles temma, „et igawene
rahulepitus on elajate wahel tehtud? Hunt peab edespidi

tallega, rebane kanadega sõbrust pidama." Wana kelm lootis, et kanad pidid julgeks saama ja puust alla tulema, uut seadust katsuma. Kuf kostis: „Mis sa räägid, on väga hea!" ja seda veldes sirutas tema oma kaela, kui näeks ta kaugelt midagi. Rebane küsis: „Mis sa näed kaa?" „Ei midagi", kostis kuf, „muud kui küt tuleb koertega." Rebane ütles: „Siis mina lähen eest ära." Kuf ütles: „Dota ommeti, kuhu sa lähed? Kui meie näha saame, et koerad sinuga sõbrust peavad, siis tuleme meie kaa maha sinu juure." Rebane wastu: „Kes teab, kas uus rahuseadus neile juba on teada antud. Ma lähen paremine."

17. Linnufeste kawalus.

Hansuke on metsa läinud,
Ta on linnu pesa näinud.
Kift warbil tema tõttab,
Kas ehk linnud sinni wõtab.
Läbi prau linnu ema
Näeb ju, kuidas tuleb tema,
Santsub: „Oh sa kallite,
Juba tuleb Hansuke!
Uih, mis kep weel, pole juttu,

Lapsed, tiiwad alla ruttu!"
Sauh, sauh, sauh, kõik lendawad,
Pesa tühjaks jätawad.
Linnud naerwad Hansukest
Ja ta kena malgakest.
Sest ta lootus kukkund wette,
Ta ei saanud lindu kätte,
Tema meel on nufaks läinud,
Et ta lindu pole näinud.

18. Pois ja sif.

Ükskord oli üks pois, kes enam armastas wõid-leiba kohtu toppida kui raamatut pähä õppida. Inimesed hüüdsid teda laisaks kotiks.

Se nimi ei olnud poisil meele pärast, ta mõtles: Dot' oot', ma näitan teile, kui hoolas ma olen õppima! wõttis kooliraamatu ja läks uulitsa peale. Seal oli paks puu känd maas. Selle peale istus pois, üsna tee ääres, kus inimesed mööda läksid. Ta pani raamatu põlwele peale, aga pahurpidi, et kirjatähed jalad ülespoole olid. Nõnda tema istus ja wahtis raamatusse ja riputas jalgu. Aga ennäe, juba temma noogutab peaga, pois on magama jäänud.

Kes tuleb sealt aja nurga takka? Ets se ole si, lustakas loom? Temal on kõik peatarkus täieste käre, selle poolest ta ei tagane kellegi eest, sest temal on pikad sarwed peas ja kõwa otšaefine. Ta tuleb noorskaja poisil juure ja näeb, kuidas se peaga noogutab. „Dota,“ mõtleb si, „kas sa mind kutsud rammu katsuma? Siin ma olen!“ Tema ajab esimeste jalgadega mulda üles, läheb mõned sammud tagasi. Pois ikka noogutab peale. „Silma pill!“ mõtleb si, ta seadis ennast joone, tõusis tagumiste jalgade peale püsti, ja plauht! annab sarwedega poisile matsu pähä. Si poisil pähä, pois selili kannust maha, raamat lendab ülesse tuule kätte. Pois ajab hulgudes jälle jalule ja jookseb suure nutuga koju. Et ta kül tähte ei olnud pähä saanud, täht jäi temale ommeti pea külge. — Si paneb imeks, et wõit nii kerge kaubaga tema kätte jäi, ta wahib ikka weel tee peal, kas jälle mõni pois peaks tulema, kes midagi ei ole õppinud ja uulitsa peal tahab magada.

19. Laisk pois.

„Ei ma täna lähe kooli, Ilmad on nii ilusad.
Mis se õppimine maksab,
Kui kõik pärast unustad?“

„Aga kuidas wiidan aega?
Ets ta lähe igawaks.
Kranke, sind tahan õpetada,
Et sa saaksid targemaks.“

„Sinnu ealised koerad
Zuba seista oskavad,
Zstuwad ja kappad andwad,
Ja kaa wette hüppawad.“

„Mõtled wahest, et ma jätan
Kumalaks sind, krantsike?
Ära looda, nüüd ma wõtan
Sind kord õpetusele.“

„Soh, nüüd seisa sirge nurgas!“
Pea püsti! Ülesse!
Anna kapp! — Sa ei taha?
Peffa laisa koerale!“

„Mis? Sa nurised weel? Dota!
Tahad laiskust pidada?
Kes ei õpi, tahab witsu, —
Tunned seba seadust kaa?“

Uks lööb lahti, isa tuleb,
Poisil pükste jahwatis:
„Kes ei õpi, tahab witsu!
Mis siis sina tahad, — mis?“

Ladina keele kirjatähed.

a	b	d	e	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	r	s	f
a	b	d	e	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	r	s	f
					t	u	w	ä	ö	õ	ü.					
					t	u	w	ä	ö	õ	ü.					
A	B	D	E	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R	S		
Ⓐ	Ⓑ	Ⓓ	Ⓔ	Ⓖ	Ⓕ	Ⓘ	Ⓚ	Ⓛ	Ⓜ	Ⓝ	Ⓞ	Ⓟ	Ⓡ	Ⓢ		
					T	U	W	Ä	Ö	Õ	Ü.					
					Ⓙ	Ⓤ	Ⓦ	Ⓐ	Ⓞ	Ⓞ	ü.					

20. Salmid.

Wäga õnnis on inimene, kes tarkust leiab ja inimene, Wäga õnnis on inimene, kes tarkust leiab ja inimene, kes mõistust kätte saab. Mis sa noorel põlvel ei ole kes mõistust kätte saab. Mis sa noorel põlvel ei ole kogunud, kuidas tahad sa seda wanas eas eest leida? Jehowa kogunud, kuidas tahad sa seda wanas eas eest leida? Jehowa kartus on tarkuse hakatus. Jumala kartus on suur kasu. Kartus on tarkuse hakatus. Jumala kartus on suur kasu. Jumala kartus saadab kõigile asjadele kasu ja temal on selle Jumala kartus saadab kõigile asjadele kasu ja temal on selle linatse ja tulewa elu tõutus. Linatse ja tulewa elu tõutus.

21. Wana rahwa tarkus.

Ära arwa koera karwast, waid hambaist. — Ega õnnetus hüa tulles. — Hea sõna wõidab wõõra wäe. — Igal linnul oma laul; igal mehel oma wiis. — Kõik on ikka lõõma-päewad, ei ole kõik saama-päewad. — Kon saab mättale, ei mõista kon mättal olla. — Keeletu peab wedama, mis meeletu peale paneb. — Lehm lüpsab suust, kana muneb nokaist. — Narri põld üks kord, põld narrib find üheküla korda. — Õiguse wastu ei saa ükski. — Pada naerab katlat, ühed mustad mõlemad. — Parem

karta kui kahatseda. — Silm on kuningas. — Täna kuld, homme muld. — Unustab hoidja, tahab püüdja. — Wagu lambaid sünnib palju ühte lauta. — Wana tee, wana sõbr.

22. Kohus festab, ülekohus kaub.

„Kuule Krants,“ ütles terane Muri, „juba pime on väljas, peremees ei wõi meid näha.“ Krants wastas: „Kuida tema meid siis pimedas peab nägema.“ Muri ütles: „Mis sa arwad, eks meie nüüd wõi diete lusti pidada. Ma tean, kus aja fees aut on, sealt poeme läbi ja siis saame mööda uulitsaid ja aedu himu otja joosta. Kui sa tahad, siis läheme kaa külasse ja haugume nõnda, et kümme wersta ringi kõik seda peawad kuulma. Siis inimesed kargawad woodist üles mõeldes, et wargad juba kambris kapi kallal.“

Krants ei lausund musta ega walget, läks ära ja heitis oma hurtsikusse pikali.

Muri tema järele, astub hurtsiku juu alla ja ütleb: „Kas sa uhke oled, miks sa ei wasta? Wiist sul ei ole himu kaasa tulla.“ „Sa oled üks tige loom“, ütles Krants, „ja tige datega ei sünni feltšida.“ „Kas mina tige? Kuule imet!“ küsis Muri, „Ma pidin muidu nalja tegema.“ „Se oleks üks kolwatu nali, kui sa inimesi tahad unest üles äratada“, kostis Krants, „niisugust nalja ei sünni teha, kust teistele kahju tuleb ja mis pärast ise oma kohut unustame. Eks sind selle eest söödeta, et sa pead maja hoidma, ja sina tahad seda tühja naljameitmise pärast üksi jätta. Hoia aga, et sa mitte wiimaks selle eest oma nahaga ei saa maksta.“ Muri hurises ise eneses, aga läks ommeti ja heitis oma hurtsikusse magama, ega läinud hulkuma.

Teisel päewal ütleb Muri Krantsi wastu: „Kuule, mis sa arwad, kas sul ei ole himu worstikest süa.“ „Kas siis worstid uulitsa peal paigal on?“ küsis Krants. „Ära ole rumal!“ kostis Muri, „lihuni ku majas neid on, eeskojas laua peal nemad seisawad. Meie wahime aega, kus lihuni tuppä lähed, ma wotan ukse lingist lahti, — sa tead, et ma seda oskan, — kumbki wõtab omale worsti ja siis: Hõitfa, poisid,

jalad alla!" Krants vastas: „Worsti jõõtsin mina kül hea meelega, aga wargil käia ma ei taha." — Korraga oli tisa wäljas: Muri on maha löödud. Tema oli aeg ajalt lihuniku majas wargil käinud ja lihunik oli hakanud teda waritsema. Tuleb Muri, wõtab ukse lingist, käppab worsti, lihunik kutub kui walt tema peale, lööb kirwega maha. Nõnda oli Muri otša saanud, aga Krants elas veel palju aega ja peremees armastas teda. Rohus kestab, aga ülekohus kaub ja ülekohus ei seisa kotis.

23. Kabja-raud.

Üks talumees läts naabri küllasse, Toomast poeg oli kaafas. „Ennäe!" hüüdis isa, „pool kabja-rauda on maas, wõta üles ja pista tasku." „Oh," kostis Toomas, „selle tühja asja pärast ei maksa kummardada." Sõna lausumata wõttis isa raua maast ja pistis tasku. Kui nemad sepapajast mööda läksid, müüs isa raua paari kopika eest sepa kätte ja ostis selle raha eest kirsī marju. Mõlemad läksid edasi. Päike paistis palawaste, polnud neil tee peal päewa warju, ega olnud kaa wet leida janu kustutuseks. Toomas oli janu waewas, ega jaksanud peaaegu isa järel käia. Siis pillas isa nagu kogemata ühe kirsīmarja maha. Toomas wõttis selle ruttu üles, nagu oleks se kullatiik, ja pistis suhu. Said nemad jälle mõned sammud edasi läinud, pillas isa teise marja maha. Toomas kummardas ruttu ja pistis marja suhu. Nõnda pidi Toomas kõik marjad maast üleswõtma.

Sai tema wiimse äraõõnud, pööras isa enna ümber ja ütles: Oleksid ja raua pärast ükskord wiitsinud kummardada, siis ei oleks sulle tarwis olnud kirsīde pärast sada torda kummardada.

24. Laululinnud.

Nurme külas oli iga maja juures weike rohuaed, kus wilja-puud kaswafid. Iga kewade õitsetid puud kenaste ja hulk lindufid pesitafid nende okste peal ja ajafid seal oma tralli, mis küla rahwale wäga armas oli kuulda.

Jõudis fägife, fiis puud olid magufat wilja täis. Aga pärast wallatumad küla lapsed hakkasid linnu pefi ärarikuma. Linnud kadufid wiimaks hoopis fealt ära. Polnud enam kewadel kena linnu laulu kuulda, kõik rohuajad olid ära waiknenud. Kahjulikud mardikad ja tõugud, mis enne lindudele olid roaks olnud, wõtfsid wõimuft ja lõid puud paljaks, et nemad enam ei kannud wilja. Wallatumad lapsed, kellel enne ilmaski ei olnud puuwiljast puudust olnud, ei faanud enam õuna punni nähagi.

25. Warblane tuleb talupojale rebelifeks.

„Talupoeg, talupoeg, tif, tif, taf,
Oh kui suur sinu wiljasaak!

Rebelifeks kas tahad mind?

Talupoeg, küla ma ormaftan find.“

„Talupoeg, talupoeg, tif, taf, tif,
Sulle tulen kui wabadif.

Spitfin hea meefega

Rehte peftma ja tuulama.“

„Talupoeg, talupoeg, tif, tif, taf,
Mis sul maffab wiljawat?

Tahaffin aga katfuda,

Magus tänawu wili faa.“

Talupoeg naeris: „Waata meeft!

Wõru-fael, hoia ära eeft,

Wuidu faad fa pindaga

Matfu, et pea jääb nugama.“

„Tule fiffe, fõge firt,

Näpi, nopi, ole wirt!

Et sul tõhutäis on käe,

Kui ma lähen õhtule.“

26. Karjane.

Hans oli rohuaja ligidal lehma hoidmas. Tema nägi, et kirfi puu otfas mõned marjad juba üfna punafed ja walmis olid, tema hakkas neid wäga himustama. Ta jättis lehma üfhi, ronis üle aja ja läks puu otfa marju fõõma.

Lehm, kes karjast enam ei näinud, läks ära, murdis lagunud aja maha ja hakkas rohuajas rohtu ja lillesid fõõma ja muift jalgadega ärataallama. Kui pois feda nägi, fai tema süda täis, ufinaste tuli ta puust maha, hakkas lehma turjaste fõimama ja teibaga peftma.

Isa oli kõik aja takfa näinud, ta tuli poisfi juure ja ütles temale waljuft: „Pois, kes on diete kariftuft ära-teeninud, fina wõi mõiftmata weis, mis ei tea, mis ta teeb? Efs fina ole otsegu tema oma himudele woli annud? Nüüd

mõistad ja tema peale halastamata kohut ja unustad hoopis omma mõistuse ja oma süü!"

Poisil silmad olid häbi täis isa noomimist kuuldes.

27. Hunt.

Willem oli väga kuri waleutama. Üks kord tema hoidis lambaid suure metsa ääres. Tema tahtis koeruse pärast inimest natukest narrida ja hakkas kõigest wäest kiskendama: „Hunt tuleb! Hunt tuleb! Tulge appi!"

Mehed tulid ligidalt külast joostes, firwed ja malgad käes ja pidid hundi maha lööma. Aga sest et hunti polnud näha, läksid jälle koju töö juure. Willem jäi neid selja taga naerma.

Teisel päewal katsus Willem jälle sedasama tükki ja karjus: „Hurjoo, hunt!" Jälle tulid mõned mehed hunti äraajama. Kui nemad ühtegi ei leidnud, läksid paha meelega koju, sest nemad hakkasid poisil wallatusest aru saama.

Kolmandamal päewal tuli hunt tõeste. Willem karjus elu hinge poolest: „Tulge appi! Hunt tuleb!" Ei tulnud enam keegi appi.

Lamba kari heitis jooksu küla poole. Willem ei saand nii ruttu joosta, tema komistas, kukkus, hunt sai teda kätte ja pani nahka.

Kes waletab, seda ei usta kea siis mitte, kui ta tüt räägib, ja walel on lühikesed jalad.

28. Must räästas.

Rüti Mikhkel oli toas must räästas, keda tema nõnda oli õpetanud, et tema mõnda sõna sai wälja räägitud. Kui Mikhkel küsis: „Kus sa oled, must?" kostis lind iga kord: „Siin ma olen!" Hans, naabri weike poeg, käis heal meel Mikhke juures linnu tarkust kuulmas. Ükskord polnud Mikhket toas, kui Hansuke tuli. Hans püüdis ruttu linnu kinni, pettis teda kae alla ära ja pidi siis usinaste toast ärapõgenema. Aga kui tema parajaste uksest tahtis wälja lipata, tuli Mikhkel õuest tema wastu. Mikhkel tahtis Hansule rõõmu teha ja

hüüdis: „Kus sa oled, must?“ Vind hakkas poisi kae hõlma
seest suure healega kiskendama: „Siin ma olen!“ Nõnda tõusis
Hansu wargus üles ja warga palgast ta ei jäänud ilma.
Kuida töö, nõnda palk.

29. Mõnu rohi.

Kaks teenijat tüdrukut, Mari ja Kadri, läksid linna
poole, kummalgi oli raske kott kanda. Mari ohkas ja nuri-
ses ühtepuhku oma koorma al, aga Kadri naeris ja tegi nalja.

Mari: „Kes teab, kust sulle veel naermise himu võib
tulla, sinu kott ei ole sugugi kergem minu kotist ja enam
jõudu sul kaa ei ole kui minul.“

Kadri: „Ma panin oma koorma juure ühe mõnusa
rohu, se teeb, et ma koormat peaaegu ei tunne. Tee sina
niisamuti!“

Mari: „Mis ime rohi se on? Ütle ommeti tema nime,
et ma kaa oma koormat tema läbi võiksin kergitada.“

Kadri: „Rohu nimi on — kannatus. Pane se koorma
juure, warsti koorem saab kergemaks.“

30. Lokman.

Üks hommiku maa tark, Lokman nimi, rääkis oma lugu
jeda wiisi:

„Ma ei ole ilmaski häda ehk wiletsuse pärast palju
kurwastanud, kui mu käsi kaa kes teab kui waeft wiisi käis,
muud kui ükskord olin ma kurb, kui ma pidin palja jalu
käima, sest et mul raha ei olnud kingi osta.“

Üksa mure waewas läksin mina templitse. Seal leid-
sin mina ühe inimese, kes hoopis jalutu oli. Sain ma teda
näinud, oli kõik mu kurwastus nagu penga südamest ära-
wõetud; ma tänasin Jumalat, et mul terwed jalad olid, miska
ma sain käia. Tema õnnetu mees oleks õige wiist hea meelega
palja jalu käinud, kui temal aga oleksid jalad al olnud.“

31. Wanad mõistatused.

1. Hobune tallis, laba räästas. — 2. Must siga läheb
lauta, ajab punased põrsad laudast välja. — 3. Neli neitfi-

keft lähewat üle nurme nuttes. — 4. Neli teewad woodit, kaks näitawad tuld ja üks heidab peale. — 5. Pere sõõb, laud laulab. — 6. Suine poifike, sada kordne kafukas. — 7. Wana wak, uus kaas.

32. Karu ja mesilased.

Kuura maal üks maias karu,
Kellel polnud peas aru,
Leidis ühe linnu puu;
Warsti jooksis wet ta suu.

Ähwardama linnuteisi:
„Andke aga kätte mesi!
Ega teie tühjad saa
Mulle seda teelda saa!”

Linnud wastu: „Sina risu!”
„Seisa rahu! Ära liisu!”
Aga karu wägise
Saba ronib ülesse.

Nüüd üks nõõlamine hakkas,
Karu lugu hoopis laskas;
Wana maias mesi=rot
Kuskus puust kui jahu=lot.

Kuttu jooksis ära karu,
Mesilased nagu maru
Pühivad ta järele,
Andwad walu diete.

Karu wingus, karu hulguis,
Otjas oli kõik ta julgus,
Nutab ikka: jor, jor, jor,
Linnud naerwad: sir ja for.

Hüüdsid: „Wõta lõpetuseks
Hea nõu weel õpetuseks:
Kardad naha walu ja,
Bäta muud siis rahuga!”

33. Inimese sõõja.

Kaks linna poisi tulid maale ja eksisid metsas teelt ära, et nemad enam ei osanud koju minna. Dõ hakkas tulema, poistel oli hea meel, et nemad ühe weikese kõrtsi juure juhtusid, kuhu nemad wõisid sõõks jääda.

Poisid heitsid suures toas pikali. Keft öö ajal kuulsid nemad, kuidas kõrtsmik kambriis naesega midagi rääkis, warsti olid kõrward seina külles, et pidid kuulma, mis asju kambriis räägiti. Mees ütles „Naene, pane homme wara pada tulele, ma tahan oma kaks linna kabalat tappa.

Waestel poistel hakkasid hirmu pärast püksid jahwatama, kui nemad neid sõnu said kuulnud. „Sa kallis aeg, kõrtsmik on inimesesõõja!” ütlesid nemad isekestis: „Katsugem, et tema käest weel peaseme.” Üks oli luts, nemad kargasid toa aknast õue ja pidid ärajooksma. Aga kargamisest olid neil jalad nifastand, pealegi olid hoowi wärawad kaa luts,

äravõgenemise nõu oli neile tühjaks läinud. Oma suure ahastuse sees pugesid mõlemad sea lauta ja jäid sinna õõ otsa, aga saanud ei filmapilgukski näha filma peale, üks nutmine eja kaebamine.

Hommi fu wara tuli kõrtsmik, võttis lauda ukse lahti, ihkus oma nuga ja hüüdis: „Tulge wälja, teie kabakad, teie wiimne elu päew on tulnud.“ Mõlemad poisid hakkasid hirmjal wiisil hulguma ja kõrtsmikut Jumala keeli paluma, et tema neid ei pidand tapma.“ Kõrtsmik ajas filmad pärani, kui tema poisid omast sealaudast leidis, ja küsis nende käest, kas nemad teda inimese sööjaks pidada.

Nuttes wastasid poisid: „Eks se olnud õõse teie sõna, et teie meid hommi fu wara pidite tapma!“ Kõrtsmik puhkes naerma: „Teie rumalad poisid! Kas ma siis teid tähendasin? Mina rääkisin omast kahest seapõrjast, mis ma linnast ollen ostanud ja selle pärast linna kabakateks hüian. Kas saate nüüd aru, kui paha asi se on, kui keegi juttu läheb kuulma, mis temale tarwis ei ole kuulda? Kes ukse taga luuletab, kuuleb enamiste ifka seda, mis temale häbits ja kahjuks on.“

34. Seawaras.

Kaks karutantsitajat tulid oma karuga õhtu hilja ühte külasse ja jäid õõseks kõrtsi. Kõrtsmik oli sel samal päewal oma suure nuumsea äramüünud, laudas oli ruumi, se-pärast sai karu lauta kinnipandud.

Kesk õõse tuli waras ja tahtis sea ärawarastada, sest tema ei teadnud sea müümisest ega karu panemisest ühtegi. Tsalahiljukesti wõtab tema lauda ukse lahti ja arwates, et se figa on, hakkab ta pimedas karust kinni. Hirmfaste jorifedes tõusis karu püsti ja hakkas meest oma käppade wahel muljuma.

Õnnetu inimene röökis hirmu ja walu pärast nii kan-geste, et kõrtsirahwas unest ärkasid ja tulega waatama tulid, mis se pidi olema. Waewalt laid tantsitajad teda wihase karu käppadest lahti peasta. Ta oli pool hingetu ja üsna werine. Nõnda sai tema kaa kohtu kätte antud, mis temale kurja nõuu eest kurja palka mõistis.

35. Wana rahwa tarkus.

Wana karu ei õpi tantsuma. — Ära kiida ise ennast, lasse muud kiita. — Härg peetakse sarwist, mees sõnast. — Vaastu tuli ja laenu leib ei kesta pikale. — Raks kõwa kiwi ei tee mitte häid jahu. — Kes palju lobiseb, palju waletab. — Süü rokal, süü wäikl. — Aeg annab head nõuu. — Mida enam kas silutatakse, seda kõrgemale kas saba tõstab. — Mida enam koore koos, seda wedelam lake. — Hunt heidab kül karwa, aga mitte wiisi. — Kus ei ole hirmu, seal ei ole armu. — Pane siit kärneriks, siis saavad puud kooritud. — Kel wägi, sel wõimus, kel kukur, sel kohus.

36. Wastukõstus.

Mart ei olnud enne ilmaški kuulnud, kuidas mets wastu kostab. Ükskord oli tema heinamaal ja hakkas lusti pärast metsa poole kiskendama: „Ae, ae! Wastu metsast kostis heal wastu: „Ae, ae! Mart pani seda imeks ja hüüdis: „Kes sa oled?“ Heal metsast niisamuti: „Kes sa oled?“ Mart karjus: „Sina rumal pois!“ „Rumal pois!“ kostis wastu. Marti süda sai nüüd täis, ikka hullemaid sõimunimesid luges tema metsa poole ja kõik tulid jälle metsast tema kätte tagasi. Ta arwas, et mõni pois olla ennast metsa ära petnud ja narrida teda sealt. Tema läks suure wihaga poisi mööda metsa otsima ja pidi temale narrimise eest walu andma, aga ta ei leidnud kedagi.

Kodu kaebas Mart oma häda emale, üks wallatu pois metšas olla teda kurjaste sõimanud. Ema ütles: „Se kord oled sa natukest eksinud ja ise enese peale kaewanud. Sa ei kuulnud muud kui oma sõnu. Nõnda kui sa sagedaste jõe weest oma silma näu oled näinud wastu paistwat, nii oled sa nüüd metšast kuulnud oma heale wastu kostwat. Oletad sina ise lahkid sõnu hüüdnud, siis oletad kaa lahked sõnad sulle wastu kostnud.

37. Hobune ja warblane.

Warblane: „Sõim on sul täis, pai hobune, sealt kõrvalt ehk näpistab minule

Üht ainust terakest, olgu kaa kaks,
Ei fina se läbi saa waesemaks."

Hobune: „Noh tule peale, linnuke,
Siin küll on mulle ja sinule."
Siis kahetäsi nemmad sõid
Ja mõlematele püsis toit.

Kui fui tuli kange soojaga,
Siis figisid kärblased otsata;
Aga warblane püüdis neid hulgani,
Maad hoost ei saand waewata sugugi.

38. Hunt ja inimene.

Rebane kiitis hundi wastu inimese suurt jõudu: ükski elajas ei jõua tema wastu ja ole aga õige kawal, kui sa tema käest tahad peaseda. Hunt ütles: „Kuula! Peakün mina aga kord inimest näha saama, ju ma temale näitaksin!" Rebane kostis: „Seda võib saada, tule aga homme wara mu juure, ma näitan sulle inimest." Wara hommikul oli hunt paigal ja rebane wiis teda tee ääre, kus igapäew kütt möödaläks. Kõige esmalt tuli üks wana lahti lastud soldat seda teed. „Kas se on inimene?" küsis hunt. „Pole mitte," kostis rebane, „se on enne inimene olnud." Siis läks üks weike poisike mööda, wiist kooli. Hunt jälle: „Kas se on inimene?" Rebane ütles: „Ei mitte, se peab weel inimeseks saama." Wiimaks tuli kütt, kahe rauaga püs õlal ja pih pusnuga wööl. Rebane ütles: „Waata nüüd, se on inimene, mine aga tema kallale, mina lähen seks ajaks eest ära oma koopasse.

Hunt läks otsekohse inimese peale. Kui kütt teda nägi, ütles tema: „Kahju, et aga haawlid sees on," pani püsi palgele ja lastis hundi wastu filmi. Hunt tõmbas nina kortsu, aga ei annud ennast hirmutada, waid tuli ikka ligemale. Kütt lastis teise korra. Hunt ei hoolind walust, waid kippus otsekohse küti kallale. Se tõmbas noa tupest ja andis sellega hundile mööda pead mõne libeda matsu, et hunt werine ja hulgudes pakku läks ja rebase juure tagasi tuli. „Wana wend!" küsis rebane, „kuida saite inimesega korda?" „Oh,"

kaebas hunt, „seda ma ei oleks uskunud, et inimese jõud nii suur pidi olema. Kuule, mis ta tegi. Esite ta võttis ola pealt kepi, puhus sisse, et mulle midagi vastu filmi löi, mis mind hirmjaste kutistas. Siis tema puhus teise korra weel ja nagu walf ja rahe oog löi minu vastu filmi. Olin mina üsna ligi saanud, tõmbas tema ühe läikiva küljeluu ihust wälja ja andis mulle sellega nõnda walu, et ma juba oma elu otša arwastin kae olewat.“ „Mis ma sulle ütlesin,“ kostis rebane „mine weel hoopsema!“

39. Mis mul on.

Mul on kaks filma, terawat,
 Need peas alati liiguwad.
 Ma maapealst ilu näen nendega
 Ja finist taewast näen mina kaa.
 Neid Zumal on annud minule,
 Ja kõik, mis ma näen, on ta kätte töö.

Kaks kõrwa ma ilmale kaasa tõin,
 Ja nendega mina kõik kuulda wõin,
 Kui eidele ütles: „Lapsuke,
 Tee seda, ehk seda ära tee!“
 Kui taadise hüab: „Armas laps,
 Mu juure tule ja ole krapse!“

Üks suu mul on, et ma sellega
 Wõin kõiki asju küsida,
 Ja rääkida, mis mina tean,

Ja kosta, kui ma kostma pean,
 Ja naerda, kui rõõmus on mu meel,
 Ja Zumalat kiita ja paluda weel.

Kaks kät mulle antud pealegi,
 Parema käsi ja pahema, kummalgi
 Wiis sõrme, mis tööle osawad,
 Mul nemad alles weel mängiwad.
 Kui suureks kaswan ja targaks saan,
 Siis minagi tööle neid tarwitan.

Kaks jalga mul on, ma nende peal
 Saan seista ja käia siin ja seal.
 Kui hüppan ja fargan, ei taha se ifka
 Weel forda minna, — noh, polewiga,
 Kui pärast suuremaks kaswawad,
 Siis jooksevad nemad kaa jõudsamad.

Üks süda mul rinnus, mis weikene,
 Ja süski tufsub nii rõõmsaste,
 Ja armastab hellaste wanemaid.
 Kas küsite: Kust fina seda said?
 Eks taewa isa südant mull' annud,
 Ta rõõmu ja armastust sisse on pannud.

40. Kolm paari ja üks ainus.

Kaks kõrwa sul on; — üks ainus suu: tahad sa kaewata?

Sa pead palju kuulma ja pisut rääkima.

Kaks silma sul on; — üks ainus suu: et mõtle järele!

Mõnda saad sa näha, kõik ära räägi ülesse!

Kaks kät sul on ja üks ainus suu: eks sa aru saa?

Tööle kaks peawad, — sööma üks minema.

41. Kui waga isa õnnis Euterus oli.

Euterus oli wäga helde südamega oma laste wastu. Ükskord oli ta haige woodis ja üks sugulane tõi tema weikese poja Hansu tema woodi ette. Laps naeratas haiget isa nähes ja sirutas oma käed tema poole. Siis isa sai üsna kurbaks, aga ühtlasi kaa rõõmsaks waimust, õnnistas lapsukest ja ütles: „Ole aga waga, raha mul ei ole sulle päranduseks jätta, aga küll jätan ma sulle suure, rikka Sumala, et sa kanna su eest hoolt, — ole aga waga. Seks kinnitagu Sumal sind oma armuga. Amen.

Aga Euterus wõis kaa wäga wali isa olla ja kaswatas oma lapsi Isjanda karistamises. Tema kaheteistkümnene aastane poeg oli kord midagi pahandust teinud. Isa ei annud terve kolme päewa ajal temale luba enese silma alla tulla, jenni kui tema ennast pidi alandama ja oma süüd andeks paluma. Oma ja mõned tuttawad palusid poja pärast, aga Euterus kostis kindlasti: Ma armastaksin ennemine, et mul surnud poeg oleks kui wallatu ja kolwatu poeg.

42. Rebane ja lõukoer.

Lõukoer oli wanaks saanud ja ei jaksanud enam nõdruse pärast jahi peal käia. Tema jäi siis wagusi oma koopasse ja tegi ennast haige olewat. Siis hakkasid kõik elajad haiget katsuma ja tema terwise järele kuulama, aga tema wõttis ühe teise järele kinni, pani neid nahka ja toitis nõnda oma pead. Siis tuli kaa rebane teda waatama, aga tema jäi koopa suu kohta seisma ja teretas lõukoera eemalt. „Astuge aga ligemale, auus Reinu isand!“ hüüdis lõukoer, „miks teie ukse alla jääte ja miks teie nii terawaste maa põhja wahite?“ Rebane wastas: „Ma waatan aga teie külaliste jätki, palju on teie juure sisse läinud, aga ükski ei ole jälle wälja tulnud. Ma ootan, kui teie muud külalised saawad wälja tulnud, siis tahan mina sisse tulla.

43. Koer käib kohut.

Üks ennemuistene Eesti rahwa jut.

Üks peremees ei annud oma koerale häästi süa, andis temale liha konta ja seda leiba, mis inimestest üle jäi. Koer ei olnud sellega rahul ja läks kaebama. Kui ta kohtu ette sai, siis rääkis ta kõik oma lugu üles, kuidas peremees temaga teeb. Kohus mõistis temale küll hea õiguse ja ütles: „Pere-mees peab sind kui padjule ja talwel willa wakka magama panema, wõileiba ja liha peab ta sulle süa andma.“ Koer oli selle õigusega wäga rahul ja läks ära ja pidi koju minema, pidas seda õigust meeles ja rääkis üksteine ikka sest õigusest, mis ta oli saanud. Rebane tuli tee peal ta wastu, küsis, kus ta oli käinud ja kus ta pidi minema. Ta rääkis rebasele kõik oma lugu üles, mis asja pärast ta käib ja kus ta läheb. Rebane kiitis kaa seda, et ta tee oli korda läinud ja pere-mehe üle õigust saanud. Nemad hakkasid kaheksäsi juttu ajama sest õigusest ja kõigist asjust. Selle hea jutuga unustas koer kõik õiguse ära, mis ta oli saanud ja kui naad teine teisest hakkasid äralahkuma, siis küsis koer rebase käest: „Mis se oli, waderike, mis ma sulle rääkin?“ Rebane kostis: „Seda sa mulle rääkisid, mis õigus kohus sulle on mõistnud, et peremees peab sulle luid konta ja põlend koorukest süa andma, kui laastu mäel ja talwel lume ange otsas pead sa magama.“ Koer läks koju kurwa meelega ja õigust paremat ühtegi kui enne oli.

44. Tedre pesa.

Wälja pealt metsa äärest leidsid kaks poisit tedre pesa ja said kaa emase linnu, mis andumas oli, kätte. Suurem ütles: „Wõta sina munad omale, tedr jääb minu jaoks. Munad on ikka nii palju wäärt kui tedr ise.“ Wähem pois ütles: „Kui se tõsi on, siis wõta ise munad ja anna lind mulle.“ Nemad läksid riidu ja said pea karwupidi kottu. Maadlemise wahel peasid tedr poisit käest wallali ja lendas ära ja vähem pois tallas kogemata munad jalaga puruks. Müüid kummalgi ei olnud ühtegi. Seep se on, mis enamiste sest wälja tuleb, kui kaks kangeste oma õigust ajawad ja kohut käiwad.

45. Noor hiir.

Hiireke tuli august wälja ja nägi ühe lõksu. „Ennäe!“ ütles tema: „eks se olegi lõks?“ Oh teie kavalad inimesed! Kolme pulgakese peale seavad teiliskiwi püsti, ühe otša panewad pisut sea raswa, ja se on siis neil hiire lõks. Jah, kui meiesugused ei oleks neist weel targemad! Eks meie tea, kui keegi läheb raswa närima, prauht! kufub teiliskiwi maha ja tapab maia hiire ära. Küll mina teie kavalust tunnen.“ „Aga,“ rääkis hiireke edasi, „nuusutada võib ommeti raswa, ega kiwi paljast nuusutamisest kaela ei tule. Sea raswa hais on minu meelest kõige magusam. Ma lähen ja nuusutan natukesi.“

Ta läks lõksu alla ja nuusutas raswa. Aga kiwi oli nii õrnalt ülesseatud, et, kui hiireke aga oma nina otša sai raswa külge pistnud, kiwi prauhti maha löi ja hiire ära rõhus.

46. Jõulu õhtul.

Waata, ma kuulutan teile suurt rõõmu, mis kõige rahwale peab saama, sest teile on täna Taaweti linnas sündinud Õnnistegija, kes on Kristus, Issand.

Sa püha, kallis Jeesuke,
Sa tulid meile lastele,
Meid pidid puhtaks pesema
Ja omaks lasteks tegema.

Maailm kõik istus pimebas;
Sind Issa meile läkitas,
Meid walgustama tõega
Ja õnnistama armuga.

Oh püha, kallis Jeesuke,
Su sündimise päew on se.
Se pärast kõige ilma peal
On täna lastel hea meel.

Mind õnnista, ma nooruke!
Mu süddant, Jeesus, puhtaks tee,
Mu hingest rooja lauta,
Mind elu weega jahuta.

Mull' anna tõsist alandust
Ja kaswata kaa armastust,
Et püha nagu inglise
Su juure saaksin taewasse.

47. Keda Jeesus öndfaks kiidab.

1. Öndfad, kes waimust waefed; felft nende päralt on taewariik.
2. Öndfad, kes kurwad on; felft nemad peawad faama rõõmustatud.
3. Öndfad on tafafed; felft nemad peawad maa pärima.
4. Öndfad, kellel nälg ja janu on õigufe järele; felft nemad peawad täis faama.
5. Öndfad on armulifed; felft nemad peawad armu faama.
6. Öndfad, kes puhtad füdameft; felft nemad peawad Jumalat nägema.
7. Öndfad on rahu nõudjad; felft neid peab Jumala lapfiks hüütama.
8. Öndfad, keda tagakiufatakfe õigufe päraft; felft nende päralt on taewariik.

48. Taewa Jõsa armu hool.

Pange tähele linnud taewa al: nemad ei külwa, ega leiſa, ega pane kofku aitade ſiſſe, ja teie taewane Jõsa toidab neid. Ets teie ole palju ülemad kui need?

Pange tähele lillerefed wälja peal, kuidas nemad kaſwad. Nemad ei tee tööd ega fehra, aga mina ütlen teile, et Saalomongi kõige oma auu ſees ep ole mitte nõnda olnud ehitatud kui üks neiſtſinatſiſt.

Se päraft ei pea teie mitte mureſfema ega üttema: Mis peame meie ſööma? ehk mis peame meie jooma? ehk miſka peame endid katma? Seſt teie taewane Jõsa teab, et teile ſeda kõik tarwis läheb.

49. Ära waewa loome.

Ära waewa uſſifeſt!
 Waata, teda wäetifeſt
 Taewa iſa armastab
 Ja ta peale halastab,
 Näitab taale rohufeſt.

Et ſaaks täita kõhufeſt,
 Ja et ta ei januta,
 Joodab faſte tilgaga.
 Seſt on rõõmus uſſifeſt,
 Näiget taale ära tee!

Kas mina tapan uskise,
Mis oma toidu natukese
Siit peendrast otsib roomates,
Ja taewa isa tänades?

Ei mitte! Ela sina aga!
Kül mina sind ei kiusa taga,
Sa taewa isa loomuse,
Ja hoolib sinust helsedeste.

Dige teab oma lojusse hinge waewa. Salom. Spet. jón. 12,10.

50. Naene lest ja kella heal.

Üks lest naene pidi oma kätte waewaga wiis last toitma. Nii kaua kui nende põllu lapise oma kasina kasu kätte andis, läks se temale weel häda pärast korda. Aga üks aasta äpardas wlli hoopis ära ja pealegi kärwas nende ainus lehm. Müüd oli nõu otjas, kust tema oma wie lapsega pidi peatoidust saama. Siis ütles ta nukra meelega ise eneses: „Kerjata ma ei taha, kõik töö ja waew on tühjaks läinud, se' oleks kõige parem, kui ma sureksin.“ Sel filmapilgul hakkas kel kirikut sisse helistama, tema meelest se oli kui furnu kel. Siis tuli wanem tütar tema juure kambrisse: „Cit, juba kel hääb, kas sa lähed kirikusse? Mina jään majahoidjaks koju.“ Seda ütles laps selle pärast, et ema iga pühapäew kirikus käis ja enamiste ifka sealt lahkema südamega koju tuli. „Miks ma siis pahal päwal kirikust peaksin maha jääma, kui ma enne hääl päiwil ifka sinna olen läinud?“ mõtles ema ja läks, aga süda oli temal wäga raske. Kirikus oli temal häbi endise nukra meele pärast, ta istus ühe samba warju maha. Mutu pärast ei saand tema laulu diete laulda, aga iga sõna, mis õpetaja Jumala armastusest ja heldusest rääkis, jahutas tema koormatud südant. Kinnitatud südamega ja alandliku, kannatliku meelega tuli tema koju tagasi. Leskede ja waeste laste isa kannab ju hoolt meie eest! Se sõna ja teine sõna, mis ta kirikus oli kuulnud: „Kui teie oleksite rahul ja loodaksite, siis oleks teil rammu,“ seisid tee peal ühtepuhku tema meeles. — Üks jõukas mees oli kirikus lese naese haledust tähele pannud ja teiste käest tema lugu kuulanud. — Shtu istus lest naene oma lastega toas tule walgel ja kinnitas esite oma südant Jumala sõnaga. Siis ta hakkas nõuu pidama, mil wiisil kahju, mis teda nii waeseks oli teinud, Jumala abiga pidi araparandatud saama: „Meie peame,“ ütles ta, „esiotja

katsuma üht kitse kasvatada, ehk jõuame siis pärast jälle omale lehma osta." Sai ta seda öelnud, kuuldi uffe taga lehma ammu mist ja keegi koputas uffe peal. Üks mees astus tuppa, teretas ja ütles: „Üks hea inimene läkitab teile selle lehma ja need kotid kingituseks ja soovib teile palju terwist!" Sai ta seda öelnud, siis kadus tema uffest wälja. Üks lehm, mis palju parem oli endisest, oli uffe al oheliku otsas kinni, hõisates talutasid lapsed teda lauta ja wiisid siis waewaga rasked wilja kotid tuppa. Oma pidi rõõmu pärast nutma. Teisel päewal tuli jõukas mees, suure karja mõisa peremees, neid vaatama ja ütles lese wasta: „Teie olete eile kirjutas Jumalale oma silmawet ohwriks wiinud, se pärast on tema teid rõõmustanud. Juba ammu ajast oli mul Jumalaga tänu ohwrit wõlgu kõige hea eest, mis tema mulle on teinud. Selle pärast wõtke seda, mis ma teile olen läkitanud, kui wõlg wastu, mis mu kohus oli tasuda. Ma tänan Jumalat, et ta mulle kirjutas südame lahti tegi teid aitama."

Kes Jehowat nõuawad, neil ei puundu ühtegi head.

51. Linnu : tarkus.

Kui sa tahad ilma peal
Rõõmu päiwi näha,
Siis kui linnud taewa al
Wõta ifka teha:
Mureta need laulawad,
Hüppawad wast wõitu,
Otsa peal siis magawad,
Runni tundwad koitu.

Ilma kadefufeta
Üks teist armastawad,
Rahul nemad sellega,
Mis just roaks saawad.

Ei neist ükski murega
Korja wara aita;
Siiski saawad waewata
Oma pead toita.

Paistab päew, siis tulewat
Maru naad ei karju;
Tõuseb torm, kül leiawad
Drus head warju.
Lauldes kiitwad Jumalat,
Kes neil' katab lauda,
Lauldes wiimaks lähewad
Rahul oma hauda.

Kui sa tahad ilma peal
Rõõmu päiwi näha,
Siis kui linnud taewa al
Wõta ifka tehha!
Ega taewa-isa neid
Kallimaks meist pea!
Kiida teda rõõmsaste:
Ta on wäga hea.

52. Dünad.

Jüri nägi aknast, et naabri rohuajas mitu kena punast duna maas olid. Ta puges aja august läbi rohuaeda ja toppis kõik kae ja pükste taskud dunu täis. Aga korraga tuli naaber, witsafimp käes, wärawast sisse aeda. Nüüd Jüri oli kitsas kae, ta jooksis nii ruttu, kui jalad andsid, augu juure ja pidi naabri witsa eest ärapögenema. Aga kust wõtta? Taskud olid temal dunte läbi nõnda paisunud, et weike kelm ei mahtunud enam auku, waid kinni jäi. Nõnda sai naaber teda kätte, wõttis dünad puhas ta käest ära ja wõttis siis weel witsaga temalt pükki mõdtu. „Pane tähele!“ ütles naaber:

„Need dünad, mis sa warastanud,
On isegi sind kimbutanud,
Naad panid kinni tee su eest,
Et sa ei peasend witsa käest.“

53. Rebane ja wiina marjad.

Rebasel oli nälg, ta leidis ühe wiinapuu, mis ülewal otsas marju täis oli. Rebane luulis tüki aega puu ümber ja püüdis igal wiisil marju kätte saada, aga ei saand! Juba linnud hakkasid tema tühja waewa naerma. Siis rebane, kes nende hirmutamist kartis, wenitas molke ja ütles: „Püü! marjad on weel üsna toored ja happud, ega mina neid ei tahagi.“

54. Wana Sultan.

Talupojal oli üks truuw koer, Sultan nimi. Aga se oli wanaks läinud ja hambad olid temal nürid suus. Üks kord oli mees oma naesega dues ja ütles: „Wana Sultani lasen ma homme maha, temast ei saa enam koera. Naesel oli hale meel, ütles: „Koer on meid nii kaua truuwiste teeninud, et temale siis kuluks armuleiba anda?“ „Mis sa räägid,“ ütles mees, „kas sa oled rumal? Hammast ei ole temal enam suus, wargad ei karda teda sugugi, on tema meid teeninud, siis on tema kaa se eest igapäew hea lõhn täie saanud, nüüd pole enam teenistust, ei ole kaa leiba.“ Koer oli ligidal maganud ja pere rahwa juttu kuulnud.

Tema kõhtus väga ära, et homme tema wiimne elu päew pidi olema. Metsas oli Sultanil üks hea sõbr ja pool-sugulane, hunt; seda tema läts õhtu vaatama ja rääkis temale kõik oma häda üles. „Ära karda,“ ütles hunt, „juba mul hea nõu on walmis arwatud. Homme wara lähed sinu peremees naese ja weikese lapsesga heinamaale. Lapse panewad nemad ikka, senni kui nemad ise tööl on, põõsa warju maha, heida sina tema kõrwa pikali, kui tahaksid teda hoida. Siis mina kufun äkitselt metsast teie peale, wõtan lapse maaist ja jooksen temaga tuhat nelja metsa poole. Sina kui nool lase mu järele, kui tahaksid sa lapse mu käest ärawõtta. Mina pillan teda siis maha ja sina wiid wanemate kätte tagasi. Nemad jääwad uskuma, et sina nende lapse oled peastnud, ja ei tee sulle õige wist midagi kurja, waid soowiwad sulle armu leiba.“

Se nõu oli koera meele pärast ja nõnda kuidas nemad seda olid kokku rääkinud, sündis ka kõik teisel hommikul. Talupoeg kisendas kui meeletu, kui ta hundi nägi lapsesga metsa poole jookswat ja naene ringutas käsi. Aga sai wana Sultan lapse terwelt tagasi toonud, oli mõlematel hea meel, nemad silitasid koera pead ja ütlesid: „Ei meie sulle kurja tee, sa pead armuleiba saama elu otsa.“ Mees ütles naese wastu: „Mine ruttu koju ja keeda Sultanile pudru, tema wanad hambad ei jalli muud, ja mina kingin temale oma peapadja magamise asemeks.“ Sest ajast saadik olid Sultanil paremad kui päewad. Hunt tuli teda vaatama ja temal oli hea meel, et nende nõu nii heaste oli korda läinud. „Kuule, wana wend,“ ütles hunt, „ega sina ommeti selle pärast suurt kisa hakka tõstma, kui mina sinu peremehe käest mõne lihawa lamba ära wiin. Täna wu on väga raske pidu, sa ei mõista, kuidas pead läbi ajama.“ Sultan ütles: „Ära tee seda mitte, mina pean peremehe poolt seisima ja ei wõi seda koguni lubada.“ Aga hunt arwas: „Pole wiga, se oli temal muidu nali!“ ja tuli õõse lammast ärawiima. Aga Sultan oli juba peremehele kõik teada annud, se wahtis hunti küüne wärawas ja suges teada mehe moodi. Hunt kargas hulgudes ära ja karjus weel wihaga koera poole: „Dot', oot', sina risu, ei ma seda sulle kingi!“ Teisel päe-

wal läkitas hunt metsseja koera juure ja kutsus teda metsa, et nemad seal oma asja hammaste waral pidid seletama. Koeral ei olnud muud abi kaasa wõtta kui wana kolmejalgisti kassi niru. Kui nemad kahetäsi metsa poole tõttasid, lõngas kas ifka tema kõrwas: Pool kolmat ja pool kolmat! ja saba seisis temal walu pärast piisti. Hunt oli seaga juba ootamas. Kui nemad oma wihamehed nägid tulewat, arwasid nemad, et neil mõõd pidi kaasas olema, sest et nemad kassi saba mõdgaks panid, ja kui kas ifka lõngates tuli, näitas se nende meelest, kui tõstaks ta ühtepuhku kiwa maast, et ta neid nendega pidi loopima. Selle pärast läksid mõlemad nii araks, et siiga pöösa warju puges ja hunt enast puu taha ärapettis. Koer ja kas panid imeks, et nende wastasid ei olnud näha. Aga siiga ei saanud rutuga oma kõrwu pöössasse ärapetta, need paisisid wälja ja wärisesid ta peas. Kui kas ümberringi waadates neid tähele pani, mõtles tema, et se üks hiir pidi olema, kargas äkitselt nende peale ja hammustas kängeste. Siis siiga hirmsaste raugates tõusis üles ja heitis jooksu ja karjus: „Waata, seal puu taga on päris süüdlane!“ Koer ja kas waatasid ja nägid hunti. Sel olid silmad nii häbi täis oma argduse pärast, et ta koeraga pidi äraleppima.

55. Hobune ja piits.

Kord seisid kõrtsi reie al
Teemehe hobu põhu peal.
Se hakkas piitsa haugutama
Ja hirnu keeli hurjutama:

„Sa peakoer, kas hulluks läksid,
Et sa mind tee peal nõnda peksid?
Mu selga parkisid, et aga
Seal laiad were wermes taga.

Kas selget maateelt mõistad kaa:
Et piisti piitsa raibe*) sa?“
Piits kostis: „Pea sina suud!
Sul liikmed terwed, kõwad luud,

Eks sa wõi joosta? Ära roni
Sa mööda teed kui wana kroni!
Teed sina seda, ole julge,
Ei ma siis puudu sinu külge.“

Dõ otja arwas hobune
Kõik asja häästi järele,
Ja teisel päewal jalgu loopis
Nii, et se oli ime hoopis.

Ta läks mäest alla ja mäest üles,
Kui oleksid taal tiivad külles.
Ei piits ta nahka enam sõõnd,
Waid seltsiks aga takti on lõõnd.

*) Se oli temal rumal sõna, aga eks ta ifka olnud hobune!

56. Maja-hiir ja põld-hiir.

Üks maja-hiir, mis linnas uhkes majas elas, läks maale ennaft natukeft lahutama ja juhtus põld-hiirega kokku. Se wõttis oma kaimukefe auufaste wastu, muidugi jõudu mööda, pani temale wiljateri ja pähkliid ette. Teine fõi pifut ja ütles fiis: „Oh fina waene loomuke oma elamifega! Tule minuga linna, kül fa fiis näha faad kui fuureste meiefugune oma pead wõib toita, kõige paremad road, föö aga himu otla.“ Põld-hiir kuulis teife nõuu ja läks temaga linna uhke majasfe elama. Kahekäsi läksid nemad fahwrisfe, kus arutu palju leiba, juustu, sea raswa, worstifid, wõid ja muud föömakraami oli. Maja hiir ütles: „Näed fa nüüd! föö ja ole rõõmus, feda rõoga on meil igapäew kül.“ Kui ta weel oli rääkimas, kolifes luk, kok pistis wõtme sisfe. Hiired kohkusid ja pistifid jookfu. Maja-hiir leidis oma augu warfi, aga põld-hiir jooksis hirmuga sinna ja tänna ja ime oli, et ta weel koka käeft peafis. Sai kok äraläinud, ütles maja-hiir: „Nüüd pole enam midagi karta, mingem tagafi ja föögem endid täis!“ Põld-hiir kostis: „Mis sul wiga on kiita, fa leidsid oma augu, aga mina pidin hirmu pärast üsna furema. Kuule, mis mõtted minul on. Jää fina peale rikkaks maja-hiireks, föö peale worstifid ja raswa, mina jään kehwaks põld-hiireks ja lepin oma wiljateradega. Sul peab ühtepuhku hirmu olema koka, kasfide ja lõksu pärast, ma faan oma põllu augu fees rahuga elada.

57. Suur pärna puu.

Peetre maja ukse ees seifis kena pärna puu. Suwel tema õitfes wäga kalliste, linnud hüppasid mööda õffe ja ajasid oma tralli, mesilased sirisfid tuhande kaupa ta õite ümber ja nõfisid nende seest magusat wedelat. Peetre poeg Herm, kes naabri lastega ifta puu warjus mängis, ütles ifa wastu: „Taot, fe wõis üks hea mees olla, kes felle

puu on istutanud." Isa vastas: „Seda meest pole enam elus, sest see pärna-puu on ikka rohkesti peale jaa aasta wana, aga et ta üks hoolas, auus inimene on olnud, seda tunnustab weel tänapäew selgesti: ta ei ole mitte üksi seda pärna puud istutanud, waid enamiste kõik wilja-puud rohu ajas on tema istutatud. Sa näed nüüd ise, et puu mitte üksi sellele rõõmiks ja kasuks ei ole, kes teda istutab, waid ka neile, kes pärast teda elawad, pika aja peale. Kes puu istutab ja tema eest hoolt kannab, see teeb head, aga kes puu meelega rikub ehk temale kahju teeb, see teeb suurt ülekohut ja ei jää ka nuihlemata.“

Herm hakkas isa käest kinni ja ütles: „Taat, ei mina seda tee, ma ilmaski ei taha puud rikkuda ega koorida, kuidas wallatumad karjalapsed teewad; mina tahan ennemine puid istutada ja nende eest hoolt kanda, et oleks õige palju ilusaid puid, kelle warjus inimesed wõiwad rõõmsad olla ja wäsinud teekäijad puhata: Eks see ole ka Jumala tahtmine?“

58. Jeesus, laste sõbr.

Jeesus, lapsed wõtsid üles
Ja neid kandsid oma süles,
Kätte peal neid kiigutasid,
Sõlmed meelil õnnistasid.

Laste sõbr, et nüüd sa pale
Pole näha, küll on hale;
Aga eks sul meel se-sama
Ikka alles õnnistama?

Noorukesed lapsukesed,
Need on sulle armukesed,
Need sa meelest pole halwad,
Nagu karjane neid walwad.

Sul on rõõm, kui head teeme,
Wallatusest taganeme.
Oh kes nõudma siis ei peaks
Sulle olla meeleheaks.

Lapsed, läksem armastama
Jeesusest ja wagaks saama!
Mõttele, siis ta peab muret,
Wiib sind taewasse, kui sureb.

59. Armastuse kiitus.

1. Kui ma inimese ja ingli keeltega räägiksin, aga mul ei oleks armastust, siis oleksin mina üks wask, mis kumiseb ja üks kelluke, mis heliseb.

2. Ja kui ma wõiklin prohweti wiisil rääkida ja teaksin kõik sala-asjad ja kõik tundmise, ja kui mul oleks kõik usk, nõnda et ma wõiklin mägesid asemelt äratõsta, — aga mul poleks armastust, siis ei oleks minust ühtegi.

3. Ja kui ma kõik oma wara ärajagaksin, ja kui ma oma ihu annaksin ära põletada, ja mul ei oleks armastust, siis ei oleks minul fest ühtegi kasu. 1. Korint. r. 13, 1—3.

60. *Sommiku laul.*

Kui häästi sain ma magatud,
Kui rõõmsast' olen ärganud.
Ma tänan, armas Jumal, sind,
Et õõse oled faitsnud mind.
Müüd päewa ajal ole kaa
Mu juures oma armuga.

61. *Õhtu laul.*

Wärsind olen, magama
Tahan heita rahuga,
Õõsa, armu filmaga
Minu und jää walwama.
Olen täna paha teind,
Olen eksitee peal käind,
Teesukefe weri teeb,
Et se wõlg kaa maha jääb.

Nutjad filmad kuiwata,
Haige süda paranda,
Waeõtest lastest igal pool
Õlgu sinul isa hool!
Minu armsaid omaksid,
Õsa, ema, wennaksid
Kaitse armust alati,
Wanu, noori, ühtlasi.

62. *Karu.*

Ühes metsas olid inimesed ühe karu näinud. Hans ja Peeter, mõlemad noored mehed, pidasid nõuu metsa minna ja karu äratua.

Mõned päewad käisid nemad ristati ja põigiti möõda metsa, ega saanud karu näha. Oli õhtu kää, jäid nemad ühte kõrtsi metsa ääres õõ majale, sõid ja jõid priskeste ja ütlesid kõrtsmiku wastu: „Kannatage aga maksuga, külap karu maksab kõik oma nahaga.“

Kui nemad üksford jälle möõda metsa olid luusimas, tuli järsku karu hirmsa jorinaga nende peale. Hans lastis

püisfiga, aga kuul läks karust mööda, noore mehe käsi oli hirmu pärast värisenud. Tema ronis ruttu puu otsa. Peetre püs ei võtnud tuld, tema heitis pikali maha, pidas hinge finni ja tegi ennast furnu olevat. Karu tuli tema juure, nuusutas tema kallal peast hakates ja kui tema hinge õhku ei tunnud, ladus tema ära.

Kui Hans puu otsast maha tuli, küsis tema pilgates Peetre käest: „Ütle ommeti, mis jalaasja sõis karu sinu kõrva?“ „Mis ta muud ütles,“ kostis Peeter, „kui et se halbi töö olla, karu nahka enne äramüia kui karu ise kää on.“

63. Ma ei taha waletada.

Ühe poisile oli keegi weikese kirwe kinkinud. Poisil oli selle üle hea meel, ta jahtis ja raius kirwega, kus ta aga mahiti sai, ja mõni kord juhtusid kirwe hoobid kaa sinna, kuhu neid ei sündinud. Üks kord tuli pois, kirwes käes, rohuaeada, mõtles: Ma heidan tubliks puu raiujaks, hakkas peale ja raius isa kõige kallima kirsi puu maha. Teisel päewal tuleb isa aeda ja näeb, et tema kena puu on koeruse pärast maha raiutud. Ta sai väga pahaseks ja hüüdis: „Kes seda on teinud, se ei pea mitte mu käest peasema!“ Ükski ei teadnud süüalust nimetada, muud kui üks ainus teadis küll, se oli pois ise, kes parajaste pöösa warjus seisis, kui isa nõnda ähwardas. Tema mõtles: „Paha lugu küll, aga mis ma teen? Kui jätaaksin tunnistamata, siis se mul oleks wale ja waletada ma ei taha.“ Ta astus siis usinaste isa ette: „Isa, mina olen süüalune, ma olen puu maha raiunud, se oli mul väga rumal temp!“ Isa waatas poja otsa, küll oli tema nagu weel tõsine, aga pahandus oli sealt kadunud, ta andis pojale süüi andeks.

Se weike pois elas Ameerika maal ja temast on pärast üks väga auus mees saanud ja pealegi üks kuulus kindral, tema ei ole elades mitte waletanud. Tema nimi on Georg Washington.

64. Koljat ja Taawet.

Pit Koljat oli wanaste
Üks mehe mürafas,
Taal kübar oli tutiga
Juust nagu tatifas.
Ta oli üsna uhkust täis,
Ja ise rumalam kui weis.

Pit habe kõlbus tema suust
Mis kõiki hirmutas,
Ta näu poolest näitas just
Kui päris mõrtsukas.
Ta mõõga nui, üks ime-tüf,
Kui lõnga poom se oli pik.

Ta kondid olid jämedad
Kui mõne täku luu,
Ja hooplema ja prassima
Taal osavam kui suu.
Kes juhtus kofku temaga,
Ei peasend ilma tüllita.

Ta Jisraelit igapäew
Mii tuli pilkama:
„Kas on teil meest? Kes usaldab
Mu wastu hakata?
Ta tulgu! Nagu kutsika
Ma tahan teda rabada!“

Siis lamba karjast tuligi
Üks noorukene mees,
Taal kepikene oli käes
Ja kiivid pauna sees.
Ta ütles: „Hoople peale sa,
Behoowa nimel tulen ma.“

Ta wiskas kiwi linguga
Ja oskas pähä nii,
Et Koljat nagu tapahärg
Lõi maha mauksi.
Siis Taawet raius rahuga
Ta pea otsast mõõgaga.

Ei aita uhke kübar peas
Kui pole tarkust sees,
Ei saand kaa kasu laiaist suust
Se härja moodi mees.
Waat', weike mees mõib näidata,
Mil wiisil tuleb sõddida.

65. Hiir ja lõukoer.

Lõukoer magas omas koopas. Mitu hiire olid tema ligi
lusti pidamas. Üks neist ronis kiwi otša, mis lõukoera kohal
oli, jalg libises ja ta kukkus lõukoera kaela. Se ärkas üles
ja tabas käpaga kurjategija kinni. Hiir paluma: „Suur
kuningas, halasta mu waese loomukese peale. Se juhtus
mulle üsna kogemata, et ma su peale pidin kukkuma. Mis
kaju sul oleks sest, kui sa mind tapaksid? Jäta mind elusse,
ma luban sulle õige wiisi selle eest head teha.“

„Jookse peale!“ ütles helde lõukoer ja lastis hiire lahti,
„mis head sina tühine tahad lõukoerale teha? Lõukoer jäi
hiire lubamist naerma. Natukese aega pärast seda jooksis
se sama hiireke mööda metsa ja otsis pähkliid. Siis ta kor-

raga kuulis lõukoera häledat hulgumist. „Sel võib wist kitzas läe olla,“ mõtles hiir ja hakkas kisa pole minema.

Ta leidis lõukoera ühe tugewa wõrgu sees, mis küt metslindude jaoks sinna oli pannud, finni olewat. Rõwad paelad olid nii targu seatud, et lõukoer ei hammaste ega küüntega neist jagu ei saand.

„Dota natuke, sõbr,“ ütles hiir, „kül meie saame sellega forda.“ Ta tuli ja raius hammastega paelad katti, mis lõukoera esimesed jalad finni pidasid. Olid need lahti, sai lõukoer ise ennast aidata. Nõnda peastis weike hiireke suure lõukoera surma käest.

66. Koer ja warblane.

Peremehel oli hea karjakoer, aga koeral ei olnud head peremeeft. Ta nõudis palju tööd, aga andis vähä süa, nõnda et waefel loomal kõht alati tühi oli. Koer mõtles wiimaks, kas ma pean nälga surema, paremine lähen ära teisel kohal õnne katsuma ja läks. Jooksis teed mööda, kõrwad londis, nukra meelega ja tühja kõhuga, ei teadnud, kuhu minna, kust kõhutäie kätte saada.

Siis waft juhtus warblane tema wasta tulema, teretas ja küsis peenikese healega: „Kulla krantfi wennikene, miks su nägu wihma karwa, miks su silmad wesi karwa?“ Koer wastas: „Nälg kipub kallale, hulgun nõnda tühja kõhuga,“ ja rääkis warblasele, kõik oma häda üles. „Ole rahul, kulla wend,“ ütles warblane, „tule minuga linna, külap saame abi,“ lendas eele, koer ladus taga järele ja nõnda said mõlemad linna. Läksid waru lihapoodi, warblane ütles: „Oota natuke, ma annan sulle liha,“ lendas poe laua peale ja fenni kui lihunikuga sel kõõgitüdrukuga juttu ajas, tõmbas lihatüki laua äärest plärtsti maha, koer wõttis maast, pani ruttu nahka ja mõlemad panid lippama. „Kas sul kõht juba täis?“ küsis warblane. Koer wastas: „Lihast saaks kül, aga mina ei ole täna weel leiwa raafukeft suhu faanud.“ Said kahekäsi laiakangi, wanad laiamutred käratsefid ja tülitsefid ifekeskis, ei pannud tähele, kuidas

warblane warga nokaga timpfaiu ja prantsfaiu leti pealt maha ajas koera neelda. Warblane küsis: „Saab fest?“ Koer wastu: „Saia himu oleks kül läinud, aga fänniks ikka kaa wedelat peale rüübata.“ Läkfid edafi, jõudfid maja juure, kõögi uks laiali lahti. Warblane waatas akna pealt sisse, leeme waagen laua peal, inimese hinge polnud kõögis, ütles: „Lähme sisse leent katsuma.“ Koer laua peale, hakkas lakkuma: „Külap kõlbab, külap kõlbab!“ warblane ütles: „Sõge, miks ei kõlba, hea herne leem.“ Sai koer waagna põhja puhtaks lakkunud, läkfid mõlemad minema. Warblane küsib: „Kas sul kõht nüüd täis?“ Koer kostab: „Oi jah, kõht nagu trum üles paifunud, tahab üsna lõhkeda, lähme maale, wäfind keha lahutama,“ ja läkfid. Päike paistis palawaste, koer wäfis ära, ütles sõbrale: „Uni tikub peale, kül ma heidakfin hea meelega natukeks ajaks magama.“ Warblane ütles: „Heida peale, ma istun fenni puu okfa peale ja katsun oma laulu wiifid läbi, kas kõik weel felged meeles on, ja lauldes tuleb sulle kaa uni magufamine.“ Koer heitis kesk teed pikali ja uinus raskeste magama.

Siis tuli kõrtsmik wankriga linnast, täis wiina ankur peal ja sõitis juft selle roopa fees, kus koer magas, ega tahtnud kõrwale sõita, ega koer ärganud üles. Warblane lõppes filmapilk laulmast, fäukfus: „Mees sõida kõrwale, muidu saame teine teifega kimp!“ Kõrtsmik naeris: „Kuula imet, ennäe meeft!“ plakfutas piitsfaga ja sõitis koera furnuks. Warblane kifendas: Oot', oot', mees, feda sa pead maksma!“ Kõrtsmik naeris: „Taga paremine!“ sõitis edafi, jäi wäfind peaga tukkuma. Warblane lipsti ankru prundi kallale, nokkis ja tõmbas, wiimaks prunt wäljas, wiin jookfeb forinal wankrist maha, puhas porisfe. Kui kõrtsmik forinat kuuldes, üles ärkas, oli ankur juba tühi, mees kirus ja wandus, warblane hirwitas puu otsast: „Häästi, häästi, paras, paras, näed sa nüüd, näed sa nüüd!“

Nõnda said kolm oma palga kätte, mis neile ära-kulus: Koer selle eest, et tema nii täitmata oli ja wargust wastu wõttis, kõrtsmik selle eest, et tema nii halastamata

oli, ja wiin selle eest, et tema mõne mehe maha wõtab ja tema elu ärasittab. Neljas, waras warblane jäi se kord ilma palgata, aga eks temap se olnud, keda üks päewa kaks pärašt seda Küti Mihkel püsfiga maha laskis, kui ta oma warga feltfiga parajaste Mikkle hernid oli nošimas?

67. Lapse palwe.

Marret, waene lešt naene, ütles ühel hommikul oma wie wäetima lapse wastu: „Armsad lapsed, minu nõu on ošas, täna hommiku peate kõik söömata jääma, mul pole leiwa raasukešt kodu, ega jahu, ega munagi. Ma pean teie kallal nii palju waewa nägema, et ma ei saagi aega diete raha teenida. Paluge Jumalat, et tema meid wõtaks aidata; tema on rikas ja wägew ja käsib ise: „Süa mind appi ahastuse päewal, siis tahan ma sind sešt wälja kiskuda.“

Weike Kristjan, üheksa aastane pois, pidi siis tühja kõhuga kooli minema ja oli väga kurb. Kirikust mööda minnes leidis tema ukšed lahti olewat, läks sisse, heitis altari ette põlwili maha ja sešt et ta kedagi ei näinud kirikus olewat, hakkas tema suure healega paluma: „Armas tae-wa Isa, meil lastel pole midagi süa. Emal ei ole leiba, ega jahu, ega munagi, anna meile midagi süa, et meie nälga ei sure. Tule meid appi! Sa oled rikas ja wägew, sa jõuad küll meid aidata. Sa oled seda kaa ise lubanud, sa pead siis ju ikka minu palwet kuulma.“

Nõnda palus Kristjan lapse meelega ja läks siis kooli. Kui ta lõnaks koju tuli, nägi tema laua peal suure leiwa päti, koti täie jahu ja korni täie mune seišwat. „Jumal olgu tänatud,“ hüüdis tema rõõmuga, „tema on mu palwet kuulnud. Ütle ommeti, eit, kas ingel seda kõik on ašnast läbi seia toonud? Mis nägu temal oli kaa?“ „Ei mitte,“ kostis ema, „aga ikka Jumal on sinu palwet kuulda wõtnud. Kui sina altari ees palusid, oli mõisa praua just altari kõr-was koori peal palwet lugemas. Sa ei wõinud teda näha, aga tema nägi sind ja kuulis sinu palwet. Tema on meile selle waranduse kinkinud. Tema oligi ingel, kelle läbi Jumal

meid tahtis aidata. Lapsed olge rõõmsad ja tänage nüüd Jumalat südamest tema abi eest ja ärge unustage ilmasi salmikesi, mis ma teile olen õpetanud wiimati:

Sa pead Isa uskma,
Siis läsi häästi käib,
Ja tema peale lootma,
Su töö siis korda läab,
Ei aita liad mured,
Ei maksi kurbduski;
Sest Jumal tahab palwid,
Siis aitab heldeste.

68. Muri mõistab kohut.

Mullikas ja wafikas
Läksid riidu: „Kuule, minul
Enam tarkust on kui sinul!“
Nõnda kumbki tšendas.

Ei naad naljalt korda saa,
Kumbki ennast kiitma luri.
Wiimaks wana Karja = Muri
Pidi wahet tegema.

Muri magas päewa kae,
Nemad teda äratawad,
Oma tüli kuulutawad:
„Kummal õigus diete?“

Kõrwad kitis kuulewad,
Muri pisut pead tõstab,
Ja siis hurisedes kostab:
„Ühed tormid mõlemad.“

69. Imelik teekäimine.

Üks mees sõitis laadalt koju, üks wana hobuse kont reite wahel, poeg jooksis jala kõrwas. Tuleb laadaline wastu, ütleb: „Ennäe imet, wanamees istub hobuse seljas, wäeti laps peab kõrwas jooksuma! Eks sul ole tugewamad jalad kui temal? Wõi, häbi!“ Mees tuli hobuse seljast maha, paneb poja peale. Teine laadaline tuleb, hurjutab poega: „Tohoo! Kas sina tatnina pead sõitma ja wana isa peab jala jooksuma, eks sul ole nooremad jalad?“ Siis mees istus poia taha hobuse selga ja nõnda läksid mõlemad tüti maad edasi. Tulewad jälle laadalised, hakkawad suure healega tšendama: „Kas näete hullu! Kaks meest wäetima looma seljas. Rep kuluks ära teid hobuse selja murdjaid maha pühkima!“ Mõlemad tulid usinaste maha ja läksid

natukeſe aega hobuſe kõrwas jala edaſi, kunni teine trop laadaliſi waſtu tuli ja need hakkasid hirwitama: „Kas teie kolmekäſi ei ole ühed narrilased? Ets ole kül, kui kaks jala käiwad, miks ſiis teine ei lähe hobuſe ſelga?“ Siis ſidusid mõlemad hobuſe eſimeſed ja tagumised jalad kõitega finni, piſtiſid tugewa ridwa jalgade wahelt läbi ja kandſid hobuſe olade peal.

Se wõib wiimaks ſeſt tulla, kui ſa kõitide inimeste meele pärast tahad teha.

70. Koer ja wares.

Koer: „Wares, ſelm, tuline waras ſa!

Kus ſa lähed mu liha tükiga?“

Wares: „Krantſ, miks ſul ſüda nii tige ſees?

Kas tead, ma olen kohtumees?

Ma pean wargaid kimbutama,

Neilt warastud asju kätte ſaama.“

Se oli wareſel wiſt wale,

Ta tegi nalja kutsikale;

Aga koer ei läinud kaa kaebama,

Ma arwan, et ſeda ei julend ta.

Siis oleks ju tulnud walge ette,

Kuſt lihatük ſai ta enese kätte.

71. Tamme tõru ja kõrwits.

Targa talu Tõnu oli enese arwates eſimene tark mees, ta mõiſtis kõik paremine kui muud, ja mõnikord tema leidis koguni Jumala tööst palju laita. Se oli ſügise ſoojal päewal, kui tema ükskord tammikult läbi läks ja tema ſilmad juhtusid tamme otſa peale, kus tõrud külles olid. „Ets ma ütlen,“ nuriseb tema, „ets ſe olegi üsna pöörane aſi, et ſuur, tore tamme puu neid tühje tõruteſi kaſwatab, aga kenad ſuured kõrwitsad peawad maas wedelema. Ma oleksin kõrwitsaid pannud tamme puu otſa kaſwama, ſe oleks kaa aſi olnud.“

Päewa palawus oli mehe wäſitanud, tema heitis tamme puu warju maha ja uinus magama. Sel ajal tõusis kõr-

raga kange tuul ja hakkas puid raputama, et tõrud ülewalt nagu rahe maha tulid. Üks neist lõi suure waluga magaja mehe nina otja. Ta kargas püsti ja katkus käega nina, üsna weri väljas.

Mees mõttis pahategija tõru maast üles, ta peale waa- dates tulid endised rumalad mõtted tema meele ja silmad said häbi täis. Tõnu ohkas: „Oh ma jõe oma tarkusega, et ma Jumala tööd lätsin laitma, mis oleks minust saanud, kui tam kõrwitsaid kaswataks? Puruks peffetud peaga oleksin nüüd puu al maas ja elu poleks enam lootagi. Kül Jumal kõik on häästi teinud.“ Tõnu pistis tõru mälestuseks tasku. Pista sina, laps, se lugu mälestuseks päähä, et, kui sulle peaks himu tulema Jumala tööd laita, ja warsti teatjid, mis sa sest pead arwama.

72. Truuwus.

Wanal ajal käskis üks pagana kuningas ühe waga piiskopi enefe ette tua ja käis wägise tema peale, et ta oma usu pidi äraalgama ja ebajumalatele ohwrit wiima. Piiskop ütles: „Suur kuningas, seda mina ei tee!“

Kuningas hakkas wihaga ähwardama: „Eks sa tea, et mul meelewald on sind ärahukata? Üks ainus sõna minu poolt, ja su elu ots on käe.“ „Kül tean,“ kostis piiskop, „aga anna mulle enne weel luba sulle ühe tähendamise sõna ette panna. Üks sinu kõigeustawam teener on sinu waenlaste kätte sattunud. Need meelitawad teda, et ta sinust peab ärataganema ja sind neile äraandma. Aga sinu teener hoiab kindlaste sinu poole. Siis waenlased kukuwad ta peale, teutawad teda, kifuwad tema riided seljast ära ja saadawad teda paljalt minema. Ütle, kuningas, kui tema nõnda teutatud sinu juure tuleb, kas sina siis ei ehitaks teda oma kõige kallima rietega, kas sa ei tafuks temale teutuse eest auu?“

Kuningas kostis: „Hea kül! Aga kuidas se puudub meie asja?“ Piiskop wastas: „Waata, sa wõid kül minu käest liha kuube riifuda, aga ma tenin üht Isfandat, kes

mulle uusi, paremaid riidid wõib asemele anda. Kuida ma siis paljast kuest enam pean hoolima kui truuwusest?“

Kuningas ütles: „Mine peale, minu pärast pead sa elama.“

73. Rewade.

Mets ja maa on lumest paljad,
Veige tuul neid kosutab.
Wäljad, luhad jälle haljad,
Kõik maailm nüüd rõõmustab.

Tihimaks läab puude wari.
Vilksesed õitsewad,
Viblikad ja linnu kari
Mööda õist lendawad.

Õukesed lõowad tralli,
Metsalinnud laulawad,
Lapsed lastwad kuferpalli,
Mängiwad ja hõiskawad.

Kõik on rõõmus, ei ma tohi
Siis weel mures leinata,
Rewade on mõnus rohi
Muret äraajama.

74. Muus päiline.

Üks würist tahtis oma meelt lahutada, astus hobuse selga ja sõitis linna wärawast wälja maale. Maantee ääres pani tema ühe põllumehe tähele, kes parajaste oli kündmas ja töö juures rõõmsaste laulis. Würist pidas hobuse kinni ja hakkas mehega juttu ajama. Ta sai teada, et se põld ei olla koguni mehe oma, tema olla aga teise päiline ja saada tema käest 45 kopikat päewa palka. Würist, kes muidugi palju enam raha igapäew oma elamise peale kulutas, ei saand jala-pealt äraarwatud, kuidas inimene igapäew palja 45 kopikaga wõib läbi ajada ja seal juures weel nii rõõmus olla. Ta ütles feda mehele. Se naeris. „Mis teie arwate, auus herra?“ ütles tema, „ega mina kõik feda raha enese jaoks üksi ei wõi kulutada. Ma pean kolmandama osaga läbi-ajama, teise kolmandama osaga tasun ma oma wõlad ära, wiimse kolmandama osa panen ma intressi peale tagawaraks. Se jut näitas würisti meelest weel weidram olewat, ta küsis, kuidas se wõib olla? Päiline wastas: „Kannatage, ma seletan. Ma toidan oma kätte waewaga oma elatand wanemad, kes enam ei suuda tööd teha ega omale leiba teenida, ja oma lapsed, kes alles töötegemist

peawad õppima. Teiste kätte tasun mina kõik hea, mis nemad minule lapse põlwes on teiunud, se on minu wõla maksmine, ja teistest ma loodan, et nemad mind wana ea fees maha ei jäta, se on minu tagawara. Se seletus oli wäga wiirsti meele pärast, ta muretses auusa mehe ja tema laste eest, ja surija wanemate õnnistus sai, kui ta ise oli wanaks saanud, täieste mehe kätte.

75. Tont.

Mart läks õõse mõisa aeda õunu warastama, kaks kotti olid selle jaoks kaafas. Said kotid täis, pidi tema eelte teise koju wiima. Kui tema just kotiga mööda kiwi aeda läks, lõi mõisa kel 12. Tuul kohises nii koledate puu okstes, et Mardi süda lõi kartma. Aga weel suuremaks tõusis tema hirm, kui tema silmad kõrwale juhtusid. Ennæ, must mees käib tema kõrwas ja kannab teise koti. Mart kiljatas, pillas oma koti maha ja heitis jooksu nii ruttu, kui jalad teda kandsid. Must mees pillas oma koti kaa maha ja nagu nool Mardi järele. Aga nurgas, kus Mart üle aja ronis, kadus must mees tema silmist.

Teisel hommikul rääkis Mart kõigile oma õõsest wiiras-
tust, aga sest ta ei rääkinud midagi, et ta oli wargil käinud. Aga juba sel samal päewal kutsuti Mart kohtu ette ja kohtu wanem ütles: „Sa oled täna õõse mõisa aias käinud õunu warastamas, kotid, kus su isa nimi peal on, on sind üles-
annud. Selle eest pead sa puuri minema ja oma nuhtlust saama. Aga must tont, keda sa oled näinud, ei ole keegi muu kui sinu enese wari, mis sa lubjatud müüri peal näha said, kui kuu kellu 12 tõusis.

Kes kurja tee peal on, ju seda lehe kohin hirmutab ja ta enese wari paneb kohkuma. Tee head, siis ei ole sulle tarwis midagi karta.

76. Kolm rööwlit.

Kolm rööwlit kargasid metsas ühe kaup-mehe kallale, tapfid teda ära ja suur hulk raha ja muu kallis warandus

jäi nende kätte. Nemat wiifid kõik oma koopasfe ja kõige noorem pidi siis linna minema toiduse asju ostma.

Sai tema äraläinud, pidasid teised kahekäsi nõuu: „Miks se warandus peab kolme jakku minema? Wõtkem kätte, tapkem teda ära, kui ta tagasi tuleb, siis tema jagu jääb meie kasuks.“

Noor rööwel mõtles tee peal: „Kül ma oleksin õn- nega koos, kui kõik se warandus mulle saaks. Ma annan oma kahe feltimehele furma-rohtu jua, siis jääb saak puhas minu kätte.“ Sai tema oma kaubaga korda, segas ta furma-rohtu wiina sekka ja läks tagasi. Teised kargasid warfi tema peale ja löid temale noaga fiske, et ta furnud maha langes. Siis nemad istusid lauda, söid, mis teine oli kaasa toonud ja jõid furmarohuga segatud wiina. Mõlemad heitsid hirmsa waluga hinge. Kesk waranduste seast leiti pärast neid furnud olewat.

Nõnda Jumal nuhtleb fagedaste üht kurjategijat teise läbi.

77. Wiljapead.

Üks talupoeg läks oma weikese pojaga põllule rukkii wilja waatama, kas se pea pidi walmis saama. „Waata, taat,“ ütles rumal laps, „kui uhkeste mõned kõrred oma pead ülespoole tõstawad! Wist nemad on suuremat sugu ja ülemat seltsi kui teised, kes nende ette alandlikult kummardawad. Eks need ikka ole neist alamad?“

Isa murdis kaks wilja-pead otjast ära, näitas neid pojale ja ütles: „Rumal laps, waata ommeti. Se pea, mis nii uhkeste püsti seisib, on üsna tühi, aga teised, mis alandlikult kummardasid, on täis wilja teri.“

Kui keegi pead liiga püsti ajab, siis ikka ennemine wõib arvata, et se temal tühi on.

78. Sööma palwe.

Üks wana tõsine mees oli pulmas. Kui pulmalised pidid sööma-lauda maha istuma, pani tema nõnda, kuidas ta

igapäew tegi, käed risti ja luges oma sööma palwet. Teised, kes ehk nende seltsist olid, kellele, nii kui Euterus seletab, Jummal igapäewase leiva annab ilma nende palweta, jätsid palwet lugemata ja hakkasid warsi sööma. Sai wana-meies palwe äralugenud, istus tema kaa lauda maha leiba wõtma.

Üks tühi noor inimene tema kõrwas tahtis wana meest pilgata ja küsis tema käest: „Kuulge, wana papp, teil kodu wiist kõik peawad seda pruuki? Wana meies wastas: „Seda ma küll ei tohi kiita, ülewal toas peawad küll kõik seda pruuki, aga al laudas on mul üks emis wie pörsaga, need ilmaski ei loe palwet enne kui nemad ninad künasse pistawad.“

Mehel oli oma otsus kää, kes teab, kas se teda targemaks on teinud. Kes palumata lauda istub leiba wõtma, se on sigadega jagamata.

79. Mis söamehele tarwis on.

Kui sa tahad sõtta minna,
Peab piis sul olema;
Piisfi rohtu tuleb sinna
Sisse panna kuuliga.

Pahemat kät puusa küllas
Peab mõõd sul rippuma;
Siis, kui waenlane on kallal,
Wõid sa lasta, raiuda.

Hoost sull' tarwis nelja lasta,
Hõbedast kaks kannustit,
Waljaid, et sa jõuad wasta,
Siis kui loom teeb wigurid.

Sabet tarwis nina alla,
Mis nii jäme on kui mauk;
Muidu sa, kui trumpet hüüb,
Pole muud kui waene rauk.

80. Hõbe tasku kel.

Üks waene noor inimene, Jüri nimi, pidi õõsetis ühte westkisse jääma. Tema magamise ase oli suures toas pingi peal. Rest õõse ärkas tema üles ja kuulis enese ligidal kella tiksumist. Ta waatas ja nägi kuu walgel, et hõbe tasku kel tema kohal seinale peal rippus. Warsi tõusis tema südamesse kange himu kella ärawõtta ja siis aknast läbi ärajoosta. Aga heal südames tunnistas wastu: „Sa ei ole üksi, Jumal näeb sind, ära tee pattu!“ Aga himu kella järele läks ikka kangemaks. Siis Jüri kargas maast üles,

wõttis akna lahti, hüppas wälja ja heitis jooksu, et ta kurja kinsatuse eest saaks põgeneda. Se oli temal hea nõu ja wõit oli pool tema kää. Kõik himu kinsas: „Miks sa jätsid maha? Pöõra ümber, too kel ära!“ aga süda noomis teda jälle ja tuletas temale püha Jumalat meele, ta andis ennast noomida ja tõttas edasi. Kuu walguis kustus, õõ jäi kotpimedaks, Jüri eksis teelt kõrwale soo peale. Wiimaks tema leidis ühe künka ja heitis sinna maha wäsimust puhkama. Päewa tõusul sai tema suure käre läbi üles äratatud, ta tegi filmad lahti ja koksus. Tema oli wõlla al maganud, pea kohal rippus üks waras wõlla külles, suur hulk kaarnaid käratsesid tema keha ümber. Siis süda jälle tunnistas Jüri fees: „Waata, se oleks sinu wiimne ots olnud, kui sa paha ammeti oleksid üleswõtnud.“ Ta kargas püsti, heitis põlwili ja tänas Jumalat, et tema teda kurja kinsatuse eest oli hoidnud ja tõutas elu otša Jumalat alati südames ja filmade ees pidada.

81. Öhtu laul.

Õõ jõuab, kuhu tahad sa
Mu Seesufe, weel tõtata?
Üks kallis nõu sul oleks se,
Kui jääksid õõseks minule.

Oh kuule, armas Seesus, mind:
Mu süda nõuab üksi sind,
Sa tead, mul ei ole wist
Muud magusamat külalist.

Päew on nüüd juba weeremas
Ja pime õõ on tulemas;
Mu walguis, ära jäta sa
Mu südant ilma walgeta.

Oh näita mulle elu teed,
Et mina läbi patu õid
Ei eksiks mitte kõrwale,
Waid õnnelt saaksin taewasse.

Mind surma tunnil awita,
Et saaksin surra rahuga.
Ma ilmaski ei jäta sind,
Mu Seesus, ära jäta mind.

82. Silm on kuningas.

Üks perenaene oli oma majapidamisega üsna kimbust, ühtepuhku juhtusid temale õnnetused ja tema wara kahaues aast' aastalt üsna filma nähes. Mis muud, kui kuri film pidi süüalune olema. Tema läks tarka otšima, kes kurja

filma kahju pidi arstima. Mõni naljahammas oli teda lihe mehe juure juhatanud, kes ei olnud koguni nende koerte hulgas, kes oma tühja kunliga rumalaid petavad ja nende rumaluse kulu peal elavad. Tema oli ains mees, kes petuse kunsti ei teadnud ühtegi. Naene tuli tema juure ja kaebas temale oma häda, kuri film olla tema majapidamise ärateinud, et se ei tahta ilmaski järje peale saada, ehk tema teada midagi abi selle vastu.

Mees, kes nalja armastas ja warfi aru sai, kelleks naene teda pani, käskis teda pisut oodata, läks tuppa ja tuli pea jälle tagasi, weike karbik käes, mis pitseriga oli finni pandud. „Selle karbikese,“ ütles ta, „peate teie terve aasta igapäew päewas kolm korda ja ööse kaa kolm korda mööda pere õue ja maja kandma, kööki, keldrisse, lauta, talli ja iga nurka, külap loud siis paranewad. Nasta pärast tooge karbik jälle minu kätte tagasi.“

Perenaene tänas ja läks rõõmuga koju. Ta lootis kowaste imekarbikese peale ja tegi kaa mehe sõna järele. Warfi esimesel päewal, kui ta karbiga keldrisse läks, tuli temale seal fulane vastu, täis õlle kan käes, mis ta omale kasuks oli püüdnud, ehk liht keeli räägitud, mis ta oli warastanud. Kui perenaene ööse kööki astus, leidis tema tüdrukud muna rooga sööwat, mis nemad enestele salamahiti olid walmistanud. Paudas leidis tema weiksed põlwest saadid sita sees seiswat ja hoostel tallis ei olnud lubatud kaerad kää, waid paljad heinad ees, pealegi nemad olid fagemata. Nii tuli igapäew uus wiga walge ette, mis äraparandamist eiendas. Oli aasta otsas, läks tema karbikese targa juure: „Olge tuhandeks terve hea abi eest, teie karbik on imet teinud, nüüd loud on igapidi paremad. Lubage mulle karbikest weel üheks aastaks, seal on wäga hearohi sees.“

Mees naeris ja ütles: „Karpi mina küll ei wõi enam teie kätte jätta, aga rohtu, mis sees on, tahan mina teile anda.“ Ta wõttis karbi pitserist lahti, ja waata, muud polnud sees, kui weike paberi-leht, mis peale oli kirjutatud:

Kui püäd majapidamisest kasu näha,
Siis filmad tahtwad häästi lahti teha.

83. Maljakad Küsimised.

Misfugune tee on tolmuta?

Misfugune puu on leheta?

Eks mere tee ole tolmuta?

Eks tuuse puu ole leheta?

Misfugune pea on hiufseta?

Misfugune pük on sarwita?

Eks kapsa pea ole hiufseta?

Eks tõlla pük ole sarwita?

Mis nina ei ole tatine?

Mis filmad ühtegi ei näe?

Maa nina ei ole tatine,

Za nõõla filmad ühti ei näe.

Misfugune särk pole õmmeldud?

Misfugune roog pole teedetud.

Ei ole puu-särk õmmeldud,

Ei ole pilli-roog teedetud.

Misfugune jut ei saa räägitud?

Misfugune maks ei saa põlatud?

Ei iffe jut saa räägitud?

Ei härja maks saa põlatud.

Misfugusel saapal ei ole säärt?

Mis saarel ei ole mere äärt?

Pilwe saapal ei ole mitte säärt,

Za saare puul ei ole äärt.

Misfugune pois ei tee mitte tööd?

Misfugusel päewal ei ole ööd?

Ei koti-pois tee mitte tööd,

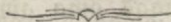
Za wiimfel päewal ei ole ööd.

Misfugune suu on hambata?

Misfugusel waimul on ihu kaa?

Eks koti suu ole hambata?

Za mõisa waimul on ihu kaa.

Teine Jagu.

Naaskemad lugemised.

1. Kõige parem sõbr.

Mul kõige parem sõbr on taewas,
Siin sõbru palju polegi;
Sest selle ilma tühjas waewas
Üks üks ja wale alati.
Se pärast kiidan julgeste:
Mu parem sõbr on Jeesuke.

Kui pilli-roog on inimesed,
Mu Jeesus truuv kui tamme puu,
Ta sõbrus ühtepuhku kestab,
Kas olen maas ehk õnnetu,
Kas nutan, naeran, — järgeste
Mu parem sõbr on Jeesuke.

Ta mu eest ennast tappa andis,
Mind ostis oma werega,
Ta hädas hoolt mu ette kandis,
Ja kostab mu eest armuga,
Kui palun, kuuleb heldeste;
Mu parem sõbr on Jeesuke.

Mu sõbr, ja andsid mulle südant,
Mind omaks lapsaks wõtsidki,
Mind ikka oled armsaks pidand,
Sa ustawaks jääd surmani.
Eks ma siis ütle diete:
Mu parem sõbr on Jeesuke?

Älm, sinu sõbrad jäägu sulle,
Ei ma neid taga igatse!
Kui oleks tuhat waenlast, mulle
Need kahju õige wist ei tee!
Se kaitseb mind, kes tõeste
Mu parem sõbr on, Jeesuke.

2. Sina pead pühapäewa pühitsema.

Üks jumalakartlik raudsepa sel läks teele wõõraid maid
waatama ja wõõras paigas oma ammetit veel täiemine kätte
õppima. Üks kord tema heitis ühe meistri juure töösse, kelle
sepa-pajas hommikust õhtust saadik mehe moodi tööd sai
tehtud. Se oli sellile üsna paras, sest tema tegi hea mee-
lega tööd. Aga kui pühapäew tuli ja töö siis kaa ei seis-
nud, kui sepa lõõtsud pidid orilate eest olema, siis se ei olnud
koguni tema meele pärast. Ta oli õppinud pühapäewal kiri-

kus käima ja oleks nüüd kaa armastanud lauluga ja Jumala sõnaga oma südant nädala töö vastu finnitada. Aga meister ei hoolinud sest, tema mõtles, mis pärast mu ammet üksi pühapäeval peab kasuta olema.

Tüki aega oli sel wait, ta kartis meistrit pahandada. Aga elu ilma pühapäewata jäi temale wiimaks nii magedaks ja wastaseks kui leem ilma soolata. Ta julges siis, läks meistri tuppa ja ütles: „Meister, ma ei suuda kauemine ilma Jumala sõnata olla, kui ma kaa pühapäeval pean tööl olema, siis minust nädala otja ei saa diget meest, olge hea, lubage mind pühapäeval tööst lahti!“ Meistrile läks kulm kortsu: „Se ei lähe korda, sel! Sa oled teiste ülewaataja ja kui üks luba saaks töölt äramiina, siis teised warsti hakkaksid seda sama nõudma ja töö jääks hoopis seisma.“ Sel kostis: „Aga mina ei kannata nõnda ilma Jumala sõnata elades. Teie teate, et mina laiskuse pärast nõnda ei räägi, aga mis ei sünni, se ei sünni mitte, miks ma ristiinimine olen, kui mul ei ole pühapäewa?“

Meistrile olid niisugused sõnad wõõrad kuulda, juba tema keele peal wähklesid pilkamise sõnad, mis narri jut se olla j. t. j., aga selli tõrje näu peale waadates jäi temale pilkamine kinni ja tema ütles: „Noh, minu pärast mine kirikusse nii palju kui sa tahad, aga seda kaupa tehkem, et sa siis, kui wäga palju tööd on, pead koju jääma.“ Sellil oli hea meel. Pühapäeval ta pani oma kõige parema koe selga, wõttis laulu-raamatu kaendla alla ja läks kirikusse. Nii kallist päewa ei olnud temal ammu ajast olnud, Jumala sõna ja laulmine olid tema meelt nõnda lahutanud, et ta rõõmus oli kui lind otja peal. Jälle läks nädal mööda, laupäeval ütleb meister: „Sel, meil on palju tööd, homme pead sa ikka koju jääma.“ „Hea küll,“ kostis sel, „siis ei wõi parata!“ Teisel laupäeval rääkis meister niisamuti: „Palju tööd!“ ja kolmandamal kaa. Aga kui pärast kolmat pühapäewa sel oma nädala palga sai, ütleb tema: „Se on liig,“ ja annab terve päewapalga meistrile tagasi. „Mis sa teed?“ ütleb meister, „se on ju seitseme päewa eest ja ei mitte kuu eest.“ „Küll ma tean,“ kostis sel, „aga ma

olen nüüd asja diete arvanud, pühapäewase töö eest ei wõi mina raha wõtta, pühapäew ei ole mitte rahateenimise päew. Kui ma pühapäewal tööd teen, siis se on aga armastuse pärast, et teie peate rahul olema, ja selle eest ei wõta mina raha." Meister waatas filmad pärani selli otse. Sest ajast jaadik oli sepapada iga pühapäew lukus ja töö seisis.

Pane tähele, kolmas käst ei taha katekismusest mahakustutada, ja kes aga kiriku teed armastab, se leiab seda wiimaks ikka.

Sõnad on need, kes Jumala sõna kuulewad ja tallele panewad.

3. Hea poeg.

Kuuldsja Breini maa kindrali Tšiteni al oli üks pealik teenimas, Kurishagen nimi. Ta oli üks mõislik ja waper mees ja peale selle oli tema kaa üks hea poeg ja auustas oma wanemaid, kes waesed Mecklenburi maa talupojad olid. Rahad rinnas tuli pealik pärast sõda lõpetust oma wäehulgaga Barhimi linna korterisse. Tema wanemad olid jeks päewaks maalt linna tulnud, et nemad poega pika aja pärast jälle näha saatsid ja ootasid teda turu peal. Sai poeg neid näinud, tuli tema hobuse seljast maha, hakkas nende ümber kaela ja nuttis rõõmu pärast. Pea wõttis tema neid hoopis enese juure, nemad elasid tema majas ja istusid temaga ühes lauas, kaa siis kui suuremat sugu inimesed poja juures wõdraks olid. Teised pealikud pilkasid teda selle pärast, tema lauas istuda talupojad, aga tema wastas kindlaste: „Kas ma siis oma esimesi heategijaid ei peaks auustama. Enne kui kuningas mind pealikuks tõstis, olin ma nende laps.“

Kindral Tšiten sai sest asjast kuulda, tema tellis ennast ükskord tema juure lõuna söömaajaks. Se kord wanemad ise ei tahtnud söömalauale tulla, nemad häbenejid kindralit. Kui wõdrad tahtsid lauda istuda, küsis kindral pealiku käest: „Kus teie wanemad on? Minu teades pidid nemad ikka teie seltsis lõunat sööma.“ Kui pealik warsti ei teadnud, mis tema selle peale pidi wastama, tõusis kindral üles, läks

kambrisje, hakkas wana inimeste kättest kinni ja talutas neid söömatuss, kus teine tema parema teine tema pahema poole pidid maha istuma. Kindral ajas sööma wahel väga lahkest nendega juttu. Kui hakati terwist jooma, tõusis kindral üles, wõttis wiinaklaasi ja ütles: „Herrad, mina joon auusa wanemate terwist, kellel niisugune auus poeg on, kes seda näitab, et tänulik laps palju enam wäärt on kui kõrge ninaga pealik.“ Pärast rääkis kindral kaa kuningale, mis auu wäärt mees se pealik olla, ja kuningal oli selle üle väga hea meel. Kui Kertsbagen kord Berlini linna tuli, kutsuti teda kuninga juure lõunat sööma. „Kuulge, pealik,“ ütles kuningas teda küsates, „mis soust teie diete olete tõusnud, kes on teie wanemad?“ „Auus kuningas,“ kostis pealik, „talupoja soust, minu wanemad on talupojad, nendega jagan ma nüüd head põlwe, mis kuninga arm mulle on soowinud.“ „Waata, se on kaa õige,“ kiitis kuningas lahkest, „kes oma wanemaid auustab, on ise auu wäärt, kes neid põlgab, se wõiks paremine sündimata olla.“

Auusta isa ja ema, se on eimene kärsusõna tõutusega.

4. Puu, mis omale teisi lehti himustas.

Üks kuuse puu seisis kord tuule käe
Muu puudega metsa süles,
Sel polnud ilusad lehed,
Waid terawad offad külles.
Need nõlasiwad walustaste,
Kuust kaebas haledaste:

„Metsas kõik mu seltsimehed,
Ks need ole ilusad?
Neil on kenad lehed,
Mul offad terawad.
Oleks mul luba küsida,
Kulblehti omale soowitsin ma.“

Ja õffel kuust jäab magama.
Kui wara ta silmad lahti teind,
Siis hoopis kulblehtis oli ta.
Kas sa imet näind?
Kuust ütles: „Nüüd mul hea meel,
Kulblehti ei ole kellelgi weel.“

Aga õhtu lähed juut
Metsast läbi, kep on käe,
Kot on ta kaelas, habe suus,
Ta silmab kulblehti ahneste,
Ja pistab kõik kotti korraka,
Aga kuust jääb alasti waatama.

Nüüd kuusel jälle häda:
„Säh, paigal on mu lehed seal!
Mul jälle teisi häbeneneda,
Ma alasti, neil on lehed peal.
Oleks luba weel küsida,
Siis klaasist lehti tahaksin ma.“

Siis jälle kuust jäab magama,
Ja kui ta silmad lahti teind,
Siis klaasist lehti kandis ta.
Kas sa imet näind?
Kuust ütles: „Waata ommeti!
Ei ükski metsa puu hiilga nii.“

Siis tõusis tuule oog tuhinal
Ja sasis puudest kinni,
Ja peffis kuuse wuhinal,
Ja tegi temale pinni,
Et pea puu al muru
Täis oli klaasi puru.

Kuust kaebab kurbdusega:
„Kas sa näed wiletsat!
Muil puudel pole wiga,
Neil lehed kõwemad.
Oleks luba weel küsida,
Haljaid lehti tahaksin ma.“

Ja jälle kuust jääb magama,
Ja ärkab jälle päewa eel,
Siis haljas lehtis oli ta.
Puul hea meel.
Ta ütles: Nüüd olen ma lehtis mees,
Ei ole mul häbi teiste ees.“

Siis wana kitse nähti
Lastega tulewat,
Ta otsis omale lehti
Ja muud söödawat,
Ta waatab, ei küsi järele,
Puuks paljaks sööb kuuse täieste.

Nüüd kuust oli jälle waejeks läind,
Ta ohlas pitamisi:
„Ei lehti ma enam igatse,
Ei koldsid, ei rohelisti.
Saats oma offad ma kätte,
Ma tänaksin weel se ette.“

Ja kurwalt kuust jäi magama,
Ja kurwalt filmad lahti teeb;
Siis hakkab wast ennast waatama,
Ja naerma jääb.
Puud teda naerwad pealegi,
Kuust sest ei hooli sugugi.

Miks kuust on naernud ommeti?

Miks muud teda hirmitanud?

Dö ajal oli ta tagasi

Oma wanad offad saanud.

Et mine ja waata järele,

Muud kui ära pundu temasse.

Ta nõõlab sind!

Ussu mind.

5. Sulase truutus.

Üks mõisnik Pohla maal sõitis talwe ajal Ostrowo linna, üks ainus sulane, Jaagup, oli kaasas, se sõitis ratsa saani eel. Ennegu nemad linna said, pidid nemad weel suurest metsast läbi minema ja päew oli juba looja läinud, kui nemad metsa ääre jõudsid. Seal oli kõrts. Sulane andis nõuu wõseks kõrtsi jääda, sest metsas olla palju hunta, need olla nüüd nälja waewas ja wäga kurjad kallale tulema. Aga herra oli üks neist kiuslikudest, kes head nõuu, kui se sulase suust tuleb, heaks ei wõta; ta pöutas tigedaste, tema olla wist ratsa sõidust tüdinud ja ei tahta selle pärast edasi

minna, aga herra ei kuulata sest ühtegi, nemad pidada täna Ostrowo linna jõudma, saagu, mis saab. Mõnda läksid nemad siis edasi nii ruttu, kui hooste jõud kandis. Aga said nemad tülikese metsateed äraõitnud, kuuleb herra selja takka hirmust hulgumist. Ta waatab, hulk hunt on neid tagaajamas, mõned on ju üsna ligidal. „Jaagup, Jaagup, „hüab ta, „hundid tulewad!“ Truuw Jaagup ei lausu sõnakest, ta laskis herrat enesest mööda sõita ja jäi ise saani ja huntide wahale, aeg ajalt laskis tema pistoliga nende sekka. Natukeseks ajaks sai tema wiiši kiskujaid hirmutada, aga püssirohi puudus wiimaks ära. Nüüd hundid läksid ikka julgemaks. „Herra,“ ütles Jaagup, „ei aita muud, ma pean oma kõrwi nende kätte andma ja katsuma, kas ma teie kõrwa saani peale saan, muidu pole peasemist.“ „Tee, kuidas sa arwad!“ ütles herra. Jaagup tuli hobuse seljast maha, kargas saani peale ja pidas hobuse fenni suu kõrvast kinni, kui hundid juba üsna ligidal olid. Siis laskis hobuse lahti huntidele roaks. Tema lootis, et hundid sedawiisi neist pidid maha jääma. Aga pea olid nemad jälle hulga kaupa saani kallal ja kippusid sisse tulla. Herral polnud enam lootust ühtegi eluga peaseda. Siis ütles Jaagup: „Herra, nüüd ma tahan Jumala nimel wiimist nõuu teie eest katsuda. Juba Ostrowo linna tuled paistawad, ja teie wõite terwelt linna jõuda, kui mina aga mõneks filmapilguks hundid teie kallalt saan äraheelata. Kandke hoolt mu naese ja laste eest, jääge Jumalaga ja mälestage mõnikord oma waest Jaagupit.“ Siis tõmbas tema mõõga tupest, kargas saani pealt maha ja läks huntide peale. Esite need koksusid, aga siis kippusid wihhaga tema kallale ja mordsid teda ära, fenni kui herra terwelt linna wärawast sisse sõitis. Kõl tema warsi ajas inimesi kokku ja tõttas nendega metsa sulasele abi wiima, aga ta ei leidnud muud kui tema werised luud. Need said siis auufaste maha maetud, aga Jaagupi lese ja laste eest kandis herra kui isa hoolt ja jäi sest ajast saadik sõdikide teenijate wastu väga lahkeks peremeheks. Sagedaste tema mälestas kibeda filmaweega oma truugi sulast.

6. Neljas kälk.

Ühel abielurahwal oli mehe wana isa toita ja wieastane laps kaswatada. Wana taat sai ikka nõdremaks, käed ja jalad wäriksid temal, kuulumist ja nägemist fuurt ei olnud ja hambad olid fuust kadunud. Kui tema siis lauas istus ja leiba wõttis, ei saanud tema oma wärikseda kättega lusikat õiete pidada, pillas leent laudlina peale, ehk leem jooksis temale kaa fuust wälja. Se oli pojale ja minijale järe näha, wanamees pidi ahju nurka minema ja sinna anti temale kauksiga leent. Et ta seda enam pidi hoidma, anti temale nii wäha, et ta ei saand sellega oma kõhtu täita. Nõnda tema siis istus oma nurgas ja waatas kurwa meelega laua peale ja filmad läksid niiskeks. Ükskord kukkus kaus tema wärikseda kättest maha ja läks katki. Minija taples, aga wanamees ei lafunud lõna wastu, waid ohkas aga. Poeg ei lafunud kaa midagi, aga tema tegi puust küna walmis ja sealt seest pidi isa edespidi fööma.

Pisut aega pärast seda istus wieaastane poeg maas ja nikerdas weikeste puu tüki kallal. „Mis kena kanni teeb mu pojuke?“ küsis isa. „Künakest,“ kostis laps, „ma teen künakest, sealt seest peawad pappa ja mamma ükskord fööma, kui mina suureks saan.“ Siis mees ja naene waatafid lõna lafumata teine teise filmi, jäid nutma ja talutafid wana isa jälle laua juure. Seal tema edespidi ikka fõi nende feltis ja nemad ei tapelnud ilmaski enam, kui ta midagi mahapillas.

7. Jumala truuwus.

Rest meres seisab kalju,
Ta ümber wesi feeb,
Se peesab kül wastu kalju,
Aga kalju seisma jääb.

Torn paistab mäe pealt alla,
Ta seisab tuule käe,
Kül tuuled näriwad kallal,
Ei kiwigi lagune.

Torm tuleb kihinaga
Ja raputab tamme puu,
Ta peesab muist lehed maha,
Ei kõigu ise puu.

Kõigefõrgema truuwus seisab
Weel kindlam kui kalju ja torn,
Ta haljendab ifta ja õitseb,
Ei tee taale midagi torm.

8. Üks isa wõib ennemine kuus last toita, kui kuus last üht isa.

Wana rahwa sõna ütleb diete, et Jumalat, wanemaid ja õpetajaid ei wõi ilmaski küllalt tänada, se on: nemad on sulle nii palju head teinud, et sa ilmaski nendega tasaks ei saa. Aga paraku, sagedaste läheb kaa teine wana sõna tõeks, et ennemine üks isa kuus last toidab kui kuus last üht isa. Se sõna on sest tulnud, et ükskord üks isa oma kuu lapsele kõik oma wara ärajagas ja lootis, et lapsed tema eest ilusaste pidid muret pidama. Sai tema tüdikese aega kõige wanema poja juures olnud, tüdis poeg ära teda pidamast ja ütles: „Taata, täna õõse on mulle noor poeg sündinud ja otse sinna, kus sinu tool seisab, pidin mina lapse kätti panema, ehk sa nüüd lähed teise wenna juure elama, temal on suurem tuba.“ Isa läks. Aga ei olnud kuigi kaua, juba teisel pojalt on himu otsas wana isa eest hoolt kanda, ta ütleb: „Taata, sina armastad sooja tuba, ja minu pea ei kannata sooja koguni, ehk oleks sulle parem noorema wenna juures, kes pagar on.“ Jälle isa pidi minema. Pea läks tema kaa noorema pojale koormaks, se ütles isa wastu: „Kuule, taata, minu majas on wäga rahutu asi, üks käib ühtepuhku, sa ei saagi pärast lõunat rahuga tuffuda, ehk sa lähed de Katta juure elama, tema korter on linna müüri ligidal, seal pole kära ühtegi.“ Wanamees sai küll aru, kuidas loud olid, ta mõtles iseeneses: „Olgu peale, ma katsun, kas mul tütardega paremat õnne on, naesterahwal on süda pehmem.“ Sai ta mõne aja wanema tütre juures elanud, tüdis teegi ära ja ütles: „Mul on alati hirm, kui sa kirikusse ehk muidu kottu äralähed ja mööda treppi teise korrast pealt pead alla minema. Eks sa ikka wiimaks kuku ja omale haiget tee. Waata, de Liisu juures pole treppirõõmist tarwis, ehk lähed sa tema juure elama.“ Et ta aga heaga tütrest saaks lahutada, tegi tema ennast ta muret uskuwat ja läks teise tütre juure. Sai ta mõned päewad seal olnud, oli kaa selle tütre himu otsas, ta lastis teiste läbi isale öelda, se korter olla wana mehele, kellel jooksjä

jalus olla, liig niiske, parem oleks se, kui ta noorema tütre, furnumatja naese juure korterisse läheks, temal olla kuni ja hea maja. Wana mees arwas ise seda tõe olewat ja läks siis linna wärawa ette noorema tütre juure elama.

Sai ta seal kats päewa oluud, ütles tütre noor poeg tema wastu: „Kas tead kaa, wana taat, ema ütles eile Tiisu tädile: sinu jaoks ei olla muud paremat korterit, kui niisugust, mis isa kaewata.“ Se sõna rõhus wana mehe südametähele, ta langes tooli pealt maha ja heitis hinge. Surruaet wõttis tema keha wastu ja oli heldem tema wastu kui kõik tema kuuks last ühtekokku, sest ta jättis teda ommeti oma kambriisse rahuga magama ega ajanud enam minema.

Sest loust wana sõna on tõusnud, et ennemine üks isa kuus last wõib toita, kui kuus last üht isa.

9. Zoom ja looja.

Kui meie päikese hiilgawat walguft waatame ja kallist kuu paistet ja tähtede hulka taewas ja teame, et suurem osa neid weel meie silmade eest üsna warjul on, ja kui siis kaa maad tähele paneme tema mägede, orgude, hallikate, jõgede, järwede ja meredega ja kõik imeasju näeme, mis igalt poolt meie filmi paistawad, mis peaks siis warsti meie meele tulema? Arwake, kui keegi teile wäga kena, kunstliku kella peaks näitama ja teie hakkaksite imeks pannes küsima: „Kes on diete selle kawala töö teinud?“ ja kella peremees siis peaks kostma: „Eks se kel ole iseenesest saanud, eks ta ole igawesest ajast ju nõnda olnud?“ kas teie siis ei peaks pahan-dama ja ütleva: „Mis narri jut se on? Kas teie meid tahate narrida?“ Otsi nõnda on lugu maailmaga, se ime-töö ei ole dige wiist mitte iseenesest saanud, ega ole se kaa igawesest ajast saadik nõnda olnud, waid ta peab ühe targa meistri tehtud olema, kes teda omal ajal on walmis-tanud.

Aga meister. kes päikese sinna ülesse taewa külge seadis ja kuud pani paistma ja tähtede hulga sinise taewa peale külwas, kes mägesid asutas, jõgedele nende teed näitas ja

merele tema rada pani ja siis kõik elawa hingedega täitis, — kas se sama meister ei peaks suur ja kõigewägewam olema?

Ja kui teie siis veel meele tuletate, kuidas kõik taewa tähed korra pärast liiguvad, et üks teise jooksu ei sega; kui teie näete, kuidas kõik maailmas nii heaste kofku sünnib, kuidas päike aastatele, päewadele, tundidele ja kuu aasta kuudele nende mõdtu seawad; kuidas päike kõik walgustab ja oma soojaga loomale elu ja kaswu annab; kuidas kõik loomad nii targaste on walmistatud, et nemad üks teise kõrwas ja üks teise kasuks saawad elada ja olla, ilma et nende sugu otsa lõppeks, ja kuidas wihma, lund, kastet, head ilma ikka järke mõõda tuleb, — kui teie seda kõik meele tuletate, eks teie siis pea kõigewägema meistri suurt tarkust imeks panema?

Ja peale selle, armake, mitu miljonit inimesi ja elajaid, kõige vähemast ussikesest kõige suuremast mere ehk maa elajast saadik, maa peal ja meres elawad ja mitu lindu taewa all lendawad, ja et kõik need miljonid igapäew saawad oma toiduse kätte ja leiawad eluaseme ja mis neile muudu veel tarwis on. Armjad lapsed, eks se tähenda äraarwamata põhjatumat armastust? — Ja se meister on Jumal, Jumal, meie taewalik Isa on kõigewägewam, kõigetargem, helde ja halastaja, seda tunnistab kõik tema loom üles. Oh kiitke siis südame põhjast Poojat:

Kiida nüüd Issandat, kiida hing Jumala nime!
Mis ial liigub, se kiitku, sest tema teeb imet!
Su walguis ta, — Oh ära unusta ja!
Ja ütle kiites nüüd Amen.

10. Jumala au.

Kõik taewad kiidawad Jumala auu,
Kõik maa on täis ta auustust,
Need kuulutawad ta tarkust ja nõuu,
Oh kuule nende tunnistust!
Kes taewa tähtede tuhanded kannab?
Kes saadab päikest tulema?
Ta tõuseb, paistab ja walguse annab,
Ja tõttab looja minema.

Oh pane tähele, inime, seda,
Mis maa ja taewas räägiwad!
Eks nende kõne ei tähenda teda
Kui kõige ilma Isfandat.
Ja fina, keda ta loonud on ise
Weel oma näu järele:
Ta on su Jumal, — et ufu ta fiske,
Ta peale looda kõwaste!

11. Päewa tõusul.

Su loidu puna ehtes
Dn päike tulemas,
Ta tõuseb udu fängist
Kui kõrge kuningas.

Sa kõige looma algus,
Meil' antud Jumalast,
Sa fena taewa walguš,
Oh tere tulemast!

Sind nähes loom saab rõõmsaks,
Kõik lilled ärkawad,
Neil kaste silmis hülgab
Kui rõõmu pisarad.

Se kes sind lõi, oh päike,
Dn armu hallitas,
Ta olgu, wennad, meile
Kaa hinge kuningas!

12. Kuu walgel.

Kuu juba tõusnud üles,
Kuld = tähed taewa küllas
Kui tuled sõrawad.
Nüüd metsas wainne asi,
Ja mööda raisnikufi
Seal udu jooned kerklewad.

Ilm wainnes hoopis ära,
Kus on nüüd tema kära?
Se kadus päewaga.
Ta on kui wainne tuba,
Kus wäfind hingel luba,
Töö wäsimusest puhata.

Kuu näitab, nagu oleks
Ta läinud üsna pooleks,
Ta terwe täieste!
Siin meie otse nõnda,
Ei mõista, näegi mõnda,
Mis siiski naeruks paneme.

Kõik waesed inimesed
Dn tühjalt suurelised,
Ei mõista paljugi,
Kõik warju tautame,
Ja endid kulutame,
Ei targemaks saa ommeti.

Jehowa, armu heida,
Ja anna tarkust leida,
Et tühjast seisame;
Et meie rõõmu nähes,
Ja ifka õigust tehes,
Kui wagad lapsed elame.

Kui aeg, mis sinu teatud,
Meil' lahtuda siit seatud,
Siis wii meid rahuga!
Ja wõta oma riiki,
Ja pane nende liiki,
Kes teeniwad find lõpmata.

Nüüd Jumal hoidku hinge!
Mu wennad, fangi minge,
Su wiluts läinud öö!
Meist keela, Jumal, kahju,
Ja anna meie rahu
Ja meie haige naabrile!

13. Euteruse tütre surm.

Martin Euterus armastas kõiki oma lapsi südamest, aga liati armas oli tema meelest ta tütrekene Madleena. Kui se raskest haigeks jäi, oli Euterus väga kurb, aga siiski tema ütles: „Ta on mulle väga armas, aga, helde Jumal, on se sinu tahtmine teda siit ärawõtta, siis mina tahan kaa, et ta sinu juure saaks.“ Oma haige lapse wastu ütles tema: „Madleena, tütreke, küll sul oleks hea meel oma isa juure jääda, aga sa lähetsid kaa hea meelega taewaliku isa juure?“ Haige laps kostis: „Jah, armas isa, kuidas Jumal tahab.“ Siis ohkas Euterus: „Sa kallid tütrekene! Waim on küll walmis, aga liha on nõdr!“ Ja ennast ümber pöörates ütles ta: „Küll ma teda armastan.“ Tema abikaasa oli väga kurb ja nuttis kibedaste. „Armas Katta,“ ütles Euterus, „mõttele ommeti, kuhu ta läheb, temal pole wiga ühtegi.“

Kui Madleena oli hinge waakumas, heitis isa põlwili woodi ette maha ja palus Jumalat silma weega, et ta teda pidi ärawõtma. Ta suri siis isa kätte peale. Oma oli kaa toas, aga woodist eemal, ta ei suutnud kurbastuse pärast ligi tulla. Kui surnud firstu pandi, ütles Euterus: „Armas Madleena, sul on nüüd hea põli! Sa tõused üles ja paistad nagu täht ehk nagu päikegi. Ma olen väga rõõmus waimust, aga liha poolest olen ma väga kurb.“ Kui sõbrad ja tuttawad tulid surnut matma ja wanemaid finnitama, ütles Euterus: „Wõtte heaks, ma olen ühe püha taewasse läkitanud, jah, ühe päris püha. Oh peaks meil kaa niisugune surm olema. Seda wiisi mina hea meelega sureksin warsti.“

14. Üks hommiku maal sündinud lugu.

Türgi maal ajas üks rikas ja suurt sugu mees ühe waese mehe, kes tema käest andi palus, sõimuga ja peksuga enese juurest ära, ja kui ta enam ei ulatand teda lööma, wõttis ta kiwi maast ja wiskas waese mehe järele. Kõigil, kes seda nägid, oli paha meel, aga ükski ei saand aru, miks waene mees kiwi maast üleswõttis ja tasku pistis, ja ühegi meele ei tulnud, et tema seda nüüd ühtepuhku pidi taskus kandma. Aga seda ta tegi. Mõne aja pärast seda oli rikas mees midagi ülekohut teinud. Kõik tema wara sai sellepärast kohtu läbi tema käest ärawõetud ja tema pidi pealegi hommiku maa wiini järele tagurpidi eesli seljas, filmad sawa poole, inimeste naeruks mõõda linna uulitsaid sõitma. Et naerust ja teutusest puudu ei olnud, on muidugi teada.

Waene mees seisis kaa waatajate hulgas, ta tundis warsti mehe ära, et ta se fama oli, kes temale oli liiga teinud. Nuttu pistis tema oma kää tasku ja wõttis kiwi wälja. Juba tõstis tema seda kääga üles ja pidi oma wihamehet peale wiskama, aga kui oleks temale parem nõu tulnud, pillas tema kiwi maha ja läks liigutatud näuga ära.

Sest loust meie õpime esitaks: Õnne korral ei pea keegi ülemeelne ehk uhke olema waese ja madala rahwa wastu. Sest lund wõiwad pea teiseks pöörata, ja kes sulle sõbrana ei wõi kasu saata, wõib ommeti wihamehena sulle kahju teha. Teiseks: Ükski ei pea oma wihamehet jauts kiwi taskus ega wiha südamis kandma. Sest kui waene mees kiwi maha pillas, mõtles tema ise eneses: Rätte maksmine oli siis, kui ta alles rikas ja õnnega koos oli, jõe ja kahjulik, aga nüüd, kui ta õnnetu on, oleks se üsna inetu ja kõlwatu.

15. Ise lugu kaup.

Üks neegri-ori Lääne India maal oli risti usku heitnud ja armuõpetus oli tema südamis wõimust saanud. Tema oli nii jumalakartlik ja õiglane, et peremees teda muunde orjade ülewaatajaks pani ja majapidamist tema

kätte uskus. Üks kord pidi tema peremehega orjaturule minema 20 uut orja kauplema, ja tema hooleks se jäi, neid ärawalitfeda, kes pidid kõlblikud olema. Ta läks siis kaupa katsuma. Kui ta parajaste kõlblikufi oli otflimas, juhtus üks üsna elatand neegri rauk tema filmi. Ta hakkas seda warfi oma peremehele pakkuma. Peremees ei tahtnud feft kuuldagi, aga mees ei annud järele, waid palus ikka, et se wana kõlwatu rauk faaks ostetud. Orjakaupmees lubas wiimaks, kui nemad 20 orja tema käeft pidid oftma, wana mehe weel peale kauba anda. Nõnda fai kaup tehtud ja orjad laid peremehe mõifa wiidud. Nüüd oli üsna ime näha, kuidas meie neegri-ori selle wana inimese eeft hooft kandis. Ta wõttis teda oma hurtfikusse elama, pani teda oma fāngi magama, fõõtis teda oma leiwaga ja jootis oma kruufift. Külmal ajal kandis ta teda päewa kätte, foojal ajal palmi puude warju. Peremees pani seda hooft wāga imeks ja ütles: „Ega ful muidu nii palju muret tema päraft ei oleks, eks ta ikka ole finu fugalane, ehk koguni fu ifa.“ „Ei ole,“ ütles ori, „mu ifa ta ei ole.“ „Ehk ta siis finu wanem wend on?“ „Ei ole mitte!“ kostis ori jälle. „Noh, siis mõni muu fugalane?“ „Ei tema mu fugalane ole,“ ütles ori, „ta ei olegi mu fõbr.“ „Noh, ütle siis ommeti, mis paneb find nõnda tema eeft hooft kandma?“ „Ta on minu waenlane, temap se oli, kes mind orjakaupmeeste kätte müüs, ja piibli ramatus on kirjutatud: Kui nüüd finu waenlafel nālg on, siis fõõda teda, kui temal janu on, siis jooda teda.“ Kül se mees mõistis kirja! Mine ja tee niifamuti!

16. Wlorentsi linna lõufoer.

Lõufoer on lahti ahelaift!
Ta murdis maat-hoone wārawaift.
Et põgenegu, fes eluga
Weel tema fāeft tahab peafeda!

Kõif seda kuuldes kohtuwad
Ja majade warju fipuwad,
Et forraga perefas turu paif
On rahwaft tähi ja üsna wait.

Üks laps oli kaewul mängimas,
Se häda ei tunnud, mis tulemas,
Ta ema on kangel ja ükski kaa
Ei hooli taast selle hirmuga.

Kiil mitu näewad afnadeft
Al uulitsa peal waest lapsuleft.
Naad waatawad haleda meelega,
Kas tuleb ehk keegi aitama.

Ei olnud, paraku, peastjat seal
Kes enese elu kulu peal?
Lääks appi, ju ligidalt kuulusse
Lõukoera mõiramist selgeste.

Waat' juba tuleb ja filmab last,
Peas filmad põlewad toledast',
Ta kargab ta peale joonega,
Ja hakkab taast kinni küüntega.

Sa waene lapsuke, ei wist keegi
Sind kiskuja küüntest lahti teegi.
Ennäe, ühest uksest, seal ligidal,
Üks naene ruttab uulitsa peal'.

Sa õnnetu ema, mis teed sa kaa?
Kas tahad sa ennast hukata?
Oh tule filmapilt tagasi,
Wast fina ei peasta ommeti!

Ei tema sest kuula, waid julgeste
Läks toleda looma kallale,
Ei hooli ta hammastest ega muust
Ja kiskus lapse lõukoera suust.

Woom kotsuk, — aega wiitmata
Ta lapsuga ruttab minema.
Ja igamees liigutud meelega näeb,
Mis imet ema armastus teeb.

Ja mõni ema, kes seda näind
Ja selle südamest läbi se käind,
Siis ütles: „Oma lapse ette
Kaa mina läheljin surma kätte.

17. Tark kotsumõistja.

Türgimaal ei olegi kõit loud nii kõwerad, kuidas mõni
arwab, seda tunneme ühest asjast, mis seal on sündinud.
Üks rikas mees oli suure hulga raha, mis nartsu sisse oli
õmmeldud, oma hooletuse läbi kautanud. Tema lastis oma
õnnetust awalikult kuulutada ja pakkus auusa leidjale leisti,
100 kuldpennigit. Selle peale tuli üks auus, õiglase mees
tema juure: „Sinu raha olen mina leidnud, eks ta se olegi?
Säh, wõta oma tagasi!“ Nii ütles tema lahke nānga, kust
õiglase meel paistis, ja se oli kiidu wäärt. Teisel nägu läks
kaa lahkeks, aga aina selle pärast, et kadunud raha jälle kae
oli. Kuida lugu oli tema õiglase meelega, saame warssi nāha.
Ta luges raha üle ja mõtles lugemise wahel, kuidas tema
leidja käest lubatud leikse pidi arapetma: „Külamees“, ütles
tema, „õiete olid 800 kuldpennigit nartsu sees, ma leian
siit aga 700. Wist fina oled juba ise nartsu õmbluse üles-
arutanud ja oma 100 kuldpennigit wäljawõtnud. Se oli

hea, ma tänan sind^a. — Se tegemine ei olnud mitte kiiduväärts. — Aga weel meie jut ei olegi otsas. Ülekohus kannab enamiste nuhtlust koriga kaelas. Muus leidja, kellel enam kahju oli oma auusa nime järele kui 100 fuldpenningi järele palus ja finnitats wastu, et tema rahanarstu ilma puutumata teise kätte olla toonud, nõnda kuida ta seda oli leidnud. Wiimaks läksid kohtu ette oma asja seletama. Kumbki jäi kindlaste oma sõna juure, teine, et 800 fuldpenningit olla narstu sees olnud, teine, et tema leitud asja külge ei olla puutunud, waid seda terwelt olla teise kätte toonud. Mis nüüd teha? Tart kohtumõistja, kes wist teise mehe õiglast meelt ja teise ahnust ja koerust tundis, wõttis kätte ja seletas asja nõnda: Kumbki pidi oma ütlemise weel ütsford kindlaste kohtu ees finnitama ja selle peale mõistis kohtumõistja: „Sest et teine mees on 800 fuldpenningit kautanud, ja teine on ühe narstu leidnud, kus paljad 700 fuldpenningit sees olid, siis leitud raha ei wõi mitte se sama olla, mis teine on kautanud. Sina auus leidja, wõta raha, mis sa oled leidnud, oma kätte tagasi ja hoia seda nii kaua, kui se tuleb, kes aga 700 fuldpenningit on kautanud; aga sulle ma paremat nõuu ei tea anda, kui kannata nii kaua kui se tuleb, kes sinu 800 fuldpenningit on leidnud^a. Nii mõistis kohtumõistja, ja nõnda asi jäi kaa.

18. Hobuse waras.

Ühe talupoja käest wiidi õõse tema kõige parem hobune tallist ärra. Linnas sai hooste laat peetud. Mees pidi finna minema, et ta omale uut hooft wõiks asemele muretseda. Aga waata, hooste hulgast, mis seal müa pakuti, leiab tema oma hobuse. Ta hakkas waru päitstest kinni ja hüüdis: „Se on minu hobune, tunaeile ta sai mu käest warastatud“.

Mees, kes hobuse müüas, ütles wiifakalt: „Kulamees, teie eksite, se hobune on ju peale aasta mu käe olnud, teie hobune se ei ole mitte, wõib kül olla, et ta wäga temasfe läheb“. Talupoeg kattis ruttu kättega hobuse

filmad kinni ja ütles: „Kui hobune nii kaua teie käe on olnud, siis õelge ommeti, kummaft filmaft ta pime on?“ Mees, kes tõeste waras oli, ehmatas. Tema ei olnud weel aega saanud hooft diete waadata, aga et ta ikka midagi pidi ütlema, ütles ta juhtumise kaupa: „Pahemaft filmaft“. „Wale“, hüüdis talupoeg, „pahem film on loomal terwe“. „Ma eksisin rääkides“, hüüdis teine, „ma pidin ütlema, paremaft filmaft on ta pime“. Siis wõttis talupoeg käed hobuse filmadelt ära ja ütles: „Nüüd wõib iganes nüpuga katsuda, et sa waras ja petja oled. Waadake kõik, hobune ei olegi pime, mõlemad filmad terwed. Mu küfin muidu nõnda, et wargus pidi ülestõusma“.

Inimesed, kes kära peale olid kokku tulnud, naerfid ja lakfutasid käfi ja hüüdsid: „Paras, paras, waras lõksus!“ Waras pidi hobuse kätte andma ja sai oma teenitud palga.

Olgu waras kuigi kawal, mõnikord leiab ta ommeti teist kawalamat.

19. Riffus.

Üks waene noormees juhtus fird oma wana koolmeistriga kofku ja kaebas temale oma häda. Ta ütles: „Mitmel minu koolipoisil käib käsi juba wäga heaste, nemad on jõuukad ja õnnega koos, aina minul waesfel on paha õn, mul ei ole ühtegi kui waesust ja wiletsust“. „Kas sa tõeste oled nii waene?“ küüis koolmeister. „Sul näitab hea terwis olewat“. „Se käsi“, ütles ta, ja hakkas noore mehe paremaft käest finni, „on tugew ja osaw tööle, mis sa arwad, kas sa annaksid teda tuhande rubla eest ihust maha wõtta?“ „Sumal hoidku!“ hüüdis noor mees, „ega ma ole meelet nõdraks läinud“. „Ja sinu ilmad, mis nii teraselt Sumala ilma waatawad“, ütles koolmeister, „mis hinna alla sa neid arwaksid?“ „Ja sinu kõrwad, miska sina linnu laulu ja sõbrade magusat juttu kuulda saad, kas sa neid lubaksid ära, kui mõni kuningas oma terwe wara sulle nende eest pakuks?“ „Ei anna mitte!“ hüüdis noor mees. „Noh, mis sa siis kaebad?“ ütles koolmeister, „sul on ju weel warandust, mis kõige maailma raha ja riffus ei wõi äratasuda!“

20. Puu-rainja.

Puid tammikus raius üks waene
mees,

Ta ohkas, täis nurinat süda sees:

„Oh kadugu, küll meiesugune

Saab waewata alati hirmsaste!

Eks waestele elu kord iisna hul?

Oh oleks hull raha ja wara mul!”

Waat' äkitselt ingel on tema ees,

Taal hõbe kuub seljas ja kuld=lep käes,

Ja magusa healega ütleb ta:

„Sa õnnetu mehike, tere kaa!

Et küsi, mis ial sa tahad, mu käest,

Kõik antakse sinule taewa wäest!”

Mees esite ehmatas kangeste.

Kui inglise rääkis nii lahkest,

Siis tõmbab ta mütsi peast usinast’:

„Muus ingel teid tänan head soowi=
mast,

Ja palun: kus külsge saan puudutud,

Et kõik warfi kulda saaks mundetud.”

Siis naeratas ingel, ja kepiga

Ta püüdis siis teda: „Oh oleksid ja

Mult paremat palunud ommeti,

Muud kui ära kardada: kõik sünnid nii!”

Siis kadus ta ohuga taewasse,

Ja lille hais lahkas ta järele.

Mees mõtles: „Nüüd kous olen
õnnega!”

Värs warfi kaa soowitust katsuma.

Nii pea kui olla sai püütunud

Ju kulda se oligi muundetud:

Kuld=lehed, kuld=nupud, kuld=tõrub
weel,

Noh muidugi mehel on hea meel.

„Mis mul nüüd on wiga? Et
teflu se,

Kes tahab, weel tõõd, ei ma enam tee!

Nüüd igapäew liha sünn, worsti kaa

Ja joodawat wiina joon toobiga.

Se kord aga wõtan ma leiba weel

Ja wet oma lähkrift marüüpan peal’.”

Kui lähkrise puutusid tema käed,

Kuirasleks se sai, — kas sa imet näed?

Kaa wefigi sees oli kullaks läind,

Ta katsub, ei tülgi tema näind.

Siis wõttis ta leiba ja hammustas,

Kuld hammaste al temal trompsutas.

„Oh häda, oh waewa, mis teen
ma nüüd?

Mu rumalal ahnusel üksi süüd!

Kuld woretit mu nälga ei kauta

Ja kuld minu janu ei kustuta.

Oh oleks mul wesi, oh oleks leib,

Kas üksi mul elada kullast täib?”

Mees nuttis, — se nut teda
äratas,

Ta tunneb, et uni meelt ehitas,

Ja tänab nüüd Jumalat südamest,

Et kulda ei ole, waid leiwukest,

Et waene puu-rainja tema on,

Ja mitte se mõnatud kulla kon.

Eks olegi hea, et Jumalast

Ei anta, mis nõutakse tormist
peast?

Seft mõnigi ihaldaks kulda wist,

Ja seega ta rikuks kõik elamist,

Ja mõnigi mõnda küll himustaks,

Mis ihu ja hingele kahjuks saaks.

21. Kas olete kuningas wõi talupoeg?

Se on wäga armas kuulda, kuidas mõnikord kuningad
lahkest ilma teise teadmata madala mehega on jeltfinud,
nagu Brantsuse maa kuningas Hindrek IV. (tema walitses
1589 aastast 1610 aastast saadik) üks kord nalja pärast tegi.

Selle sama kuninga ajal sõitis kord üks talupoeg hobuse seljas mööda maanteed Pariisi linna poole. Linna ligidal jõudis üks uhke ratsamees tema järele, se oli kuningas ise, kelle saatjad meelega tükkise maad temast olid maha jäänud. „Kust teie tulete?“ küsis kuningas. Mees nimetas küla nime. „Wist teie lähete asja pärast linna?“ „Muidugi“, kostis talupoeg, „ja pealegi tahaksin kaa oma head kuningat näha saada, kes oma rahwast kui isa armastab“. Kuningas naeratas ja ütles: „Se nõu wõiks teile täna küll korda minna“. Mees ütles: „Mul on aga se mure, kuidas ma teda teiste seas pean äratundma, kui ma teda juhtuksin nägema“. Kuningas ostis: „Oh, se pole raske asi, pange aga tähele, kelle pähä kübar jääb, kui kõik muud oma kübarad peast wõtawad, se on kuningas“. Nõnda sõitsid nemad linna wärawast sisse, talupoeg kuninga paremal pool. Mõlemad ajasid magusat juttu, talupoeg rääkis põllu harimisest, omast lastest ja muist asjust ja ei pannud mõnda aega hea jutu pärast midagi tähele. Aga wiimaks, kui ta nägi, kuidas kõik aknad, kust nemad mööda sõitsid, said lahti wõetud ja suur hulk inimesi wulitsa peale kokku tulid, kes auu pakkudes tema seltsimehe eest kõrwale astusid ja kübarad peast wõtsid, hakkas tema asja aru saama. „Herra“, ütles tema ja waatas kahtlaselt oma seltsimehe peale, „ehk teie olete kuningas, ehk mina“. Kuningas naeratas ja ütles: „Eks mina ikka se ole. Kui teie oma hoost saate tallitanud ja oma asjad äratoiemetanud, siis tulge mu juure lossi peale leiba wõtma, ma näitan teile siis kaa oma poega.

Sest loust se tuleb, et kui keegi teiste seltsi tuppa tuleb ja müüri pähä unustab ehk seda rumalast peast ei mõista maha wõtta, küsitakse: „Kas olete kuningas wõi talupoeg?“

22. Kuidas üks haige terweks sai.

Rikastel, et neil küll raha on kui põhku, on mõnikord kaa oma koormad ja wead kanda, kellest waene mees ühtegi ei tea. Sest on kaa haigusid, mis mitte maast ega tuulest ei tõuse, waid mainse roa waagnatest ja wiinaklaasist, pehme

toolidest ja siidi padjadest. Sest asjast teadis üks rikas
Hollandi maa mees kaa sõnakest lausuda. Terwe enneldunane
aeg kulus temale ära tooli peal istudes ja kui laiskus ial
seks mahti andis, piipu tõmmates, ehk tema wahtis kaa üsna
muidu aknast unlitja peale. Aga tuli siis lõuna aeg kätte,
siis sõi tema nagu reheline ja naabred ütlefid mõnikord:
„Kas õues on tuult, wõi kas naaber muidu nõnda nohiseb?“
Terwe pärast lõunat sõi ja jõi ta jälle ühtepuhku ilma
sööma-istuta aina ajawiiteks õhtust saadik, nii et wäga raske
oli äramõista, millal temal lõunasöömaaeg lõppes ja millal
õhtusöömaaeg algas. Pärast sööma heitis tema sängi magama
ja oli nit wäsinud, kui oleks tema päewa otsa kiwa ladunud
ehk puid raiunud. Niisugusest elamisest paisus temale toht
muidugi paksuks ja jäi uii raskeks kui täis wiljakot.
Söömine ja magamine ei olnud temale magusad, ja nagu
wahel kül juhtub, tema alati ei olnud diete terwe, ega kaa
diete haige, aga kui sa tema enese käest läksid küsima, siis
olid temal aastas 365 haigust, igapäew uus. Kõik arstid
ehk tohtrid Amsterdami linnas said ligi kutsutud, ta wõttis
pika ajaga nii palju wedelat rohtu, et seda wõis waadi
kaupa arwata, ja pulbriksid waka kaupa, et inimesed teda
wiimaks hakkasid kahejalgselks aaptetiks sõimama. Aga kõik
rohud ei tahtnud aidata, sest tema ei teinud seda, mis tohtrid
õpetasid, waid nurises ikka: „Sa kallike, miks ma rikas mees
olen, kui ma nagu koer peaksin elama, kas ma neile wäha
raha maksan, miks tohtrid koerad mind terweks ei tee?“
Wiimaks räägiti temale ühest arstist, kes mitu penikoormat
Amsterdami linnast eemal elas. Se mees sai nii wälja-
kiidetud, et waadaku tema aga kord terawaste haige otsa,
juba haigus kadumas, surmal enesel olla hirmu tema ees,
kui tema aga ligitulla, juba surm minna tema paksu. Selle
arsti peale jäi rikas mees lootma, ta andis temale kirja läbi
oma häda teada. Arst sai warsti aru, mis mehele tarwis
läks, ei mitte rohtu waid sööma kasinust ja liikmete murdmist,
ja mõttes: „Dota aga, kül ma sind terweks teen“. Selle
pärast läkitas tema haige mehele kirja wastuseks, kus sisse
ta nõnda oli kirjutanud: „Armas sõbr! Teie loud on wäga

pahad, aga ehk meie saame weel aidata, kui teie aga tahate sõna kuulda. Teil on üks kuri söödik kõhus, üks seitsme peaga madu. Selle mau pean mina ise käsile võtma ja seks peate teie mu juure tulema. Aga pange tähele, tõllaga ega ratsa hobuse seljas ei tohi teie mitte sõita, vaid peate jala tulema, sest kui madu saaks liiga pörutada, siis ta lähets wihaseks ja hammustaks teie foolikad kätti, seitsme tükki ühel hoobil. Teiseks ei tohi teie päewas enam süa kui üks korda taldreku täie wedelat leent, lõunaks ühe worstikese, õhtuks ühe muna ja hommikul pisut liha leent sibulad sees. Mis teie enam peaksite sööma, selle läbi kasvab madu suuremaks, et ta teie maksa hoopis ärardhub, ja rätsepal ei ole siis enam teie pärast palju waewa näha, vaid ennemine puusepal. Waadake, se on minu nõu, kui teie seda ei taha vastu võtta, siis teie tulewal kewadel käu healt enam kuulda ei saa. Tehke nüüd, mis teie arwate!"

Oli haige mees niisugusid sõnu lugenud, kästis warsti teiseks hommituks enesele saapaid walmis määrada ja läks nõnda teele, kuidas tohter oli käskinud. Esmisel päewal läks teekäimine väga pikamisi edasi, nälkias oleks temale nina-meheks kõlwanud. Kui keegi teda teretas, ei võtnud tema terwist vastu, kus ussike mööda teed ronis, seda ta tallas furnuks. Aga juba teisel ja kolmandamal hommikul oli tema meelest, kui ei oleks linnud weel elades enne nii kenaste laulnud, kaste näitas temale nii kena ja lilled wälja peal nii ilusad olewat ja inimestel, kes vastu tulid, oli kõigil nii rõõmus nägu ja temal enesel kaa. Iga hommitu, kui ta õomajast teele läks, sai temale kõik ühtepuhku armsamaks ja tema meel läks ikka lahkemaks minnes. Kui ta wiimaks 18 mal päewal arsti elu paika tuli ja teisel hommikul üles tõusis, oli temal nii hea meel, et ta ütles: „Terweks saamine ei oleks ilmaski wähemine passinud kui otse nüüd, kus ma tohtri juure pean minema. Kui kõrwad ehk pisutki weel laulaksid, ehk kõht frogiseks!" Sai ta tohtri juure tulnud, hakkas se tema käest kinni ja ütles: „Noh, rääkige mulle nüüd kõik selgeste üles, mis teil wiga on". Haige wastas: „Mul pole, Jumal olgu tänatud, ühtegi wiga ja kui teie

nii terve peaksite olema kui mina, siis tänage Jumalat". Tohter ütles: „Se oli teil üks hea nõu, et minu sõna olete kuulnud. Madu on nüüd teie sisse kärwanud. Aga weel on temast munad teie kõhtu järele jäänud, selle pärast peate jälle jala koju minema ja kodu hoolega puid saagima, ja teie ei tohi kaa enam süa kui nälja täitmiseks tarwis on, et mitte wahest munad ei too poege wälja, siis wõite wanaks elada". Seda wõlde naeratas tohter natukese. Aga rikas mees ütles: „Muus tohtri herra, teie olete kawal mees, küll ma aru saan!" ja tegi pärast nõnda kui tohter teda oli õpetanud ja on 87 aastat 4 kuud ja 18 päewa wanaks elanud, ikka terve nagu purikas jões. Iga nääripäew lähtas tema tohtri kätte 20 tukatit meeleheaks.

23. Wälf.

Rustakse ema oli väga haige. Tohter oli õpetanud, et tema karastuseks pidi marju sööma. Selle pärast Rustas läks metsa, maasikaid otsima. See suine päew oli. Pois otsis marju, higi seisis temal otja peal, aga tema ei hoolinud omast waewast, eks se olnud armsa ema jahutuseks. Kõrwike sai wiimaks täis marju, Rustaksel oli hea meel, ta istus tamme alla natukesi jalgu puhutama. Aga wäsimus kippus peale, pois jäi magama. Sel ajal tõusis äikese müristamine, mustad pilwed kogusid taewas, wälgud hiilgasid musta taewa peal, kaugele oli müristamist kuulda. Äkitselt tõusis tuul ja pani puuladru kohisema, wihma hakkas sadama ja pois ärkas üles. Ta kartis väga, endine rõõm oli läinud, nüüd oli temal suur ahastus, ta jäi nuttes puu alla istuma. Siis tuli temale järsku meele, mis koolmeister oli öelnud, et äikese müristamisel ei sünni puu alla jääda. Rustas kargas ruttu maast üles, wõttis kõrwikese ja tõttas puu alt ära. Sai tema waewalt mõned sammud puust ärajooksnud, paistis hele wälf tema silmi, ta kuulis hirmust praginat ja kui ta ennast wärisedes ümber pööras, nägi ta, kuidas pirkne selle sama tamme peale oli löönud, kus al ta oli istunud, puu oli pihuks puruks saanud. Läbi ja läbi märg tuli Rustas koju.

Vanemad olid tema pärast ju hirmu täis olnud, nüüd oli neil hea meel, et pois jälle terwelt koju tuli. Haige ema sai maasikate läbi diete jahutatud, ta tänas südamest oma head last.

24. Müristamine.

Kes müristab? Miks kardab sa?

Eks Jumal seda tee?

Las' maru peale mäsata,

Ei meie värise.

Eks meie seda teagi:

Kõik hea, mis Jumal teeb,

Suur on ta vägi, ommeti,

Se armu võitu jääb.

Ta õnnistab kõik ülewast

Ja sigitab kaa maid,

Ja kaarnapoja häda healt

Ta kuuleb sedamaid.

Ta lasseb tõusta pilwefest,

Mis kallist wihma toob,

Maa janus ootab wihmufest,

Ja ahnelt märga joob.

Siis orus oras rõõmuga

Maast tõustes haljendab.

Ta pitkne suure healega

Ta headust kuulutab.

Suur pittse pagin käib ta eel,

Ta järel selge ilm;

On ärawaiknend hirmu heal,

Siis naeratab ta film.

Ta päitest jälle õhutab,

Et se kui ennegi

Saab paista, nõnda rõõmustab

Meid walgus õhtuni.

Nii teeb ta head kõigile,

Ei keela teda pat.

Maa, anna kiitust! Snime,

Oh täna Jumalat!

25. Linnud.

Meie peame lindusid armastama, ei mitte üksi nende ilusa fulgede pärast, nende laulu heal maksab veel enam kui fule-ilu. Kellel palju raha on, se võib waat-hoonesse ehk kontserti majasse minna ja kuulda, kui kenaste seal inimesed raha pärast laulawad ja mängiwad, ehk ta võib kaa moosikantid oma koju tellida. Aga kui sul häda pärast nii palju raha on, et sa seega omale leiba ja riidid ihu fatteks saad osta, siis sa ei wõi oma raha natukest kontserti majas kuulutada. Ommeti tahaks kaa waene inimene oma südant lauluga ja muusikaga jahutada, kust ta seda siis peab võtma? Roh waata, seep se on, miks helde Isa taewas mitme weikese linnule kena laulu heale on kurku loonud, et waesel rahwal ommeti kaa muusikat oleks. Ilma maksuta nemad laulawad, nemad ei ajagi peale, et sa neile laulu

eeft raasufese leiba pead andma. Kui waesed inimesed hom-
miku wara tööle lähewad, siis linnud laulawad, et neil süda
rõõmsaks saab, ja tulewad nemad õhtu töölt koju, siis linnud
laulawad jälle ja tahawad muret nende südametest äraajada. —
Eks olegi Jumal helde, et ta need weikesed moosikantid waes-
tele meelega on loonud?

26. Mut.

Imetawa elajate hulgas mut on ainus, kes oma toi-
dust maa alt püüab. Mõni mõtleb nüüd wist: „Olgu küll
ainus, aga, sest ainsast saab ju liiga, ta teeb enam pahan-
dust kui tarwis oleks, ta ajab mulda üles, täidab oma mulla
hunnikutega kõik väljad ja heinamaad, sööb taimete juured
alt ära, et taimed peawad äralõppema.“

Hea küll, pidagem nõuu selle kurjategija pärast! Tõsi
on küll, et tema oma urgasteedega kindla maapinna ärarikub,
tõsi kaa, et tema oma tuhnitusega mõnda kahju teeb, et mitu
taimet mulla alla jääwad kolletama ja närtsima, aga seda
kahju võib hoolas käsi rehaga ehk labidaga äraparandada.
Aga kes on juba oma silmaga näinud, et mut rohujuuri
sööb? Kes võib seda süüd tema peale tõeks tunnistada?
Selle peale kostetakse: „Eks ikka ole sealt, kus juured on
ärastõõdnud ja taimed otse lõpenud, mutta leida?“ Kes
nõnda räägib, on wist se sama tark, kes kord nõnda on
arwanud: „Kui kewadel konnad aegsaste hauguwad, siis
puu lehed on kaa waratsed välja tulema. Aga kui konnad
kaua ei taha haakuda, siis puunde pakatamine jääb hiliseks.
Eks siis konnad haugu lehti puist välja?“ Tohoo! Waa-
dake ommeti, kuidas inimene arwates võib eksida.

Aga juba tuleb muti ahwokat, üks mõislik põllumees
ja elajate tundja, laimatud mutti appi. Se ütleb nõnda:
„Ega mut söö rohu juuri ära, waid maa-alused usfid ja
tõugad, kellest pärast põnapallid ja muud nende jarnatsed
eluskad tõusewad. Mut sööb neid usfa ja tõuke ja puhastab
maad neist kurjategijatest. Eks siis ole mõista, miks mutti
ikka sealt leitakse, kus rohud ja taimed on põdemas ja lõp-

pemas? Seal on ussa, keda tema taga kiusab. Ja siis aetakse weel rohurikkumist temale süüks ja tema saab hea teu eest paha palga." Teie ütlete nüüd: „Seda on wist mõni mees wälja arwanud, kellel nina alati raamatute sees on olnud, kes ise ilmaški mutti ei ole filmaga näinud.“ Pea kinni, külamees! Kes seda on öelnud, tunneb muti paremine kui teie kõik, küll teie seda saate näha. Sest kahest proowist wõib äratunda, kas ta tõt räägib. Waadake esiteks muti suhu. Kõigil neljajalgistel imetawal elajatel, kes loodud taimse sööjad on, on lõugades ülewal ja al kaks ainust, wäga terawat esimest hammast, koerahambaid neil pole koguni, waid nende ase on tühi puruhammastest saadik. Aga kõigil elajatel, kes teisil elajaid sööwad, on kuus esimest hammast ehk weel enam, siis koerahambad kummaltki poolt ja nende järel mitu puruhammast. Kes muti lõuge waatab, se tunneb, et temal ülemas lõuas 6 esimest hammast on ja alumises 8, ja nende järele tulewad 4 koerahammast. Sest tunnukse selgeste, et tema ei olegi taimse sööja, waid ennemine kiskuja elajas, kes teisil elajaid toidukš pruugib.

Teiseks, kui teie furnu muti kõhu lahti leikate ja sinna sisse waatate, mis teie sealt siis lelate? Sest mista loom ennast toidab, se peab ju tema kõhus olema. Teie ei leia sealt feest ilmaški rohtu ega taimid, aga küll tõukade nahtu, wihma ussa ja muud maa-alusid elukaid.

Mis teie nüüd arwate? Kes siis mutta taga kiusab ja ärahufata püüab, teeb iseenele kõige suuremat kahju, aga tõukadel ja ussidel on wäga hea meel. Sest siis nemad ilma keelamata wõiwad põldusid ja heinamaid rikkuda, saawad priiskeste sigida ja kaswata ja kewadel tuleb põuapal wälja ja sööb kaa puud puuks paljaks, et tühjad raud järele jääwad. Se on siis tänapalgaks muti kautamise eest. Mõnda on lugu.

27. Sige teab oma lojukse hinge waewa.

Ei elajagi wastu tohi inimene tänamata olla nagu Wineeta linna kaupmees, keda wanal ajal tema hobune tänamata meele pärast kohtule ülesandis. Hobune oli mitu

aastat peremeeft truuwiste teeninud ja oli oma terge jalgade läbi teda üksford koguni surma käest peastnud, kui rõõwliid metsas tema kallale kippusid. Siis kaupmees oli tõutanud hoost oma juure hoida ja teda elu otša heaste sõota. Aga hobune oli sel korral, kui ta rõõwlite eest põgenes, wiga saanud, efiteks jäid tema liikmed kangeks, siis ta hakkas lõnkama ja wiimaks sai ta weel pimedaks, ja kaupmees unustas tema abi ja oma tõutuse hoopis ära. Hobusele anti wäga kasinat toitu ja kui seegi kaera raasuke näitas liig olemat, siis kaupmees andis sulasele käsku hoost õue pealt äraajada. Se wõttis piitsa, sest et loom heaga ei tahtnud minna, ja ajas teda tallist wälja. Wärawa ette jäi hobune seisma seitse tundi ühte järke, ja ajas ikka fõrwad sirgele, kui ta õue peal midagi kuulis liikumat. Külm õõ tuli, lund sadas, hobune magas wärawa ees palja kiwide peal. Wiimaks ajas teda nälg, et ta pidi äraminema toidust otsima, aga sest et ta pime oli, tõukas ta ennast iga asja wastu. Ninaga nuusutades leidis tema mõne heina fõrre, aga küll seda oli pisut.

Seal linnas oli üks kellamaja, mis ööd ja päewad lahti seisis. Se oli jeks ehitatud, et ülekohus saaks ärafeelatud. Kui üks inimene arwas, et temale teistest oli ülekohut tehtud, siis läks tema kellamajasse, hakkas nõõrist finni ja helistas kella. Selle peale tulid warši kohtuwanemad kofku tema asja seletama. Kogemata juhtus hobune selle maja sisse ja sest et ta iga asja külge otsides uinaga puutus ja nälja pärast fõid nãris, leidis tema kaa nõõri, hakkas hammastega temast finni ja kel jäi helisema. Kella helinat kuuldes tulid kohtuwanemad ja leidsid hobuse kaebaja olemat. Nemad tundsid hoost ja teadsid, mis head ta oma peremehele oli teinud, selle pärast läks nende meel haledaks. Kaupmees sai warši kohtu ette kutsutud. Ta pani wäga imeks, et ta oma hobuse nägi nõõri juures kui kaebaja seiswat. Küll ta katsus ennast nüüd oma fõwa südame pärast wabandada, aga kohtuwanemad ei wõtnud seda kuulda, waid ütlesid: Sige teab kaa oma lojusse hinge waewa! mõistsid, et kaupmees hobuse elu otša pidi toitma. Mees sai tellitud,

kes aeg ajalt pidi järele vaatama, kas hobune oma digust kaa kätte sai. Aga kellamaja müüri peale sai se lugu jäädamaks mälestuseks kiwi sisse raiutud.

28. Sääst ja härg.

Härja sarve peale istus
Viimati üks säästet:
„Kui ehl olen sulle koormaks,
Ütle aga julgeste!”

„Wennike, kas sind kaa ilmas
Olemas?” — nii naeris weis.
Säästest paremad ei ole
Halbid, kes on ennaft täis.

29. Rohutirts ja sipelgas.

Rohutirts, hilp-harakas,
Laulis kõige suwe aja,
Ega tunnud siristaja,
Kuida talw ju tulemas.
Juba väljab paljaks jääwad,
Lühemaks on saanud päewad,
Ega enam walmis taal
Laud ja maja lehe al.
Külm on väljas, suud nüüd pühi!
Tühi tuleb nähjaga,
Laulda tirtsuke ei saa.
Kelle meele tuleks kaa
Laulda, siis kui kõht on tühi?
Oma suure hädaga
Räks ja otjis sipelga.

„Armas õde luba mulle,
Et ma talweks jääsin sulle,
Kewadeni, palun ma,
Elata ja soenda!”
„Kuule imet! Ets sa teinud
Suwel tööd ja waewa näinud?”
Sipelgas nii küsima.
„Mis sa mõtled, õde? Ega
Olnud minul aega faks,
Sumi nõnda mööda läks
Laulu, naljajaitmisega.”
„Kaislesid?” „Ma rõõmuga
Laulsin kõige suwe aja.”
„Laulsid? Kas se oli waja?
Mine nüüd ja tantši kaa!”

30. Kaaren ja rebane.

Kas ilm on wähä tunda saanud,
Et petis libe feel? — Ei aita ühtegi, —
Kui häästi libistad, sind ustaf' ommeti.
Kord kaaren oli kena juustu tüki saanud,
Ta istus kuuse otja peal
Ja pidi juba saagi ärasööma seal,
Siis jäi weel mõtlema ja pidas nokas tüki,
Üks rebane, kes mööda läks, sai tema ligi,
Taal' juustu hais läks warfi ninasse,

Ja kange juustu himu tuli temale.
 Kelu ennast keeritades tuleb ligemale
 Ja waatab aga üfsijilmi kaarna peale,
 Siis hakkab mahedaste rääkima:
 „Oh walge lind, kui kena sa!
 Kael nagu luitel, filmikefjed
 Kui tuil, — sa kallite, su sulekefjed
 Kui hõbe-rie sinu peal.
 Mis ilus nok, — sul muidugi wiist ingli heal!
 Et laula ifka, — on su laulmine nii kena
 Kui sinu nägu, noh, siis kinnitaksin mina;
 Et kuniinglik lind oled fina.“

Se kiitus hakkas kaarna pähä, forraga
 Kõit kuulus tarkus oli temal jookfus.
 Ta tõstab pead ja wähtleb oma sawaga,
 Ja siis ta järsku elu hinge poolest krookfus, —
 Juust kullus nokast, kelm läks paku temaga.

31. Hunt ja tal.

Kes nõdr, sel ifka wägewama ees on süüid,
 Se on üks ammuft ajast teatud, nähtud lugu,
 Et kuulge pealt, sest feda sugu
 Se koerustik on, mis ma räägin nüüd.

Üks tal läks põudfel ajal jõe ääre jooma, —
 Oh teda õnnetumat looma!
 Üks ablas hunt juft pidi ligi olema.
 Ta filmab talle, mõtleb: eks ta minu oma?
 Et rõõwli töö taal näitaks õigus olema,
 Siis karjub: „Näed sa feda häbemata looma!
 Mu jooki musta funga foltima!

Ras ma

Bean wirtsa jooma?

Dot', se eest tahan kaa

Su pea otfaft kistuda.“

Tal hirmuga: „„„Muus hundi pappa,
 Sa näed, et finuft al pool jõe seifan ma
 Ja rohkest' fada sammu wahet wahel kaa,
 Oh halasta mu peale, ära tapa!
 Wet fülle foltida ei wõi ma koguni.“““

„Ras kuuled kaa? Wõi nii?

Siis mina waletan? Näe häbemata hullu!
 Mu meele tuleb, kuidas fina tunamullu
 Mind fiin kord oled sõimanud,

Se pole, wend, weel unustud!”

„Bai hunt, ei mina aastaseks weel ole saanud!”

Nii nutab tal. „Noh, siis su wend se oligi!”

„Mul wendi pole.” „Mis sa räägid ommeti:

Üks sinu sugulane mind on teutaud.

Rõik, teie ise, teie koerad, teie tarjane

Mu wastu nurisete,

Kus ial jõuate, seal mulle furja teete,

Müüd sina seda pead maksma minule.”

„Ma üsna süüta.” „Wait! Mis räägid weel, sa risu!

Kas sinuga ma pikast pean waidlema?

Sul süüd ju selle pärast et mul sööma isu!”

Nii mõiras hunt ja murdis talle wihaga.

32. Hea rohi.

Iga mees, teab, et Austra maa keiser Joosep II. (walitf. 1765—1790) üks tark ja hea südamega rahwa walitseja oli, aga ehk kõik ei teagi, et tema ükskord üsna tohtri on heitnud ja ühe waele naesterahwa on terweks arstinud. Üks waene, haige lesknaene ütles oma poja wastu: „Laps, mu walu on väga suur, ma ei suuda enam seda kanda, mine ufinaste ja palu tohtrit, et ta mind tuleks waatama.” Pois läks ühe tohtri juure ja pärast teise juure kaa, aga kumbki ei tahtnud tulla, sest Wiini linnas maksetakse iga tohtri tulemise eest kuldnat (se on arwata 60 kop.) ja wafel poisil ei olnud muud kui silma- wet; seda paneb Jumal kül väga kalliks, aga inimesed enamiste ei arwa seda ühegi hinna alla. Kui ta just kolmandama tohtri juure pidi minema, sõitis keiser tõllaga tafahiljuckeste temast mööda. Pois ei tunnud teda, waid arwas teda wist mõne rikka mehe olewat ja mõtles: Eks ma katse õnne. „Auus herra,” ütles tema, „ehk täib teil mulle kuldnat kinkida, halastage mu peale!” Keiser mõtles: „Waata imet, kawal pois mõtleb, kui ma ühe- korraga kuldna saan, siis pole tarwis 60 korda kreitferi pärast kerjata (kuldnal oli 60 kreitferit).” „Ehk saab kaa kahekümnest kreitferist?” küsis keiser. Pois kostis: „Ei saa!” ja rääkis siis üles, mis pärast tema otse kuldnat

tarwitas. Siis kinkis keifer temale ühe kuldna ja kuulas tema käest ema nime ja elu kohta. Senni kui pois kuld-naga kolmandama tohtri juure jooksis ja haige ema kodu Jumalat palus, et tema teda ei pidand maha jätma, fõidab keifer tema elumaja poole ja oli oma filmanäu mantli fiske mässinud, et keegi teda ei pidand tundma. Kui ta haige naese tuppa astus, mõtles se, et tema pidi tohter olema ja rääkis temale oma häda üles, haigus waewata ja waelus pigistada teda, ei olla jõudu enese eest õiete hoolet kanda. Keifer ütles: „Ma kirjutan teile aapteki fedeli walmis.“ Naene juhatas, kus poja tindi klaas, fuled ja paber olid, keifer kirjutas fedeli ja õpetas, kuft poeg rohu pidi äratooma. Sai ta äräläinud, tuli kaa õige tohter. Naene pani imeks, kui ta kuulda sai, et tema kaa tohter olla, palus wastu, juba teine tohter olla käinud teda waatamas ja olla kaa aapteki fedeli kirjutanud. Tohter wõttis paberi laua pealt ja tahtis näha, mis tohter se pidi olema ja mis rohtu ta oli foowinud. Jmeks pannes ütles tema naese wastu: „Naene, teil on üks hea tohter käi-nud, ta on teile 25 kuldpenningit rohuks tellinud, mis rentereift tahawad äratua, al feifab nimi: „Joofep“, kas teie ehk tunnete teda? Niifuguft rohtu mina ei oleks mõiftnud teile foowida.“ Naene waatas tänades taewa poole ja ei faand fõna fuuft, nii liigutatud oli tema füda. Raha sai rentereift täieste wälja makfetud ja tohter andis naesele rohtu haigufe wastu. Hea rohi ja parem üles-pidamine aitalid haiget mõne päewaga jälle jalule. Nõnda oli tohter haige naese terweks teinud, aga keifer waefe.

33. Kaks teekäijat.

Kaks meeft läksid feltfis teele. Kui nemad ükskord kõrtfis jalgu olid puhkamas, tõusis külas kifa: Tuli on lahti! Teine teekäija kargas ruttu üles, wiskas pauna ja kepi ära ja pidi appi tõttama, aga teine hakkas tema kue hõlmaft kinni ja ütles: „Kuhu sa jooksed? Kas meie fiin muidu peame aega wiitma? Ega fiin abift puudu

ei ole. Mis meie wõõrast rahwast hoolime?“ Aga mees ei wõtnud feltimehe sõna kuulda, waid jooksis ruttu põlewa maja poole, teine läks tafahiljukeste taga järele ja jäi eemalt waatama. Aga põlewa maja ees seisis üks naene, ringutas käsi ja kifendas suure ahastusega: „Minu lapsed, minu lapsed! Kui teine teekäija feda kuulis, ei wiibinud tema filmapilgukski, waid ilma hädaohust hoolimata ruttas tema tulest läbi maja sisse. Inimesed hüüdsid: „Se mees ei tule enam tagasi.“ Aga ennäe, juba ta tuli majast wälja kõrwend hiustega ja kandis kaks lapsukest süles, keda tema ema kätte wiis. Se hakkas rõõmu pärast nuttes oma laste ümber kinni ja siis ta heitis mehe ette maha. Tema tõstis teda maast üles ja kinnitas teda lahkeste, sel ajal langes maja fuure mürinaga.

Kui teine teekäija temale pärast ütles: „Kes pani sind niisugust katsetükki ette wõtma?“ kostis tema: „Eks Jumal feda mulle südames ole käskinud, tema on tule Jsland ja laste Jsa.

34. Haambritaat.

Saksa maal furi mõne aasta eest üks külaraudsepp, Jaagup Horn nimi. Küla rahwas hüüdsid teda ifka haambritaadiks. Haambritaat! Miks siis haambritaat? Selle pärast et temal üks imelik pruuk oli. Tema kandis alati haambrit ja naelu ligi ja kus ta ial midagi leidis lagunud ehk lahti olevat, feda tema warsti parandas ära. Ehk tuli se nimi temale kaa festi, et ta oma haambri läbi küla raudsepaiks oli jäänud. Kuida se sündis? Pange tähele! Endine raudsepp oli furnud, neli meest pakkusid endid tema asemele ja igaüks neist lubas kes teab mis teha, kui tema sepa ammeti pidi oma kätte saama. Haambritaat ei olnud feda ammetit koguni püüdnud, ega olnud kaa midagi lubanud, ta kohendas aga oma haambri ühe lagunud ajawärawa ja sai ammeti selle pärast enese kätte. Kas üksi selle pärast? Jah, üksi selle pärast. Küla otjas oli üks aja wäraw lagunud, üks laud seisis ju mitu nädalat rippakil. Haambri-

taat, siis alles üsna noor mees, tuli paun kaelas sealt mööda, nägi wiga, wõttis warri naela taskust ja ldi laua jälle kinni. Seda nägi küla tallitaja oma ukse pealt. Ta pani imeks, et wõrras inimene ei sallind mitte, et laud pidi lahti olema, et kül peremees ise seda mitu korda oli näinud ilma wiga parandamata. Ta oleks hea meelega noore mehe jutule saanud, aga enne kui tema ligi jõudis, oli teine ju äraläinud.

Üks tundi lats pärast seda läks tallitaja külaforsti. Seal oli palju külarahwast kous ja noore mehe ta, leidis õhtust söömist. „Tere kaa, külamees,“ ütles tallitaja „kas saame siin koku?“ Noormees waatas imestades tema otsa, ega saanud aru, kust nende wahel sõbrus oli tõusnud. „Eks teie ole se sama teemee, kes täna õhtu küla otsas aja wärawat parandas?“ „Kül olen.“ „Hea kül, siis tulge Hansu naaber,“ ütles tallitaja wärawa peremehe wastu, kes kaa juhtus toas olema, „tulge ja tänage seda wõrrast meest, et ta teie pärast on waewa näinud. Mööda minnes tema kohendas teie aja wärawat.“ Naaber Hans naeratas ja tänas noort meest. Mõlemad istusid tema kõrwa ja hakkasid temaga juttu ajama, teised kuulasid pealt. Remad rääkisid sepiksest, teekäimisest, koha saamisest ja muist asjust ja kõigile tuli mõte: „Se mees kuluks meile sepaks ära.“ Sest kõigil oli hea meel olnud kuulda, kuidas tema kaa wõrra rahwa kahjust hoolis.

Gaambritaat jäi õõseks sinna ja kui ta teisel hommikul oli näidanud, et kõik ammeti töö temal selgeste käe oli, mõisteti teda küla raudsepaks. Raup sai tehtud ja noormees oli nõnda üsna kogemata suure küla sepaks saanud, kelle nimegi tema mõne tunni eest ei olnud teadnud. Ütle nüüd weel, et kes kutsumata tööle tuleb, tänamata peab äraminema. — Sepapaja järel oli kaa üks põllulapike, kus peale sep omale wõis kartuhwliid ja muud keeduwilja mahateha. Kui teda esimest korda selle põllu tiiki peale juhutati, pani tema tähele, et tee, mis sinna wiis, hirmus roopline ja aukline oli ja et wantritele sealt wäga wilets oli käia. Tema küsis: „Mis pärast teie ei täida roopaid ja auka kiwidega?“ Saatjad wastasid: „Se oleks kül hea olewat,

aga kes tahab seks aega saada? Mis tegi haambritaat? Iga kord, kui tema oma põllu peale läks, hakkas tema ju kaugelt kiwa noppima, mõni kord wiis tema terve sületäie ja täitis nendega augud ja roopad. Talupojad naersid, et tema, kellel enesel hoost ei olnud, teiste kasuks teed parandas, aga tema ei hoolinud nende naerust, waid wiis igakord minnes ja tulles kas paari kiwa roopa täitmiseks, nõnda et mõne aastaga tee üsna sile ja hea oli. „Waadake,“ ütles tema, „oleks igauks teie seast, kui ta tühja wantriga seda teed käis, kiwa korjanud ja wantriga aukude juure wiinud, siis oleks tee ilma waewata ühe weerandi aastaga üsna hea olnud ja mõni kopikas oleks tasku jäänud, mis lagunud rataste ja rummude eest pidi ärafulutatud saama.“

Ma teaksin mõnda küla nimetada, kus haambritaati hädaste tarwis oleks.

35. Kuida tuleb kohtu mõista.

Kolm meest juhtusid tee peal üks teisega kokku ja tahtsid ühes seltsis linna poole minna. Nemad olid kõik ühes nõuus, et pidid ühe tafa kõik kulu kandma, ja esimene ütles: „Mul on wiis leiba kotis.“ Teine: „Mul on kolm leiba.“ Aga kolmas: „Mina olen aga raha juure wõtnud, 8 rubla.“ Kui linna ligi said, siis hakkasid kokku arwama, palju igal ühel tuleb maksta. Rahetja leiba olid ära söödud ja paljas raha järele jäänud. Siis ütles rahamees: „Siin on minu 8 rubla, jäh, jautage neid isekestis, kuida õige.“ Kolme leiwa mees ütles: „Palju siin enam arwamist tarwis, eks mul olnud 3 leiba ja teisel 5, se teeb just 8 leiba? Mis siis muud, kui mina wõtan 3 rubla ja 5 rubla jääwad sellele, kellel 5 leiba olid, se siis teeb 8 rubla ühtekokku.“ Külap mõned kohtumõistjad ka kõik koolilapsed arwawad: „Se on just jula õigus, mis siis seal juures enam waidlemist?“ Aga ei mõtle ommeti kõik nõnda, ega tahtnud kaa mees, kes oma 5 leiba tee peal oli ärafulutanud, sellega rahul olla, waid kutsus teise kohtu ette ja palus, et pidi nende wahel õigust mõistatama. Mis nüüd küll kohtumõistja, kes mõislik on, neile peab üttelema?

Seletus: Et kõik pidid ühetasa kulu kandma, siis oleks saanud igaüks pidanud 8 rubla nagu kolmas mees välja panema, se teeks ülepea kolme mehe peal 24 rubla. Nüüd olid teistel ülepea 8 leiba ja tuleks siis iga leib 3 rubla maksta. Eht mõni paneb imeks, kuidas leib nii kalliks. Võib olla, et ta kõigepeenevast Mosko jahust ja pealegi tõlla ratta suurune eht et väga kalliks aeg oli. Üks kõik, leiva hind oli 3 rubla. Kellel 3 leiba olnud, se pidi nende eest 9 rubla saama, aga et tema ise oleks pidanud 8 rubla sisse maksta, ei saa tema enam kui 1 rubla. Kes wie leiwaga tulnud, need peaksid 15 rubla välja tegema, ja 8 rubla maha arvatud, mis tema kohus oli juure maksta, jäävad tema jaoks 7 rubla ja wähe on tehtud.

36. Mõistatus.

Kaks kahe silbiga lõna.

Ma kaswan rammunud põllu peal,
Ja kannan kiidetud wilja seal,
Kui hoopis walmis ma olengi,
Mind pööra ümber, ja ole nii!
Seft kui sa nõnda olla ei taha,
Siis katfu! Ma muidu pudenen maha.

37. Mõistatus.

Kaks ühe silbiga lõna.

Raudsepa käes ma käin,
Ma olen maja fein.
Kui takka otlast mind loed sa,
Siis lugemata olen ma.
Kes ikka weel minuft aru ei saa,
Mind merelt ja maast mingu otsima.

38. Saruldane roog.

Üks rikas kaupmees kutsus oma linna sõbrad oma mõisa, mis mere ligidal oli, ja lubas neile väga kallid mere

kalu ette panna. Mitu rooga olid ju söödud, wiimaks toodi kaa suur kinnikaetud waagen ja kõik arwasid, et kiidetud kalad pidid sees olema. Aga kui kaas sai pealt ära wõetud, ei olnud muud sees kui mõned kuldrukad. Kaupmees ütles: „Mu armsad sõbrad, kalad, mis mina teile lubasin süü anda, on se aasta kolm korda kallimad, kui mina teadsin arwata. Üks ainus maksub tukatit. Siis tuli mu meele, et siin ligidal külas üks waene päiline ju mitu nädalat haige maas on ja oma lastega näljas seisab. Mere kala hinnast saaksid need waesed inimesed poole aastat priiskeste elada. Kui teie siis mere kalad tahate, siis ma neid filmapilk lasen tua ja walmistada. Aga kui teie selle raha waese mehe jaoks tahate jätta, siis peate kaa odawama jõe kaladega leppima.“ Kõik wõõrad kiitsid kaupmehe nõuu ja igaüks pani weel omast käest ühe tukati waagnasse. Waene päiline sai seda wiisi terve aasta peale kõigest hädast peastetud.

39. Wahw mees.

Kord tõusis lõunast sulatuu!
Ja pühtis kuuma õhuga
Staaliast läbi, — korraga
Laks jää ja lumi sulama.
Ta lumegi mägedel sulatas,
Mis jõe wee otsata kaswatas,

Üks sild wiis üle jõe seal,
Kaudkiwist tehtud kindlaste;
Kest paigal seisis silla peal
Üks weike wahi-majase,
Sees elasid silla waht perega.
Sa waene, oh põgene rutuga!

Sest wastu sambaid mõirates
Jää panku westi weeretas,
Ja hirmsal wiisil mäsates
Ta silla põhja pörutas.
Ju kummassti otsast on sambad läind,
Neid westi on pihuks ja puruks teind.

Üks ainus wõlw, kus maja peal,
On terve, aga kauaks se
Weel paneb wastu jõe,
Mis mürab, mõllab hulluste
Jää pangad wast müriinal tulewad,
Et alused müürid neist kõiguwad.

Ju silla waht täis ahastust
On ronind maja harja peal',
Ja naene, lapsed temaga.
Sealt kostab nende häda heal:
„Oh Jumal, oh Jumal, meid awita:
Ju hukatus jõuab, oh halasta!“

Hull rahwast wahib kalda pealt,
Kõik lahetsewad waeste eest,
Kui kuulwad nende häda healt, —
Ei neist ei tule abimeest!
Ulmajata fillawaht kisedas,
Ja asjata käsi ta ringutas.

Waat' täku seljas tuleb kaa
Üks kõrge krahw nüüd rutuga.
Mis peab tema omas käes?
Üht raha kotti peab ta:
„Kaksjada kuldenningit wahwale,
Kes wiletsab ära toob mäele!”

Sa wesi tõuseb kõrgemaks,
Tuul mõllab ilma waheta,
Sa lootus taub wähemaks.
Oh peastja, ära wiivita!
Kui tauaks need sambad weel sei-
sawad?
Need filmapiik langema peawad.

„Kes julgeb? Meheb, tõtate!”
Krahw tõstab kuru käega.
Kõik kuulwad, aga kellelgi
Ei ole julgust katlada.
Ilmasjata silla waht kiskendas,
Sa asjata käsi ta ringutas.

Ennäe, üks waene talumees
Teeb käies tuleb kaldale,
Viht rie seljas, kep on käes,
Meel paistab filmist mehine.
Ta kuulab, mis krahwi suu kuulutab
Sa filmaga ohtu kaa tunnistab.

Sa julge omas Sumalas
Ta kargab ruttu wenesse,
Kül jõgi hullas, laenetas,
Ta siiski jõuab fillale.
Oh häda, ta wene on weikene,
Ei mahu kõik korraga temasse.

Kolm korda oma wenega
Mees mõidab wette mäsuse,
Kolm korda peaseb õnnega,
Sa toob kõik ära kaldale.
Kui wiimne on peastetud kalda
peal,
Siis majake langes kaa mürrinal.

„Säh,” hüab krahw, „sa auus mees,
Et mõta pall, su oma ta!”
Jah, krahwil helde süda sees,
Kes seda tohiks salata.
Sa siiski ülem kui krahwil weel
On teekäija südamas armu meel.

„Ei müünd ma esu raha eest,
Ma waene, siiski mina neid
Ei taha, saagu waestele,
Kes kõigest omast ilma jäib.”
Nii ütles ta, teretas lahkeste
Sa tõttas siis minema rutuste.

40. Külm wesi.

Hans oli kängeste jooksnud, higi seisis temal otsa peal,
kui tema isa juure tuli.

Isa: Kas sul janu on?

Hans: Kül on.

Isa: Eks sa siis warsti lähe wet jooma?

Hans: Seda ma kül ei tee, armas isa!

Isa: Miks ei tee?

Hans: Eks mu nahk ole weel üsna soe?

Isa: Mis sest wiga on?

Hans: Sina ise oled mind mitu korda keelanud sooja
nahaga joomast.

Isa: Tõsi küll! Aga kas sa veel tead, mis pärast ei sünni sooja nahaga jua?

Hans: Veri on jooksu ehk kätte liigutamise läbi üsna palavaks läinud ja peenikesed vere sooned, mis kopsude sees on, on keeba werd täis. Kui siis keegi varsti külma wet joob, siis külm veri jookseb mööda kopsusid alla.

Isa: Ja mis kahju sest peab tulema?

Hans: Selle läbi veri pahtub soonetest sees, ta ei saa enam joosta ja sest tulevad weikesed mädapaised, mis aega mööda võimust võtavad ja kopsud viimaks hoopis äramäendavad.

Isa: Mis nimi haigusel kaa on, mis inimene siis põeb?

Hans: Se on tiistuse haigus.

Isa: Jah, tõsi! Se on pikkaline haigus ja tema vastu ei taha enamiste tohtri rohud midagi aidata.

41. Õunapuu.

Wana Willem istus suure õunapuu all maja ukse ees ja tema poja lapsed olid tema juures, sõid õunu ja kiitsid väga nende magu. Siis wana mees ütles: „Lapsed, ma räägin teile ommeti, kuidas wiisi puu seia paika on saanud. Seda aega on nüüd wiis enam kui wiiskümmend aastat, siis seisin mina otse sel samal kohal, kus puu praegu seisab, koht oli siis alles tühi, ja kaebasin jõuka naabrile oma waesust. „Kui mul aga sada rubla oleks“, ütlesin mina, „siis oleks ommeti weike hakatus käe.“ Naaber, kes mõistlik mees oli, ütles: „Ega se suur asi ei ole neid saada, kui sa aga targaste peale hakkad. Waata, siin samas, kus meie seisame, on mitu sada rubla mulla sees paigal. Katsu aga, et sa neid kätte saad.“ Ma olin siis alles noor ja rumal ja kaewasin teisel vööl sinna kohta sügawa augu, aga ma ei leidnud ühtainustki rubla. Kui naaber hommiku wara auku nägi, puhkes tema suure healega naerma ja ütles: „Oh sa jamps inimene, ega se minu ütlemine ei olnud. Aga waata, ma tahan sulle ühe õunapuu kinkida, mis sa seia auku wõid

istutada, külap siis ju aega mööda rublad hakkawad wäljatulema." Ma istutasin noore puu, ta kaswas jõudfaste ja sai wiimaks suureks, kenaks pooks, nagu teie ise näete. Tema magus wili, mis ma iga aasta olen saanud, on mulle juba palju enam kui sada rubla sisse teeninud. Selle pärast mina ilmasi ei ole unustanud naabri sõna, mis ta mulle ütles:

"Kül palju parem kui raha aul weel
On mehe hool ja mõislik meel."

42. Teekäija saeweskis.

Al saeweskis täna
Ma wärsind istusin,
Ja mõttes wette mängi
Ja rataid waatasin.

Ma panin pooles unes
Kaa saagi tähele,
Kui kuuse pakust läbi
Ja tormas rutuste.

Pat oli nagu elaw,
Ja walust wabises
Ta kiiksus ja ta kääksus,
Siis nõnda pirises:

"Tee käija, õigel tunnil
Sa seia tulidki,
Sest otse sinu pärast
Mind waewatakse nii."

"Su eest, kui pea käidud
On sinu elu tee,
Saab pikaks uneks tehtud
Sest puust üks särgike."

Ma nägin neli lauda,
Meel oli raskets läind, —
Ma tahtsin otjast nõuda, —
Ei ratas enam käind.

43. Kabel.

Mäe peal weike kabel seisab,
Paistab alla kaugele.
Drus, jõe ääres hõiskab
Priste karjapoisike.

Tornist kõlab kella helin,
Surma laulu lauldaske,
Poisi laulmine jääb soiku
Ja jääb kuulma ülesse.

Neid, kes enne orus hõisand
Lauluga seal wiakse,
Poisike, kaa sulle mäe peal
Nõnda üksford lauldaske.

44. Rõne.

Rõne on inimese au. Glajas ei saa kõneleda, sest elajal ei ole mõistust. Kõl wõiwad kaa elajad üks teisele mõnda teadust anda. Väheh sipelgale koorem raskemaks, kui ta ise suudab ära anda, siis ta kuisub seltsimehi enesele appi; kui kana kaagutab, siis pojad tulewad joostes ligi; kui õõpik laulab, siis emane kostab teise puu pealt. Mõned linnud õpiwad koguni inimeste käest mõni sõnu wälja rääkima. Aga mis se kõik tähendab inimese kõne wastu? Kõnelemise riistad on meil: huuled, hambad, keel, suulagi, kurt ja kopsud. Meed on inimesel ju sündides, aga kõnelemist peab tema weel kätte õppima. Weikesed lapsed murravad esiotse keelt, kõneleda nemad weel ei saa. Nemad räägiwad üksteid sõnu, ja neidki nemad ei wõi täieste wäljadelda, sest et mõned tähed keelt panewad takistama.

Rõne on kallis Jumala anne. Tema waral õpetab koolmeister lapsi. Sõna läbi manitseb isa last, et ta kahju ja wallatuse eest peab hoidma. Sõnade läbi wõib laps emale oma häda kaewata ja kui magusad on siis ema sõnad, mista ta last kinnitab, häda saab warsti kergemaks. Kui meie ilusaste palume, siis saame kätte, mis meie himustame, hea sõna leiab enamiste hea aseme ja wõidab wõõra wäe. Sõbradega juttu ajada on väga armas, weel armsam on Jumalaga kõneleda palwe keeli. Jah, kõne on kallis Jumala anne. Ta on nii kallis, et meie ei tohiks ilmaski oma keelega tühje sõnu lobiseda. Ükski ei pea kõnet kurjaste pruufima, sajatades, sõimates, pilgates, teutades ehk waletades ja pettes. Sõnad on kui terawad mõõgad, nemad wõiwad teisele väga walusaste haiget teha. Se pärast jätke maha wale ja rääkige tõt igauks oma ligimesega! Walstuse huuled on Jehoowa meelest hirmsad!

45. Müür.

1813mal aastal, talwe põlmes, kui Prantsuse sõawägi Hamburgi linnas oli ja kõik maa ümberkaudu tema hirmu tundis, olid ühe pere rahwas waenlaste pärast suures mures.

Üksik pere seisis üsna maantee ääres ja se oli selgeste teada, et waenlased seda teed pidid tulema. Kõik pererahwas olid juures toas üheskoos ja ootasid hirmuga nende tulemist. Peremehe ema, wana jumalakartlik eit, luges lauluraamatust palwet, mis sõaaja tarwis oli tehtud, selle sees olid ka need sõnad: „Jumal, ehita meie ümber kindel müür, mis waenlased meie majast saaks äraheelata“. Kõik panid lugemist hoolega tähele, aga poeg ütles: „Ega Jumal ommeti hakka meie ümber müüri ehitama!“ Shtu läks mööda, õö tuli, pererahwas kuulsid õues waenlaste kisa ja kära, aga ükski ei tulnud ukse taha ega kippunud sisse. Nemad panid seda wäga imeks ja ei mõistnud arwata, kust se pidi tulema.

Kui nemad hommiku wara ukse ette läksid, said nemad aru, mis neid oli peastnud. Kange õhtune tuisk oli maantee poolt maja ette suure lume ange kofkuajanud, et maja tee pealt koguni näha ei olnud. Selle pärast waenlased ei mõistnud sisse tulla.

Kõik tänasid Jumalat helde kaitsmise eest, aga wanaeit ütles: „Kas näete nüüd, et Jumal küll wõis müüri meie ümber ehitada“.

46. Hämbliku wõrk müüriks.

Noola linna waga piiskop Weeliks pidi oma waenlaste eest põgenema, sest nemad tahtsid teda äratappa. Aga oli tema waewalt oma jala saanud linna wärawast wälja pista, ju tagakiusajad ratlamehed olid tema kannul. Tee ääres olid wanad hoonewaremed ja nende wahel oli koobas. Sinna sisse puges piiskop, aga elu lootust temal ei olnud ühtegi, sest ta wõis arwata, et waenlased koopast mööda ei lähe ilma teda sealt otõimata. Aga Jumalal oli juba nõu walmis oma sulast peasta. Sai piiskop sisse läinud, hakkas warfi üks hämblik koopa suu ette wõrku tegema. Kui tagakiusajad sinna paika tulid, oli wõrk walmis. Peamees käskis üht meest hobuse seljast maha tulla ja koopas järele waadata, kas piiskop ehk seal pidi olema. Mees astus maha, läks ligemale ja tuli siis warfi

tagasi: „Ega ta sealt sisse ei ole peasenud, terwe hämbliku wõrk on koopa suu ees“. „Edasi!“ hüüdis peamees ja kõik läksid tuhat nelja mööda. Piiskop oli nende käest peastetud.

Selle pärast öeldakse: Kui Jumal kedagi tahab hoida, siis peab hämbliku wõrk temale müüriks saama, aga keda Jumal mahajätab, sellele kõige kindlamad müürid jääwad hämbliku wõrguks.

47. Torni otjast ja pingi pealt.

Üks töömees parandas torni katust. Ta istus ülewal lauakese peal, mis kõitega oli torni külge kiinni pandud. Korraga kärides kõis lõhki, mees kukkus tornist kiriku katuse peale ja sest et ta kuskilt poolt ei saanud kiinni hakata, weeres tema mööda katust maha ja langes wana kõrge pärnapuu peale, mis müüri naal oli kaswamas. Snad puu oksad ei kannud teda, ühest otjast teise peale kukkudes tuli ta wiimaks maha kirikuaja peale. Inimesed, kes tema kukkumist alt olid näinud, karjatasid hirmu pärast ja mõtlesid, et mees ennast olla puruks ja furnuks kukkunud; aga waata, tema elas, kõik liikmed olid temal terwed, muud kui pea oli kukkumisest natuke uimane, aga se wiga kadus pea, kui ta oli jalule saanud. Suur hulk inimesi kogus tema ümber, igaüks tahtis tema suust kukkumise lugu kuulda saada. Wiimaks andis üks trahteri peremees nõuu: „Mehed, mis teie arwate? Niisugune imeasi ei sünni igapäew, se päew olgu pühapäewa eest. Tulge minu majasse, mehele kuluks ehmatuse peale hea kõhu täis ära“. Se nõu sai heaks kiidetud, kaks meest wõtsid töömehe eneste kessele ja nõnda läksid kõik tropis trahterisse. Seal sai siis õhtust saadik söödud ja joodud ja mehel oli väga hea meel, et ta teiste kuluga nii häästi sai ülespeetud. Ta sõi ja jõi ja ei lõpenud oma kukkumist kõigile jutustamast. Jumalast ja et Jumal oma inglid tema pärast oli käskinud, ei lausunud mees sõnakest, waid kiitis aga oma osawust ja julgust, mis läbi tema ilma kahjuta olla tornist maha tulnud. Wiimaks tegi wiina waim teda nii häbe-

mataks, et ta üsna lubas jeda tükki teist korda weel katsuda, kui ta sellega enesele head raha kopikat saaks teenida. Zoomine ja lobisemine olid teda nõnda wäsitanud, et ta pingi peale mahahetis ja magama uinus. Teised pidid trahterist koju minema, aga nemad jäid weel wahtima, kui nemad nägid, mis imelikusi wigurid mees unes tegi. Ta ohkas ja ägas raskesti, peffis kättega tuult ja tegi, kui tahaks ta mõnest asjast kinni hakata, siis kohkus jälle ja wärises. Ädigi oli tunda, et ta oma enneldunist kukkumist unes nägi. Inimesed waatasid naerdes pealt ja ootasid, et ta oma tembutamisega weel pingi pealt pidi mahakukkuma. Ta kukkus kaa, waatajad puhkesid suure healega naerma ja mõtlesid, et mees nüüd pidi ärkama ja maast ülesse ajama, aga ta jäi tõusmata ja känd, jalad ei liikunud enam. Kui nemad tema juure tulid, leidsid teda surunud olewat.

Tema oli unustanud sellele auu anda, kes teda hommikul torni otstast ilma wigata oli maha aidanud, selle pärast pidi tema nüüd pingi pealt kukkudes otša saama.

48. Noormees.

Üht linna juhatati noore mehele

Kus aset olla õnne põli.

Se, teada muidugi, ta meele pärast oli.

Ta mõtles: „Eks se kuluks minule?“

Ta läks kaa teele; — juba mäe peal linna nägi,

Se ütlemata rõõmu taale tegi.

Ta ütles: „Kül on hea meel,

Ma näen, et olen õigel teel;

Oh oleksin ju seal, — kui järsku tõuseb mägi!“

Mäe kiire alla heitis kena maa,

Puud kallist wilja täis, mis tema

Nüüd väga hakkas igatsema:

„Eks ronides ma pea waewa nägema?

Siis kuluks mulle, et ma pauna

Tee moonaks pistaksin ehk mõnda õuna“.

Ta katsus, — wilja magu oli väga hea,

Ta täitis pauna wiljaga.

Siis hakkas ronima ja kukkus tagasi,

Ei loormaga saand edasi.

„Eõbr“, hüüdis teegi, „meie poole
Tee kerge käia koguni ei ole,
Mäe kallas järsk, kes tahab ronida,
Se tulgu tühjalt, ilma koormata.
Et wiska wili ära, mis sa wõtsid,
Sest muidu ilmaaegu linna otsid!
Ja tule tühjalt, wõitle palge higi sees,
Sest wäga kallid pall on ees!“

Ta hakkas peale, üles poole ifka wahtis:
„Sa kallid aeg, kui palju maad!
Kes teab, millal sinna saad?“
Ja jälle puhkas, sües ennast kinnitada tahtis.
Ta waatas puhu alla, puhu ülesse,
Siit paistis waewa küll, sealt rõõmu rõhkeste.
„Mis teen ma?“ mõtles ta ja pidas nõuu.
Ta mõistis kiitise: „Ripu õnne järele!“
Tuim süda wastu: „Ei, — waid alla orgu jää,
Sa waewad ennast üle jõuu.
M puhka, wõta toidust kaa,
Et pärast jõudsamine saaksid ronida“.
Ta tegi nõnda, mäe al hõlbul elas,
Ei läinud üles, et küll lubas alati;
Mis esite ju keelands, ifka jälle keelas,
Ei saand ta õnnistuse linna ilmasi.

Ta wendi olen palju näinud,
Kes ifka elutee peal käima hakkawad,
Ja sest et ilm neil' wäga kalliks läinud,
Kaa hinud kaasa wõtawad.
Ei koorem kaelas anna asu
Teed käia ilma keelmata,
Ja piüdes ajaliku kasu
Siis jääwad ilma igawese kasuta.

49. Ema armastus.

Lapsed, ma täna sain näha, mis ema armastus jõuab,
Tänage Jumalat, teid eideke armastab kaa.

Rohu ajas ma olin, kas teate, õuna puu juures,
Tema peal ennegi ju pesakest olin ma näind.

Samblaga oli se küll wäga targaste silma cest kaetud,
Aga ma teadsin, et wiis pojukest hingasid sees.

Rõõmuga nägin, et ema wast edasi tagasi lendas
Ja nagu teiegi eit lastele toiduse wiis.

Kõue wihtm sadama hakkas, ma otsisin ulu alt warju,
Kangeste uhises tuul, hirmsaste müristas kõu.

Kuttu lennates tõttas siis linnueit poegade juure
Weisese ihuga neid warjata oli ta nõu.

Tiivad, nii laialt kui wäha sai, lautas omaste üle,
Sulgede alla ta siis pettis kaa enese pea.

Otsegu katus nii kaitstes ta omaksid wihma eest esmalt,
Pärast, kui rahe oog läis, hoidis kaa selle eest neid.

Oh kuidas pragises rahe, kül tuli ta wuhinal maha,
Lehti peffis ta puust, hulgani langesid need.

Kange tuul raputas puud ja kaa pesa temaga täis,
Ommeiti pesasse jäi ema, ei liikundki sealt,

Mässagu hulluste tuuled ja sadagu wihma ja rahet.
Wiimaks kui selgines ilm, tänasin Jumalat ma.

„Tõeste“, mõtlesin mina, kül armastus suur on ja wägew,
Waata, se alatu lind näitab, mis maksab ta jõud“.

„Ülesse, linnuke, lenda!“ nii hüüdsin, „ilm selgeks on läinud.
Aga ei lennanud ta, waguft istuma jäi.

Kül olin kohutand teda, ei aidanud kõik minu kisa,
Mõistmata oli se mull', miks ta weel paigale jäi.

Kannatus lõppes mull' otša, ma astusin redeli peale,
Waatafin pesasse ford, Mõistke, mis nägin ma seal?

Vindude ema, kes häda eest hoolsaste omaksid kaitsnud,
Ihuga warjates neid, — furnud ta ifegi on.

Pojad wahtisid wälja ta tiiva alt, polnud neil wiga.
Waat', siin ta kehake on, kohmetand hoopis ja kül.

Matte ta auusaste maha, wast sirina pööfaste alla,
Aga ta poegade eest, kandke kaa emana hoolt!

Söötes ja jootes neid, lapsed, oh tänage Jumalat wäga
Se eest et ema teil on, kessel on teie eest hoolt.

50. Walge warblane.

Üks peremees läks suisel päewal oma ruffi põldu waa-
tama. Mis tema filmad seal nägid, oleks kül pidand tema
süddant rõõmustama, sest wili kaswas priiskeste ja muud
põllud ja heinamaad tõutasid rohket saaki anda. Aga mehe
süda oli siiski muret täis, sest, kes teab, kust se tuli, tema
perepidamine ei tahtnud sugugi edeneda, waid taganes aga
ühtepuhku, et tema kül wiljaäpardusest ega muust suuremast
kahjust ei teadnud ühtegi. Kurwa nānga tuli mees koju.
Naene ei küsinudki tema kurwastuse järele, ta teadis ise, mis

se tähendas ja oli kaa ju mõnikord ise eneses mõelnud: „Wiimaks jääb meile ikka sandi kot osaks, laste jaoks ei jää midagi järele, sest mis se aitab, et meie palge higis tööd teeme ja Jumal meie tööd õnnistab, wara kahaneb ommeti igapäew silma nähes“. Kurwa meelega ilma sõna lausumata istusid mees ja naene teine teise kõrwas, kui üks lahti läks ja üks tuttav mees kaugele külast tuppä astus. Tema sai warsti aru, et pererahwa südamed pakil olid ja küsis: „Mis häda teil on?“ Peremees rääkis, niikui niikui olla nende lugu, sõbr kostis: „Ega teie siis wist weel ei ole walget warblast näinud“. „Mis loom se on?“ küsis teine. „Eks ta ole walge warblane?“ kostis sõbr. „Tema tuleb ikka hommiku puhte enne kui tema halli wati wennad wäljas on, näitab ennast aga filmapilguks ja kaub siis jälle filmist. Kes teda tahab näha saada, peab wäga warane olema ülestõusmisega ja peab kaa filmad häästi lahti tegema ja igal pool teda wahtima, sest puhu on ta siin, puhu seal, ja kes ei walwa siite, ei saagi teda näha. Uskuge mind, kui se teile õnneks juhtuks, et teie teda näha saaksite, siis paraneksid warsti kõik loid. Et teie perepidamine nii hufas on, tuleb üksi sest, et teie weel walget warblast pole näinud“.

Enam sõbr ei wõinud ega tahtnud rääkida. Aga peremees mõtles: „Kül ma tahan walwata ja filmad peast wahtida, et ma aga walget warblast näha saan“. Külamees jättis pererahwast pea Jumalaga ja tõttas minema, sest temal oli weel majal toimetamist.

Dõ otja ei saanud mees nahka filmade peale, nii rahutu oli ta süda. Enne koitu oli tema juba ülewäl ja pani ennast riidesse. Sues oli üsna wäikne asi. Ta läks rohugaeda ja sealt lähema põllu peale, ei liikunud weel ükski loom. Aga et tema kül igale poole wahtis ja waatas, walget warblast tema ei saanud filmata. Kui ta jälle üle õue maja poole pidi minema, pani ta imeks, et õue wäraw praul oli. Ta läks kitiwarbil ligemale ja nägi läbi prau, kuidas teenija tüdruk küla eidele ämbri täie piima andis. „Hea kül,“ mõlles mees, „et ma sind seda moodi kaa kätte saan!“ Ta tahtis ruttu naesterahwale nähtud asja teada

anda, et nemad kahetäsi ülekohtust teenijat warguse pealt saaksid tabada, ja läks tasakesi üle õue maja poole. Tallist mööda minnes kuulis tema sealt imeliku sorinat, ja teeb ukse lahti ja näeb, kuidas sulane ühe wabatmehele waffa kaeru kotti möödad. Siis mehe süda sai täis, ta jookseb wiha tujul otsekohse magamise kambrisse, raputas naese, kes weel une paelus hingas ja pööratas: „Naene, tõuse üles! wargad wiivad meie wara ära!“ Naene kargas ehmatand üles, ruttu riidesse. Tüdruk ja sulane said silmapilt teenistusest lahti, sest nüüd tõusis üles, et se neil koguni esimene kord ei olnud, waid et nemad, ammuft enne juba seda paha ammetit olid pruukinud. Mees ja naene wõtsid nüüd nõuaks iga hommitu esimesed olla ülestõusma, ja kuidas nõu sai peetud, nõnda nemad tegid ka. Mõni kord waatas mees weel walge warblase järele, aga libe töötegemine majas ja põllul ei annud pärast seks palju aega. Pea tema ei kahetse nudki enam, et haruldane lind ei tahtnud koguni ta silma ette tulla, sest tema tundis, et ka ilma walge warblaseta perepidamise loud hakkasid paranema.

Kui pika aja pärast wana sõbr neid jälle tuli waatama leidis tema pererahwa wäga rõõmsa olewat. Peremees tõs- tis naeru pärast sõrme üles ja ähwardas: „Noo, noo, wana petis!“ aga siis hakkas sõbra käest kinni ja tänas teda südamest, et ta temale walget warblast oli juhatanud.

Mõista: Oma film on kuningas ja hommikune aeg kuldne aeg.

51. Rõht ja ihuliikmed.

Rõht ihu-liikmed wõtsid nõuaks,
Kord kõhu wastu mässata.
Suu karjus: „Ega se meis' auuks,
Weel laiska watsa orjata.
Mis kõrge isand on ta praegu,
Et, kui ta kärib, igauks
Ta sõna kuulma olgu wiks?
Miks näeme waewa ilma aegu,
Kes pani meid ta sulaksiks?
Et meie were maewa läbi

Raistl mats saab täita, küll on häbi.
Et lõõgem temast lahti, — saame näha,
Mis tema täitmata siis tahab teha.

Rõik liikmed seega lepiwad:
Tööd teha enam käed ei taha,
Ja jalad käimast lõppewad,
Suu jätab sööma, jooma hoopis maha.
Nii liikmed puhast jääwad laiskust pidama,
Rõht lugegu ehk laulgu, — kõik on asjata.

Ei kestand seisu põli kaua, —
Ei süda were tilka anda jõua,
Rõik sooleb, sooned ärakuiwawad,
Ja liikmed üsna lõppewad.
Müüd kõigil oli kitsas käe,
Neil peaaegu jõudu polnudki
Weel kõhtu paluda: „Eks meie näe,
Et ülemaid ja alamaid on tarwis, kumbegi,
Et walitse meid nii kui ennegi,
Küll meie sõna kuuleme!“

52. Nurjatu loom auula rahwa hulgas.

Üks kuningas läks ükskord wangihoonesse, neid waatama, kes sinna omma kurja tegude pärast olid kinni pandud. Temal oli hale meel, kui ta seda suurt hulka õnnetumaid inimesi nägi, kes seal ahelad kätis ja jalus wiletsat elu elafid, ja tema wõttis nõuuks, kas ühe peale halastada ja teda lahti lasta. Et ta teada saaks, kes neist kõige enam lahtifaamist pidi ärateenima, küsis tema järke mööda igauhe käest, mis süü pärast teda olla wangi pandud. Noh, nüüd hakkas üks wabandamine ja waletamine. Kõik olid eneste kiites üsna ilmafüüta. Kurjad inimesed olla nende peale wale kaebduft tõstnud ja kohus olla neid üsna muidu raske nuhtluse alla pannud. Kõik palusid kaa, et kuningas nende peale pidi halastama ja neid lahti lastma. Üks ainus noor inimene ei rääkinud mitte sedawiisi. Kui kuningas küsis: „Mis kurja sina oled teinud, et sa siin oled?“ siis kostis tema: „Auulik kuningas, ma olen üks hoopis nurjatu ja kõlwatu inimene. Oma isa sõna ma ei tahtnud kuulda, waid jooksin tema

juurest ära, elasin lanti elu, warastasin, petsin, ja kui ma kõik oma kurjad teud tahaksin ülesrääkida, siis kuulksid seks mitu tundi ära. Mu nuhtlus on teenitud, ma pean seda ilma nurisemata kandma.“ Kuningas naeratas ja ütles: „Tohoo, kuidas niisugune nurjatu loom on selle auusa rahwa sekka saanud? Silmapilk võtke ahelad tema kästist ja jallust ära ja saatke teda minema, et ta mitte wiimaks veel oma tigidufega seda waga seltsi ei peaks ärarikkuma.“

Wist tema pärast on meelt parandanud, sest kui kurjategija oma süüd kahatseb ja seda ei püa ärasalata, siis sünnib ikka loota, et ta patust saab pöörata ja meelt parandada. Aga taewas on rõõm ühe patuse pärast, kes meelt parandab.

53. Pelsatšar.

Su süda-öö-aeg ligi on
Ja rahus hingab Baabilon,
Weel aga kuningas loost pealt
On kuulda käre ja laulu healt.
Sest ülewal perega prassimas
On Pelsatšar, Paabeli kuningas.
Ta lauas istusid sulased,
Jõid kallist wiina nagu wet.
Kuld peekrite kolin ja jooma tral,
Sest rõõmu oli kuningal.
Ta ise oli nii jooma täis,
Et pea taal uhkusest ringi käis:
Ta hullul meelel teutas,
Sehoowat Sumalat hirwitas.
Ta sulastel oli sest hea meel,
Naad kihutasid kuningat weel.
Ja kuningas näitas käega,
Pois jookseb ja tuleb rutuga,
Ta kannab kuldriistu ja karikaid,
Mis Sumala kojast riisutud said.
Siis kuningas wõttis karika
Ja täitis ääreni wiinaga,
Ja tilgutumaks joob ära se
Ja teutab siis hirmsaste:
„Sehoowa, mis ma soost hoolin saa,

Eks Paabeli kuningas ole ma?"

Sai tulnud se teutus tema suust,

Räis värin taal kehast läbi ja luust.

Rõik kära jäi soiku jala pealt,

Ja ükski toas ei teinud healt.

Ennäe, mis kole viirastus se?

Räe sõrmi seina peal nähafe.

Need kirjutavad tulega

Umb-sõnu, ja kauwad korraga.

Ja kuningas üsna kahwatas,

Põlw põlwe wastu taal lödistas,

Rõik sulased on koshunud ja wait,

Rül naer ja nali otja said.

Ja targad katsusid asjata

Neid tule tähti lugeda.

Sel samal öösel pimebas

Sai sulastest tapetud kuningas.

54. Ühe filmaga tüdruk.

Pisut maad külast eemal seisid jõe ääres kats fauna üsna ligistiku. Palju maad ei olnud nende wahel, aga siiski olli wahet kül wahel, kui sa nende peale waatasid. Teine olli puhas ja ilus kui munakoor, aknad hiilgasid aga, päewa kae, teine saun olli koristamata ja must ja oli enam sea lauda kui inimese elumaja moodi. Ja niisamasugused kui majad olid kaa ajamaad ja põllud, mis kummagi sauna järel olid. Musta fauna ukse ees istus must naesterahwas kaitstud seljas, otse kui päris herne hirmutus. Temal ei olnud midagi tööd näppude wahel, ta wahtis muidu, kas mõni küla sõbr pidi tulema, kellega tema wõiks juttu ajada. Aga ei tulnud keegi, soe päew oli ja kõigil oli kodu tege-mist. Siis waatas naene kadeda filmaga ngabri sauna peale id rääkis nõnda iseeneses: Kes teab, miks Uleaja Riisul nii ilus saun on, enam jõudu temal ei ole kui minul ja enam waewa ta kaa ei näe kui mina ja meie oleme ommeti mõle-mad ühel ajal mehele saanud." Enam ta ei saanud rääkida, ta filmad juhtusid kogemata weikese mehikese peale, kes päewa paistel tema ligidal istus, ja hoolfaste kinga parandas, mis wist tee peal oli katki läinud. Naesel oli

hea meel, et ommeti kellegagi wõis juttu ajada, ta ütles: „Üh, mehike, mis sina siis teed? Mehike ei teinud tema küsimisest asja, waid ajas aga oma tööd edasi: „Kuule, ommeti,“ ütles naene jälle, „ehk wõid sina mulle öelda, kust se tuleb, et Eisuul nii ilus maja on, aga minul on ta üsna inetu, eks meie mõlemad ole ühel aastal ja ühe kuu sees oma pulme pidanud? Kui sa seda mulle mõistad seletada ja mulle kaa tahad head nõuu anda, kuidas minu maja Eisu maja sarnatseks wõib saada, siis annan ma sulle nii palju wärsket piima jua, kui su süda tahab.“ Mehike waatas otsekohe tema filmi ja ütles: „Sinu piima mina ei himus- tagi, kõik su piima riistad on nii mustad, et süda tülkab ära nende wastu. Aga küll tahan ma sind aidata, kui sa lubad piima riistad ilustaste loputada ja puhtaks küürida.“ „Euban, jah!“ hüüdis naene. „Aga ütle, millal sa siis tahad tagasi tulla?“ „Täna nädala pärast,“ ütles mees ja läks teele, sest tema king oli walmis saanud. Naene hakkas nüüd kõigest jõuust piima riistu puhtaks pesema. Järg oli käes, ta wõttis kätte ja koristas kõik kambri puhtaks ja oli kamber puhas, ega siis ommeti tuba ei wõind korista- mata ja kasimata jääda. Üsna hea meel oli naesel, kui ta mõtles, mis tema mees pidi ütlema, kui ta õhtu töölt koju tulles seda ilu pidi nägema. Olid kamber ja tuba puhtad, hakkas ta iseennast vaatama, nii rop loom ei kõlwanud mitte puhta tuppä, mis muud siis kui ta küüris ja kasis kaa enese kallal nii palju kui ta wõis. Teisel päewal oli temal se sama hool, ja nõnda ta tegi ühest päewast teise, asi sai temale ühtepuhku armsamaks. Kui mehike seatud päewal tuli, pani tema üsna imeks, et kõik lugu ja nägu nõnda teiseks olid saanud; ta küsis: „Wist sa ikka oled lastnud uusi ruutusiid aknatesse seada?“ „Ei ole mitte,“ kostis naene, „ma olen aga wanu pesnud. Aga ütle mulle nüüd kaa oma nõuu, mis sa lubasid anda, ja wõta piima palgaks!“ „Olgu peale“, kostis mehike, „juba hea järg on sul käe, kui sa ei wäsi ära, wõib pea kõik paremaks saada, aga kõige tarwilisemat töö-abi sul ikka weel ei ole, naabri naesel seda on, — sul pole ühe filmaga tüdrukut.“ „Mis

ja nalja räägid?" ütles naene, „tüdrukut ma Eisi juures veel ilmasi ei ole näinud, tema tallitab kõik üksi majas, ja pealegi ühe filmaga tüdrukut.“ „Kül on!“ kiitis mehike „ja mõnikord tüdrukul seda üht filma ei olegi, waid se on kiini. Ma soowin sulle head, selle pärast ma olen sulle warsti niisuguse tüdruku kaasa toonud, pane teda aga tööle!“ „Näita ommeti, mis nägu temal on!“ naeris naene. „Kannata aga filmapilt!“ ütles mehike, pistis kae tasku, wõttis weikese karbikese wälja ja andis temale sealt seest ühe õmbluse nõõla. „Säh, seal ta on,“ ütles tema ja läks siis ära. Naene jäi mõttes seisma ja waatas tema järele. Mis pärast seda on sündinud ja mis imet ühe filmaga tüdruk on teinud, se paistis juba aasta pärast selgeste igapähe filmi. Kes nüüd nende kahe sauna peale waatas, ei oleks wiist mõistnud arwata, kumb ilusam ja puhtam oli.

55. Joodik.

Ega joodik on diete ise enese tapja ja tema süü ei ole vähem kui selle süü, kes ennast ära poob ehk püssiga maha laseb ehk jõe ärauputab. Eht ütleb joodik ise: „Ega se suur asi ole, mis ma joon,“ se peale sünnib wastata: „Kui kergemeelne sääst toas küündla tule ümber lusti peab ja ringi laseb, siis ta wiist mõtleb: Tuli paistab nii selgeste ja annab sooja, et üsna rõõm on ta ümber lennata, küll ma tean, mis ma teen, ja nõnda laseb tema siis üks korda wiis ehk seitse ikka ringi, aga wiimaks siriseb ta suures walus laua peal selili maas ja se on üsna halastus, kui sa kõrwe-tatud looma hoopis äratapad.“ Joodik on otse kui sääst, wiin on tema tuli, kelle ümber ta igapäew mängib. Wähe-mat kui eile tema täna ommeti ei wõi laskuda, ennemine rohke-mat, ja nõnda petab kuni lase üht laiskust pidama ja wara ärapillama, teist maja rahu ja õnne tüliga rikkuma, kolmat ülekohut tegema ja wangi hoonesse. Mitmid ta panneb põdema ja wõtab aru peast, mitmid teeb ta waejeks ja õnnetumaks, aga kõik jääwad tema läbi raske patu koorma alla ja wilets, hirmus surm on tema wiimne palk.

Ameerika maal on nüüd arvata 3 miljonit inimesi wiina hoopis äratõutanud ja nemad peavad kaa oma tõutuse. Niisamuti on Irlandi saare peal enam kui miljon inimesi wiina joomise suutumaks mahajätnud. Kas siis üks inimene ei peaks seda sama jõudma, mis terwed miljonid jõuavad? Kõik jõuab, kui temal aga tõsine nõu on silma, mis teda pahandab, ennemine väljakistuda, kui et tema pärrast kõik ihu peaks saama pörgusse heidetud, ja kui ta südamest Jumalat appi hüüab, et seda jõudu temale saaks ülevalt antud. Kui sina aga tõeste seda tahad, Jumal soovib seda sulle õige wiisi, sest tema ei taha, et mõni peaks hukka saama.

56. Põhjamaa pime kuningas.

Miks seisab põhja rüütli hull
Seal mere kalda peal?
Miks nende pime kuningas
Sealt otsib lepi naal?
Ta walged hiuksed peas
On lahti tuule käe,
Ja üle mere silma
Ta hüüab kurvaste:

„Sa tige rõõwel saare peal,
Kus minu tütar on?
Ta kandle mäng, ta laulu heal,
Need olid minu õn.
Su wargateu läbi
Nüüd tütreft ilma ma,
Sest sul on hirmus häbi,
Mul walu otsata.“

Waat', kalju koopast astub mees,
Kes hirmus näha pealt,
Ta peab hiu mõõga käes,
Ja tõstab naerdes healt:
„Kas sul on wäha rahwast?
Miks andsid riisuda?
Kas pole seda rahwast,
Kes tapleks minuga?“

Kõik rüütliid seda kuulewad,
Ei ükski usalda.
Ja kurwalt küsib kuningas:
„Kas ükski jäetud ma?“
Noor poeg siis astus ette:
„Taat, kas sa taplemist
Ehk usud minu kätte,
Mül küllalt jõudu wiis?“

„Mu poeg, noor oled sina weel,
Ta õppind sõamees, —
Ja siiski mine, sinu kael
Näib mehe rammu sees.
Säh, wõta, julge weri,
Se kuulus mõõk mu käest!
Kui langed, — neelgu meri
Mind õnnetumat meest.“

Ja kohjedes leikab paat
Nüüd läbi laenete.
Kõik wait, ja pime kuningas
Wast kuuleb hoolfaste.
Su kuulub sõatifa
Ja mõõga helin kaa,
Se paneb ümber kaudu
Kõik kaljud kõlama.

„Mis, teie mehed, näete sealt?“
 Nii küsib pime mees,
 „Mu mõel, ma tunnen tema healt,
 Nii tähtsalt helises“.
 „On saagu kuningale!
 Mu tema pojale!
 Su rööwel mahalangend
 Taal warga palk on kae!“

Kõik jälle waitfelt seisawad,
 Veel kuuleb pime mees:
 „Mis mina kuulen tulewat
 Ja kohisewat wees?“
 „Eks se su poeg ei ole,
 Kes tuleb mõõgaga?
 Su kähärpeaga tütar
 On paadis temaga.“

„Mu armsad lapsed, tere kaa!“
 Nii kalsalt hüüb ta,
 „Mis mul nüüd wiga elada
 Ja surra rahuga?
 Poeg, mõõga paned firstu
 Mu seltsiks puhkama,
 Ja sina, tütar, saadab
 Mind hauda lauluga“.

57. Wesi.

Maa peal on suur laialdane nõgu, kuhu kõik wesi
 kokkujookseb. Seda hüüatakse mereks. Sest wee warandusest
 peab maa iga aasta oma jagu, mis temale tarwis läheb,
 saama. Aga kuidas wesi saab sinna maale, mis mitu sada
 penikoormat merest eemal on ja kuidas wesi tõuseb nii kõrgesse,
 et kaa kõrged mäed ja taimed nende peal saawad kasta?
 Waadake, Jumal paneb päikest paistma mere peale. Se
 muundab oma soojaga arutu suure hulga wet peenikeseks
 auruks, mis nii kerge on, et ta warsi ülesse tõuseb ja nii
 peenike, et meie seda silmaga ei wõi seletada. Kõik fool ja
 mere wiha, mis mere wees on, jääb raskuse pärast muidugi
 maha. Se aur saab pilweteks, mis mere kohal kerklewad.
 Et need kaa maa peale igale poole saaksid, läkitab Jumal
 kanged tuuled. Siis, nagu puhustid ja fule humniku peale,
 et suled igale poole tuule kätte lähewad, lähewad kaa pilwed
 igale poole laiali. Ühe ainfa pilwe sees on mõnikord mitu
 sada perkapunda wet. Kui se peaks kõik korraga maha
 tulema, ei jääks wist ükski taim ega vähem elajas terweks
 ja inimesedki ja majad saaksid tema läbi ärardhutud. Et
 meie selle kahju eest saaksime hoitud, lasse Jumal pilwewet
 tilkamisi maha tulla. Selle pärast ütleb Job diete Jumala

kohta: „Kes wet kolkuseub oma pilwete sisse ja ei lähe ükski pilwe lohti nende al.“ — Wesi, mis üle jääb, läheb maa sisse, imitseb mägedest läbi ja tuleb kui selge hallikas mäetiire alt välja. Hallitad jooksewad kokku, sest tulewad jõed, need annawad meile wet joomise, keetmise, pesemise, leiwategemise tarwis, ajawad weski rataid, kannawad laewu ja tulewad wiimaks meresse tagasi ja tasuwad tema kätte kahju, mis igapäew päitese palawuse läbi temale saab tehtud. Sest kui seda ei oleks, siis meri oleks ammugi ju kuivaks läinud, aga seda wiisi ei kau tilkki. Ets se ringijooks ole üsna imeline?

58. Weeaur.

Kui katel, mis wet täis on, pannakse tulele keema, siis tunnukse pea, et wesi katlas ühtepuhku kahaneb. Kuhu ta peaks jääma? Õeldakse enamiste: Wesi on ära-keenud; parem oleks öelda: ta on väljakeenud; sest ta on ennaft auruks muutnud ja katlast väljaläinud. Niifugune weeaur saab warfi jälle weeks, kui ta mõne külma asja külge puudub. Pane külm kaas keewa wee katla peale, warfi se on märg ja täis weetilku. Soojas toas, kus inimesed fees elawad, hakkawad külma ilmaga aknaruudud higistama, sest loe aur, mis inimestest tõuseb, läheb warfi weeks, kui ta külma ruudu külge puudub. Saab niifugune weeaur ühe katla ehk toru sisse aetud, kust ta enam ei wõi tuule kätte saada, siis tema wägi on nii suur, et ta katlat ehk toru wõib pihuks ja puruks ajada. Inimeste tarkus on seda hirmust wäge mõistnud oma kasuks pruukida, nemad on seda nõnda jõudnud tallit-seda, et ta ei saa kahju teha, waid neid peab teenima. Üks tulewanker ehk lookomotiiv on niifugune masin, kus fees tule läbi wet auruks muudetakse ja se aur ei pane mitte üksi wankri rataid käima, waid temal on nii suur wägi, et ta suurt hulka teisi wankrid, kus inimesed ja kõikfugune kraam peal on, ruttu wõib enese järele wedada, kui need tema külge on kinni pandud. Wesi ise, mis masina fees on, ei jõuaks seda mitte, waid aga

aur, mis weeft tõuseb. Mitu hoost oleks tarwis raudtee peal pika wankri rea ette panna, kui se aga üsna pikamisi peaks edasi minema! — Aga auru wäge ei pruugita mitte üksi raudtee wankrite tarwis, waid kaa wabrikutes aetakse temaga malinaid ja mõnes kohas pannakse kaa weskid auru läbi käima.

59. Mõistatus.

Kaks kahe silbiga sõna.

Armsamat nime ei ole, nii häästi taewas kui maa peal,
Eastel on igaford rõõm, kui nemad hüawad mind.

Tassa poolt loetud olen, kas paha või hea, kuis juhtub,
Wana või uus, aga kül olen ma midagi wist.

60. Mõistatus.

Kaks kahe silbiga sõna.

I. sõna: Kaks wennast ühes ikkes taewast

Maailma meie tulime;

Meid mõni kiidab kätte saanud,

Kel haifu meist ei olegi.

Neid, kelle omaks meie saanud,

On väga pifut ilma peal,

Et uulitsal ja turu paigal

Kül järgest' kostab meie heal.

Kui otlast wõtad meie pead,

Neid wastamisi wahetad,

Ja siis meid jälle ühte sead

Ja ilufaste rakendad, —

II. sõna: Siis väga hädast' oleks tarwis

Meid häbemata koerale,

Ja mõnda meie kahekäsi

Kaa wärisema paneme.

Kui sa meid Jumalale näitad,

Siis väga õnnis oled sa;

Sa hakkad saama esimesi

Wahetamata peaga.

On neid ful, kül siis arwad üles,

Mis kumbki paar on, rutuga.

61. Kaks pealuud.

Kord haura juures juhtusid
Kaks pealuud tokku, teine karjus:

„Kes oled sa, et julgesid
Mu ligi tulla haura warjus?“

„Ma olin waene fulane,
Ma kandsin sandi hilbud seljas,
Üks raske orjus igapää,
Ja sagedaste olin näljas.
Surm nagu peastja tuli siis,
Ma ammu teda ootasin, —
Mind orja kojast wälja wiis,
Et ifte alt ma peasefin.““

„Sa narukael, kas kasid ära!“
Nii teine pealuud tõstis kära:
„Kas tohid sina häbemata
Mu ligi tulla kutsumata?
Et jookse, kasi minema,
Ma hoopis teine mees kui sa!
Ma olen kuningate soust,
Mul mitu aurahad rinnas,
Mu tõlla ees käib neli hoost,
Ma olen kuulus kõiges linnas.““

Mu laual wiin ja kallid road,
Mul uhkemad kui elutoad.“

„„Mul on, ma olen! — meeletu!
Mul oli, olin! — oleks õige!““
Nii kostis orja pealuud,
„„Sa jätsid maha selle kõige.
Kus on su aurahad rinnas?
Kus sinu kuulus nimi linnas?
Kus on nüüd sinu marja wiin?
Sest ühtegi ei näe ma siin.
Kõik sinu wara, sinu raha
Jäi furmas ilma peale maha.
Seal meie wahel wahet oli,
Siin kummalgi se sama põli.
Su pealuud on kui iga muu, —
Kas ilus se wõi näutu,
Kas oli tarkust täis wõi jõe,
Kas suurest soust wõi madalast,
Kas terjajast wõi kuningast,
Se temast enam tunda pole.
Surm iga wahel kautab,
Kõik kõrgust tema alandab.““

62. Isa õpetuse sõnad pojale.

Hõbedat ja kulda ei ole mul mitte, aga
mis mul on, seda annan mina sulle.

Juba aeg jõuab ligemale, et ma seda teed pean minema,
kust keegi enam tagasi ei tule. Ma ei wõi sind kaasa wõtta,
ma jätan sind maailma maha, kus mõnikord head nõuu ei
olegi liiga saada.

Ükski ei ole juba sündides tark, aeg ja mis keegi pika
ajaga tunda saab, õpetawad teda ja pühivad reiealuse.

Ma olen maailma asju kauemine näha saanud kui sina.
Ei sünni kõik kullaks arwata, armas poeg, mis hiilgab.
Ma olen mõne tähe näinud taewast mahatulewat ja mõne
saa, mis peale keegi toetas, katti murdwat.

Selle pärast ma tahan sulle natukest nõuu anda ja sulle velda, mis mina olen tunnud, mis aeg mulle on õpetanud.

Ei ole midagi suur, mis ei ole hea, ei ole midagi tõsine, mis ei ole jäädav.

Inimesel ei ole siin mitte kodupaika, ja tema ei pea kaa mitte üsna muidu halvas riidis mööda maailma kõndima. Sest waata, kõik muud maapealsed asjad, mis tema kõrvas on, seisawad tükkis ajaks ja kaowad siis ilma ise sest midagi teadmata; inimene teab ise ennast, ta on kui üks kõrge jäädaw sein, kellest warjufujud mööda jooksewad. Kõik asjad, mis tema kõrvas on, kaowad, wõõra wäe ja woli sunnitawad; tema on iseenele peale heidetud ja kannab oma elu enese peus.

Ja se ei olegi üks puhas, kas ta paremat wõi pahemat kät kallab.

Ära anna ennast petta, kui wõiks ta ise ennast juhutada ja teaks ise oma teed.

Se sinane maailm on tema kohta liig tühine, nägemata ilma tema ei seleta ega tunnegi.

Ära waewa ennast siis muidu, ära tee enesele kahju, waid mõtle, mis sa teed.

Ärwa ennast liaks auusaks, kui et sa peaksid kurja tegema.

Ära anna südant kaduwa asja läbi wõrgutada.

Tõde ei käi inimesi mööda, armas poeg, waid inimesed peawad tõt mööda käima.

Mis sa näha jõuad, seda näe ja tee oma silmad lahti, nägemata ja igaweste asjade pärast wõta Jumala sõna õpetus wastu.

Pea oma wanemate usku kindlaste kinni ja põlga neid, kes oma tühja tarkust Jumala sõna juure segawad.

Ära kardagi inimest enam kui ise ennast! Meie südamel elab üks kohtumõistja, kes õigust mõistab ja mis tema mõistab, maksab enam kui kõige maailma ja maailma tarkade kiitus. Wõta nõuaks, poeg, et sa tema sõna wastu midagi ei taha teha; ja mis sa ial püäd ja ette wõtad, küsi ikka esite tema käest nõuu. Esiotsja ta räägib wäga

madalaste ja murrab keelt kui wäeti laps, aga saad sa temaga digust teinud, küll siis tema keel läheb aega mööda kergemaks ja ta räägib sulle julgemine.

Spi hea meelega teiste käest, ja kus tarkusest, inimese õnnest, walgusest, wabadusest j. n. j. räägitakse, seal kuule hoolega pealt. Muud kui ära usu warsi igatiht, sest mõnel pilwel pole wet sees ja wiisid on mõnesugused. Mõni mõtleb kaa, asi ise olla juba tema käe, kui ta asjast oskab rääkida ehk temast räägib. Aga se ei ole nõnda, poeg. Selle pärrast ei olegi asi weel kellegi käe, et ta sest teab rääkida ja räägib. Sõnad on ikka sõnad ja kus need lialt wolinal ja hõlpsalt juust jooksewad, seal hoia eest ära, sest hobused, kui neil wanker koormaga taga on, käiwad enam pikkamisi.

Ära anna ennast suurte sõnade ja julge pealeajamise läbi petta, ja kus uulitsa peal kära tõuseb, sealt mine mööda oma teed.

Kui keegi sind tahab tarkusele õpetada, siis waata otsekohe tema silmi. On ta weel ennast täis, olgu ta kuigi õpetatud ja kuulus mees, löö temast lahti ja ära tee temaga asja. Mis kellelgi enesel ei ole, ega ta seda jõua teistele jagada. Ja se ei ole waba, kes seda wõimust ajab teha, mis tema tahab, waid se on waba, kelle käe wõimus on tahta, mis tema kohus on teha. Se ei olegi tark, kes ise ennast arwab midagi teadwat, waid se on tark, kes teab, et ta suurt ei teagi ja kes on lõpenud tühja uhtust pödemast.

Mis peas on, se on peas, ja mis on, se on peaaži.

Nõnad sina tarkust taga, siis nõua seda diete, ja ei mitte oma kasu, wõida oma südame tahtmine ära ja oota siis wagusi, mis tuleb.

Mõtle sagedaste püha asjade peale ja ole julge, et se sulle ilma kasuta ei jää ja et happutaigen kõik taigna happuks teeb.

Ära põlga ühtegi usudpetust, sest se tahab waimulikult seletada ja sa ei tea mitte, mis näutumata kombete al warjul seisab.

Kerge on põlata, poeg, aga äramõista on parem.

Ära õpeta muid, ennegu sa ise oled õpetatud.

Seisa tõe eest, kui sa jõuad, ja anna ennast heal meelel tõe pärast vihata; muud kui mõista, et sinu asi ja tõe asi on kahesugused, ja hoia, et sa neid kokku ei sega, muidu on sul su palk kää.

Tee head ilma hoolimata, mis sest peab saama.

Olgu sul ikka ühesugune tahtmine, aga mis sa tahad, taha südamest.

Kanna hoolt oma ihu eest, aga mitte nõnda, kui oleks se su hing.

Kuule ülemate sõna, jäta teised nende pärast nurisema.

Tee õigust iga mehele, aga ära usu ennast jala pealt igatihe kätte.

Ära puudu mitte võõra asja, aga mis sinu kohus on tee hooljaste.

Ära ole libeda keelega kellegi vastu, aga ära falli kaa ise libistamist.

Anna auu igatihele tema seisust mööda, kui ta seda ei peaks teenima, siis jäägu häbi tema hooleks.

Ärgu olgu sul kellegagi võlgu, aga ole kõikide vastu nii lahke, kui oleksid nemad puhas su võlauskujad.

Ära püa ennast suureste näidata, aga õigust tee ikka.

Ärgu saagu sinu pärast kellegi hiussed halliks, aga kui sa õigust teed, siis hiustest pole lugu.

Ära tembuta liiga oma kättega rääkides, vaid räägi ikka lihtkombel ja otsekohe.

Alita ja anna heal meelel, kui sul on, ja ära pane ennast selle pärast mitte paremaks; kui sul ühtegi ei ole, siis olgu sul ommeti külma wee karikas kää pärast, ja ära arwa ennast selle pärast halvemaks.

Ära tee ühegi tütarlapsela liiga, mõtle, et sinu ema kaa on tütarlaps olnud.

Ära räägi kõik üles, mis sa tead, aga tea ikka, mis sa räägid.

Ära lipitse mitte suuremat sugu rahwa ümber.

Ära istu sinna maha, kus pilkajad istuvad, sest need on loomade seas kõik wiletsamad.

Ära auusta neid, kes endid wagaiks teewad, waid kes tõeste wagad on, nende järel pead sa käima. Inimene, kel tõsine jumalakartus südamel liigub, on nagu päike, se annab walgust ja sooja, et ta kül midagi healt ei tee.

Tee seda, mis palga wäärt on, aga ära nõua palka.

Rui sul häda on, kaeba seda ise enesele, ära kaeba kellelegi muule.

Mõtle ikka mõne hea asja peale.

Rui ma saan furnud, siis pigista mu silmad kinni ja ära nuta mind taga.

Ole oma emale toeks, auusta teda elu otša ja mata teda minu kõrwa maha.

Tuleta igapäew surma ja elu meele, kas sa elu wõiksid leida, ja olgu sul alati rõõmus meel. Ära lahku mitte siit ilmast, ilma et sa milgi kombel awalikult oma armastust meie usu ülema saatja vastu oled ülestunnistanud.

Sinu truuw isa.

63. Risti ärawalimine.

Üks inime, kes karjus rasket risti,

Jäi magama, ja unes nägi ta,

Et teda üles taewa poole listi.

Aujärje peal ta tunneb Jumala

Seal istuwat, ja püha ingli wägi

On teda kiitmas oma lauluga.

Ta ehmatas, kui tema seda nägi.

Rui julgus jälle tuli tagasi,

Siis alanduses suud ta lahti tegi :

„Oh, Issand, luba mulle ommeti,

Et mina sulle wõiksin teada anda,

Mis minu südant koormab alati :

Ma tean, et mu kohus risti kanda,

Ei selle pärast mina nuriſe,

Rui aga raskust liiga peal' ei panda.

Se risti, mis mina kannan, — tõeste,

Liig raske igapidi, — ole hea,

Ja anna teine kergem minule.“

Sai ta nii palunud, siis tunneb pea,

Et teda üles kista rutuga,
Kus poole, — ega tema seda tea.
Kui põhi jälle al, siis waatab ta
Ja näeb üht wäga suurt ja uhket tuba,
Kus rista seina naal otsfata;
Ja ühe heale kuuleb kostwat juba:
„Waat', se on inimeste risti ait,
Nüüd otsi parajat, sul on seks luba!“
Mees rõõmustab, ta hakkab sedamaid
Sealt risti nõudma, mis ei waewaks teda,
Ta katsub suuremaid ja wähemaid.
Se rönt on, se liig suur, se teeks wist häda,
Se kergem, — aga ääred terawad,
Need teeksid haiget, — „Ei ma taha seda!“
Üks nähti kulla karwa hiilgawat.
Mees mõtles: „Eks se oleks mulle hea!“
Kuid hirmus raske leidis olewat.
Nii katsus tema läbi terwe rea,
Kõit otsimine oli asjata,
Ta ifka teiselt leidis teise wea.
Mis muud, kui pidi peale hakkama
Ja mööda seina jälle kõiki rista
Weel teise korra läbi waatama.
Siis leidis tema wiimaks ühe, mis ta
Ei pannud enne mitte tähele,
Ta katsub seda oma käega tõsta,
Ei kerge just, ei wäga raske se,
Waid häda pärast sündis ifka fanda.
„Waat“, ütles ta, „se kõlbaks minule.
Ehk lubad, Jesand, seda mulle anda!“
Ta waatab, — ime, just se sama risti
Se ongi, mis taal ifka oli fanda;
Nüüd polnud fandes enam kaebamist.

64. Raamatu trükkimine.

Nüüd on igal kooli lapsel oma weike raamatu warandus, testamenti raamat, piibliloud, katekismus, — ja laps ei teagi lest suuremat lugu pidada. Pea raamatud saawad kättega ärawõitutatud, ehk lähewad lõhki, siis warfi ifa palwele: „Taat, osta uus!“ Taat nuriseb kül natukefse ja tapleb, wiimaks toob ommeti ue raamatu, ega raamatu

hind fuur asi ole. Arwata 500 aasta eest oli lugu palju teifem. Kes sel ajal tahtis raamatu osta, se pidi rikas mees olema, waefema inimese jõud ei kannud koguni ühe ainfa laadik siis mitme raamatu hinda maksta. Piibli raamat üksi makkis 500 ehk 600 hõbe rubla, nüüd la feda faad 1 rubla ja mõne kopika eest.

500 aasta eest raamatu trükkimine ei olnud weel üleswõetud, kõik raamatud pidid fulega kirjutatud faama ja igaüks wõib ife arwata, kui, palju aega ja waewa se kulus. Mungad olid kõige ofawamad raamatu ümberkirjutajad ja teenifid enestele feega hulga raha. 1420. aasta ligi se oli, et trükkimifega peale hakati. Efimene hakatus oli weel waene kül. Terwed ühe lehekülje kirjad said pahurpidi ühe lauakefe peale leigatud, mustaks tehtud ja nahkpaberi ehk liht paberi peale trükitud. Seda wiifi se lehekülg fündis ilma fuurema waewata mitu korda äratrükkida, aga feep se wiga oli, iga uus lehekülg tarwitas uut lauakeft ja uut leikamife waewa. Suurema raamatu peale läkfid siis mitu fada lauakeft, mis üksi felle raamatu jauks olid. Kui siis trükkija meister mitu raamatut oli trükki pannud, oli tema käfikambril, kus ta oma lauakefi hoidis, wift enam puuküüne kui trüki koja nägu. Laurits Koster, Hollandi maa mees on nõnda mitu raamatut trükkinud ja üks paar kümmekonde aastaid läks weel mööda, ennegu päris trükkimine fai üleswõetud. Üks Sakslane mõisniku fouft, Johann von Guttenberg, Maintfi linnaft, oli efimene, kes õiget trükkimife põhja kätte fai. Tema enam ei leigand terwet kirja lauakefe peale, waid ükfikuid pookstawid pulgakeste otfa, neid feadis tema pahurpidi fönadeks ühte, kunni lehekülg täis oli, fidus neid siis kõwaste kinni ja trükkis lehekülje walmis nii mitu korda, kuidas se tarwis oli, siis wõttis pookstawid jälle lahti ja feadis neift teife lehekülje kokku ja tegi ühtepuhku nõnda, kunni terwe raamat walmis oli. Õige järg oli nüüd kae, need famad kirja pulgakefed fündifid iga raamatu jauks pruukida. Aga Guttenberg oli waene mees ja mis ta ilma rahata wõis teha? Selle päraft tema pidi

oma nõuu ühe rikka mehele teada andma, kes oma rahaga wõiks aidata feda joonele faata. Se oli üks Maintsi linna kullafep, Fauft nimi. Guttenberg ja Fauft ja weel üks kolmas terafe waimuga mees, Peeter Schöfferr, kellele teised oma falaasja olid teada annud, wõtsid nüüd kätte ja hakkasid uel wiifil raamatuid trükkima. Töö läks neile jõudfaste edasi, liati fiis kui Schöfferr puu pulgakeste afemele, mis wäga jämedad olid, kirja pulgakefi tinaft oli walanud ja paremat raamatu musta oli walmistanud. Fauft sõitis trükitud piibli raamatu koorem wankri peal mööda linna ja müüs neid arwata 60 rubla eest. Kõik inimesed panid feda halba hinda imeks, aga munkadel oli paha meel, hea rahateenistus tahtis nende käest kaduda. Nende kius se oligi, et pea kõla läbi kõige maailma jooksis, Fauft olla nõid ja olla raamatuid kurja waimu abiga walmistanud, punafed kirjad raamatu esimefe lehe peal olla inimese werega kirjutatud. Se kiuste jut, mis rumal rahwas efiotfa kül uskus, ei faanud raamatu trükkimift enam ära-keelata. Mis efite kolme mehe faladus oli, fai aega mööda kuulfaks ja pea oli igal fuuremal linnal oma trükikoda, kuft kirjatarkus, mis enne aga weikefe hulga jauks oli, fuure hulga kätte fai muretsetud. Raamatutrükkimise üleswõtmine fündis 1442. aastal.

Guttenberg ife jäi oma palgaft ilma, tema läks Fausti-ga tülisse ja pidi temaft lahkuma, kõik trükkimise riistad jäid Fausti kätte. Guttenberg furi 1468. aastal.

Aega mööda on trükkimise afi ikka täielisemaks faanud, meil on nüüd palju paremad kirja presfid, kui wanal ajal olid. Presfimine pidi fiis aina kätte waral fündima, se tegi palju waewa ja kulutas palju aega; nüüd on felle tarwis mafinad, mis mõnes kohas üsna auruga aetakfe. On kirja feadja oma tööga walmis, fiis pannakse kirjad mafina fisse ja mafinat ennaft käima. Nüüd pole enam muud waewa, kui pane aga ühtepuhku ued paberi lehed peale, külap mafin ife teeb kirjad mustaks ja trükib neid filmapilgul ära, teine poolt tuleb walmis leht wälja. Nõnda wõib tunni ajaga mitu tuhat lehte trükkida.

Seep se on, miks raamatud nüüd nii odawaks on läinud, et kaa waesemad inimesed neid saawad osta. Piibli raamatud ja testamenti raamatud on liati odawa hinna al; palju enam kui pookimise kulu ei saagi nende eest maksetud. Et lugu nõnda on, se ei ole mitte ue üleswõtmise läbi tulnud, se on ennemine üks üsna wana üleswõtmine ja meie õnnistegija ise on päris üleswõtja, kui ta ütleb: „Ühe ue käfu sõna annan mina teile et teie üks teist peate armastama.“ Selle sõna pärast on ristiinimesed piiblikogudusi afutanud, need korjawad armastuse andid ja makstawad nende waral muist püha kirjade hinda omaft käest, et oftja teist hinna jagu hõlpfaste jõuab äramaksta. Eluleib kulub kõigile ära, rikastele ja waestele. Eks siis usklikud ristiinimesed pea hoolt kandma, et kaa nende waesemad wennad sest eluleiwast ilma ei jää? Peaks kõigil aga õige nälga järele olema.

65. Ameerika maa leidmine.

Esimene pool.

Kes maade õpetust ehk geograhwiat pifut tunneb, teab, et maa peal 5 suurt maa jagu on: Euroopa, Aasia, Ahwrika maa, neid nimetatakse ühtekokku wanaks maailmaks, ja Ameerika ja Australia maa, mis ues maailmaks hütatakse. Wana ja ue nimi tuleb sest, et 3 esimest maa jagu ju wanast ajast saadik tutawad olid, aga Ameerika maa oli 1492. aastast saadik hoopis tundmata ja Australia saarestik sai weel hiljemine leitud. Kuida nende leidmine nii hiljaks jäi? Waadake, seda ei sünnigi imeks panna. Sest suured, laialdased mered heidawad nende ja wana maailma wahela ja ennegu laewasõitmine parema järje peale oli saanud, ei wõinud keegi üle suure Atlantia ja Põuna mere sinna minna. Kõik oli laewasõit ju kõige wanemal ajal üleswõetud, mitu sada aastat enne Kristuse sündimist olid Wõniikia rahwas, kelle pealin Tiirus oli, juba osawad meremehed ja käijad oma laewadega kaugele maale. Aga siiski jäi laewasõitmise tarkus kawa aega puuduliseks. Wanaaegsed meremehed ei usaldanud palju sügawast merest läbi käia, waid käijad ena-

miste ikka mööda maa ääri, muidu oleks tee nende käest ära kadunud. Neil ei olnud veel kompassit ega muid tarvilist riistu, kelle läbi mere sõitja kaa siis, kui taewas pilwis on, võib aru saada, kus kohal ta on ja kus poole ta laewa jooksu peab seadma. Kui neljateistkümnema aastasaa sees üks Italia maa mees Flavio Gioja kompassi oli üles võtnud, siis meresõidu asjad pöörasid warsti parema poole. Magneeti orast võis meremees ju iga tahes äratunda, kuhu põhja pool heidab, se oli temale muidugi suureks kasuks. Kõige kuulsamad meresõitmise poolest olid sel ajal Genua ja Veneetsia linnad Itaalia maal ja weike Portugalia kuningriik. Portugalia maa meremehed otsisid liati mere teed India maale. Se maa, mis wanal ajal pool tundmata oli sai päris kulla maaks kiidetud, kus kulda, kallid kiwa ja muid kallid asju hulga kaupja pidi paigal olema. Aga tee maa kaudu oli wäga waewaline ja ohtlik, suured liiwa kõrved olid ees ja harimata rahwa seltsid keelasid läbi minemast. Selle pärast püüdsid inimesed mere kaudu India maale saada ja esimene nõu oli Ahwrika maa ümber minna ja seda wiisi India maale jõuda. Se nõu ei tahtnud palju aega korda minna, laewamehed ei saand ega saand Ahwrika maa alumist foppa kätte. Senni kui teised endid Ahwrika maa kallal waewasid, tuli ühe mehele teine nõu, mis küll ei wiinud India maale, aga mis läbi wiimaks Ameerika maa sai ülesleitud. Se mees oli Kristohwer Kolumbus ehk Koolon, kes 1447. aastal Genua linnas oli sündinud ja juba poisist peast mere peal õppinud. Ta läks pärast Portugalia maale elama ja heitis ühe kuulsa laewa kapteini wäimeheks. Selle kapteini kae oli raamat, kuhu sisse tema isa, kes kaa palju maid oli laewaga käinud waatamas, kõik oli ülespannud, mis ta tee peal oli tunnud ja tähele pannud. Seda raamatut hakkas Kolumbus suure hoolega lugema ja sest et temal terane waim sees oli, sigisid temale lugedes kõikjagused mõtted, kunni wiimaks tark nõu kae oli. Ta arwas nõnda: Maailmal on kera nägu, siis mina pean ju, kui ma ühtepuhku õhtu poole lähen, wiimaks ikka hommiku poole wälja tulema ja India maa kaldale jõudma; se oleks

siis kõige lühem tee sinna maale olewat. Need mõtted olid diged küll, muud kui selle poolest tema ei mõelnud, et tema Giroopa ja India wahel nii weike arwas olewat ja et tema Ameerika maast veel ei teadnud midagi, mis põigiti ees seisid ja India tee kinni pani. Aga kui Kolumbus oma mõtled mõnele hakkas ülesrääkima, siis kõik wangutasid päid ja panid seda tühjaks jutuks. Kolumbus ise jäi kindlaks, ta paremat ei püüdnud, kui et ta mahti saaks oma nõuu korda saata, aga seks olid laewad tarwis ja raha kaa, kust tema seda pidi võtma? Ta palus kõige esmalt Genua linna wanemate käest abi, aga need saatsid teda tühjalt minema. Siis läks tema Portugalia maa kuningale palwele. Seal said inimesed ennemine tema nõuust aru, aga nemad tahtsid teda kawaluslega petta ja laskisid ilma tema teadmata ühe kapteini kätte laewaga teed otsima, mis Kolumbus neile oli juhitanud. Se mees tuli mõne päewa pärast tagasi ja kiitis, tema olla paari päiwi ühtepuhku õhtu poole sõitnud, ega olla India maast õhtu näinud, Kolumbuse mõtted olla tühja puhas. Teist korda saadeti Kolumbus minema. Paha meelega läks ta Hispania maale. Selle maa üle walitsesid sel korral Ferdinand ja tema abikaasa Isabella, neile andis Kolumbus oma nõuu teada ja palus nende käest laewu ja raha. Aga terwed 8 aastat pidi tema ootama ja ühtepuhku valuma, enneku tema palwet võeti kuulda. Küll mehel võis kindel meel südamel olla, et ta nii pika ootamisega ei wäsinud ära, ega oma lootust ära ei heitnud, et küll kõik Hispania maa targad mehed tema mõtet naeruks panid ja äralatsid. Kolm weikest laewa said temale antud ja 90 laewameest, ja tema hakkas pika tee wastu walmistama. 3. Teise kuu päewal 1492. aastal pistisid laewad Baalose sadamast minema. Kanaaria saartest saadik oli teatud tee, aga neist mõõda ei olnud keegi veel saanud. Kui siis saarestik silmist oli kadunud ja mehed muud ei näinud enam kui määsawat merd eneste al ja taewast eneste pea kohal, hakkas hirm nende südamesse tulema. Mitu päewa läksid nõnda mõõda, päiwist said nädalad, ja ikka paljas meri ja taewas filmade ees, maad ei olnud kuskilt poolt näha. Laewamehed nurise-

wad: „Kas sa meid wägise tahad surma kätte wia?“ Kolumbus meelitas ja finnitask neid, et nemad jälle pisut julgust wõtsid, aga se ei kestanud kauaks ajaks. Kui jälle mõned päewad olid mööda läinud, ilma et nemad maad näha said, wõttis hirm wõimust ja nurin oli jälle lahti. Weel ükskord sai Kolumbuse tark ja julge meel neist wõitu ja meestele tuli jälle lootust südamesse, kui nemad laewadega ühte paika jõudsid, kus kõik mere pind haljaid taimid täis oli. Nemad arwasiid, se tähendada, et maa ligi on. Aga wale! Suure waewaga peasiid laewad taimetest läbi, aga olid nemad läbi saanud, jälle ei olnud muud näha kui paljast merd ja taewast, jälle mere põhj oli sügaw nagu ennegi. Nüüd oli meele ärakehtmine kae, nurisemine jäi mäsksamiseks, mehed tükkisiid kui hullud Kolumbuse kallale ja lubasiid teda meresse wistata, kui ta mitte silmapilk ei pidanud ümberpöörama koju poole tagasi. Ja nende wiha ja ahastus olid nii suured, et nemad õige wist oma lubamise oleksiid tõeks teinud, kui ei oleks neid mure keelanud: Aga kes wiib meid siis koju tagasi? Selle pärast nemad leppiisiid wiimaks temaga, kui tema palus, et temale weel kolm päewa aega saaks antud. Kui sel ajal maa ei olnud kätte tulnud, siis ta lubas kindlaste ümberpöörata ja koju jõita. Kõik mehe süda wõis kippitada seda lubades. Nüüd, kui lootus, mis pärast ta mitu aastat oli raskestes wõidelnud ja waewa näinud, warsti pidi tõeks saama, nüüd pidid tema seltsi meeste argdus ja kangekaelus kõik ehk hoopis tühjaks tegema. Kellele tohtis tema weel oma filmi näidata, kui ta tagasi tuli ilma midagi leidmata? Mis ta kuningale pidi üttema, et ta tema raha üsna muidu oli äraraiisanud? Wist wahtis Kolumbus neil päiwil oma filmad peast, kas ta kuskilt poolt pidi maad nägema, aga päew läks looja ja maa ei paistnud mitte filmi. Kui teisel hommikul loodiga mere põhja katkuti, ei olnud se enam nii sügaw kui enne, päewa ajal wiisiid laened ühe puu otsta, punased marjad küll, laewadest mööda, maa linnud hakkasiid hulgani tulema ja istusiid peele puude ja purje puude otsta. Se tähendas, et maa ei wõinud enam kangel olla, aga päewa otsta ei paistnud midagi filmi. Pärast

päewa looja minemist nähti korraga laewa nina kohal tule paistet. Nüüd tõusis rõõmu kisa: Maa paistab! Maa paistab! Mehed heitsid Kolumbuse jalgade ette maha ja palusid andeks, et nemad tema vastu nii rumalad olid olnud. Võõra ei tulnud und nende silmi, kõik kiitsid Jumalat ja hõiskasid. Kui teisel hommikul päike tõusis, se oli 12. Kooja kuu päeval 1492. aastal, üks reedine päev, nägid laewamehed eneste ees ühe kena, halja saare. Ameerika maa oli leitud.

66. Ameerika maa leidmine.

Teine pool.

Kolumbus käskis paadid laewadest meresse lasta ja läks hulga laewameestega mäele. Tema kargas esimene paadist välja maa peale, teised puhas taga järele. Kui nemad mitme aja pärast jälle kindla maa põhja tundsid eneste jalgade all olevat, heitsid kõik põlvili maha ja tänasid Jumalat. Saare rahvas, punase nahaga, hoopis alasti inimesed, olid kokku tulnud kalda peale, ja waatasid imeks pannes, mis walge nahaga, pika habemega loomad need pidid olema, kes merest nende kaldale olid tulnud. Nende sarnatsid nemad ilmaski enne ei olnud näinud, nemad arvasid neid Jumala sõnu olevat. Nemad ei saanud sugugi aru, mis se pidi olema, kui Kolumbus leitud maad Hispania kuningas nimel Hispania riigi omaduseks nimetas ja kui ta Jumala auuks üht suurt risti laskis ülesseada. Nemad olid võõra meeste vastu väga lahked ja ei mõistnud koguni, miks need nii maiad olid kuldehete järele, mis nemad oma ihu peal kandsid, nende meelest need olid tühjad kannid. Kolumbus sai nende jutust aru, et saare nimi Guanahaani oli, tema nimetas seda Snistegija auks San Salvadooriks se on Snistegija saareks. Mõlemad nimed on tänapäev veel pruugitavad ja se saar on Bahaama saarte hulgas kõige suurem, Vääne India maal. Kange kulla himu oli laewameeste südamesse läinud, nemad kuulasid saarlaste käest, kust nemad oma kuldehete olid saanud ja need näitasid kägega lõuna poole. Kõik astusid jälle laewade peale juhatatud

kulla maad otsima. Nemat said Kuuba saare juure, sealt edasi minnes leidsid nemad Haiti ehk San Domingo saare, aga päris kulla maa ei tahtnud kätte tulla, ikka saarlased juhataksid lõuna poole. Kaugemale ei saand Kolumbus se kord minna, üks laew oli kaljude wastu tõugates puruks läinud, teisega oli alam laewa-pealik ilma loata äraläinud, üks ainus laew oli järel ja sellega pidi Kolumbus ruttu koju sõitma, et mitte wahest alam pealik tema ette ei jõuaks ja esimesi leidmise sõnumid Hispania maale ei wiiks. Enne äraminemist sai Haiti saare peale üks weike kindlus ehitatud ja 38 meest pandi sisse seda hoidma. Kolumbus, kui ta neid sai manitsenud, et nemad saarlastega pidid õigust tegema, läks teiste meestega teele. Se kord oli neil teekäik väga waewaline, aga õnnelt said nemad wiimaks 15. Paastu kuu päewal 1493. aastal Paalose sadamas mäele.

Kuningas ja tema praua wõtsid Kolumbuse suure auuga wastu ja tõstsid teda kõige leitud maade ülemaks walitsejaks. Ue maa leidmise kōla jooksis läbi kõige Hispania maa, nüüd igaüks tahtis kaasa minna ja omale kulda ja rikkust korjata. Kui Kolumbus teist korda teele läks, siis ei olnud temal puudust ei laewadest ega inimestest. Haiti saare peal olid mahajäänud Hispanialased Kolumbuse manitsust unustanud ja olid oma kulla ahnuse pärast saarlasi hakanud waewama. Sest olid segadused tõusnud, mis Kolumbus üsna waewalt sai diendada; aga se sama hirmus ahnus tegigi pärast veel temale palju tüli ja waewa ja jäi üsna saarlaste hukatuseks. Veel kaks korda käis Kolumbus pärast seda uut maad waatamas. Kolmas sõit sündis 1496. aastal. Tema seltsimehed olid wahel ajal jälle kurja teinud, ta pidi neid kõwaste nuhtlema ja laskis muiist Hispania maale tagasi. Need hakkasid wiha täis teda teutama ja wale kaebusi tema peale tõstma. Wiimaks laskis kuningas ühe ülema pealiku asja järele kuulama. Se oli üks koer mees, ilma palju küsimata laskis tema Kolumbuse warsti rauda panna ja saatis teda wahi al laewaga Hispania maale, nagu oleks ta suur kurjategija olnud. Kõik tõusis nüüd üles, et kõik kaebused walelikud olid, ta sai lahti lastud, aga õigust ei tehtud temale

mitte. 1502. aastal läks Kolumbus neljat korda üle mere ja pidi seal palju waewa kannatama kõige enam oma nurjatuma seltsimeeste läbi. Tema oli veel Jamaika saare leidnud, oli kaa Eduna-Ameerika ülemaa randa saanud, Drinoko jõe suu kohal. Tema arvates pidi uus maa India maa olema, sealtap se tuleb, et se Ameerika maa jagu ikka veel India nime kannab, et temal küll päris ehk Hommitu-India maaga tegemist ühtegi ei ole.

1504 aastal läks Kolumbus Hispania maale tagasi. Ta lootis, et kuningas ikka veel oma lubamise pidi tõeks tegema ja ülema maawalitseja ammeti tema kätte andma, aga se lootus oli tühine. Tema käis küll kõwaste peale ja palus wäsimata ja kuningas lubas ikka temale digust teha, aga wiimistas ühtepuhku meelega asja, kunni Kolumbus 20. Sehe kuu päewal 1506. aastal ärasuri, ilma et ta oma teenitud ja lubatud palka oli kätte saanud. Teda maeti pärast Kuuba saare peale maha. Ega tema esimene ole olnud, ega olegi wiimseks jäänud, kes hea teu eest paha palka on saanud, se on maailma wiis ja maailma tänu. Seda tähendades oli tema ise käskinud ahelad, miska ta oli sentud, kui teda Hispania maale toodi, tema kõrwa hauda panna. Diguse poolest oleks maa jagu, mis tema oli leidnud, pidand mälestuseks tema nime kandma, aga kaa sestki auust jäi tema ilma. Üks Staaliala mees, Ameerikus Wespootsius, käis paari aastaid pärast maa leidmist seda waatamas ja pani kõik, mis ta seal oli näha saanud, raamatusse üles. Tema raamat sai igal pool loetud ja tema nimi ue maale pandud, et se Ameerika maa pidi olema.

1498. aastal sai üks Portugalia maa laewa pealik Wasco de Gaama Ahwrika maa lõuna poolsest sõrwast mööda ja leidis siis põhja poole kallates päris India maa tee. Aega mööda said inimesed aru, et maa, mis Kolumbus oli leidnud, India maaga ja üleüldsi Aasia maaga ühes tükis ei olnud, waid et se üsna uus, enne hoopis tundmata maa jagu oli, mis Giroopa ja Aasia maa wahel kohta heidab.

67. Martin Luteruse noore ea aastad.

1483. aastal 10. Talwe (Novembri) kuu päeval, pisut aega enne Ameerika maa leidmist, on Martin Luterus Eislebeni linnas Saksa maal ilmale sündinud ja sai varsti teisel päeval, se oli wana Mardi päew, ristitatud. Tema isa Hans Luterus, üks waene, jumalakartlik mäekaewandaja oli Mõõbra külast päritud, ema nimi oli Margareeta. Luterus ise räägib sest nõnda: „Minu wanemad olid ehitaja waesed, mu isa oli waene mäekaewandaja ja mu ema pidi puid ahju kütiks ise oma seljas koju kandma, neil oli väga raske pidu. Ma olen talupoja laps, mu isa, isa isa ja kõik eelwanemad on liht talu seltsi olnud. Eislebeni linnas ma olen sündinud ja seal Peetre kirikus ristitatud. Mu wanemad tulid sinna Eisenahi linnast elama. Eisenahis on peaaegu kõik minu isa suguselts aset, üks perekas, wana suguselts auusaid inimesi, kelle käsi seal kaunis heaste on käinud.“ Jumal õnnistas Luteruse isa tööd, ta heitis oma kae peale ja korjas pisut wara, et ta oma poega wõis auusaste kaswatada. Esite õpetasid wanemad ise teda kodu hirmu ja armu waral. Tema räägib sest ise: „Mu wanemad pidasid mind kõwa walitsuse al, nõnda et ma üsna araks olin läinud. Hoopis tühja asja pärast peksis ema mind ükskord witsaga weriseks, aga ega se kurja pärast olnud, nemad soovisid mulle head.“ Oli Luterus suuremaks saanud, sai ta kooli pandud, kus tema lugemist, kirjutamist, Jumala 10 käsku, ristiusu õpetust, Issa meie palwet ja weel laulmist pidi õppima ja tema sai sellega väga heaste korda, sest temal oli hea pea. Issa on teda ehitaja ise süles kooli kannud. Koolis ei olnud lapsel paremat põlwe kui kodu; koolmeister oli wali mees, ühel päeval sai pois enne lõunat 15 korda tema käest löa. Kui Luterus neljateistkümnne aastaseks oli saanud, pani isa teda Magdeburi linna kooli, seal tema pidi, nagu sel ajal kõik waesema rahwa koolilapsed tegid, uste ees laulmise waral omale peatoidust korjama. Mis suureks tahab saada, hakkab madalalt peale, lapsed, keda liig hellaste peetakse, saawad eluks ajaks rikutud. Teisel aastal läkitasid wanemad oma

poja Eifenahi linna kooli peale, seal tema efiotsa pidi niisamuti laulmisega enesele peatoidust nõudma. Aga üks waga naesterahwas, Kotta nimi, kes kirikus pois'i kena laulu healt ja tema südameliku palumist oli tähele pannud, wõttis teda kui lapse asemele oma majasse ja muretses tema ülespidamise eest. Euterus õppis tubliste ja jõudis sellega pea muunde koolipoiste ette. Oli temal prii aega, siis ta treis, ehk laulis, ehk mängis kaa wiolit. Elu otša tema on muusika armastajaks jäänud. Said temale Eifenahi linnas 4 kooli aastat täis, saatsid wanemad teda Erwurti linna suure kooli peale, ja kandsid nüüd ise tema ülespidamise eest hoolt. Seal tema jälle õppis mehe moodi. Tema alustas õppimist igal hommikul palwega ja kiitis pärast ikka: „Hoolas palumine maksab nii palju kui pool õppimist.“ Ilmaski ta ei jäänud muidu õpetusest maha, mis ta diete ei mõistnud, seda ta läks õpetajate käest täiemalt küsima ja seda wiisi sai ta õppimisega nii jõudsa ette, et teised tema tarkust imeks panid. Ütsford oli tema suure kooli raamatu toas raamatuid läbi waatamas, seal juhtus esimest korda terve ladina keeli piibliraamat tema silmade ette. Ta oli siit saadik ikka arwanud, et piibliraamatus muud ei ole ülewal kui aga tükid, mis pühapäiwil kirikus loetakse, nüüd sai ta aru, et seal sees palju muud tükka weel oli ja luges sel korral südameliku rõõmuga waga Hanna ja Samueli lugu. Oh kuidas ta siis igatšes, et Jumal temale ütsford niisugust kallist raamatut pidi soowima. Jumal soowis temale seda kül ja soowis kaa tema läbi oma kallist elusõna kõigile, kes seda armastawad ja püawad.

1505. aasta hakul oli Martin Euterus enesele magistri auu nime teeninud ja pidi nüüd isa tahtmist mööda hakkama ahwokatiks õppima. Küll tema süda seisis selle wastu, ta oleks ennemine õpetajaks õppinud, aga mis teha — isa keelas seda, sest katoliigi usu preestrite ehk õpetajate ja liati munkade nimi oli sel ajal haisema läinud sandi elu pärast, mis suurem hulk nende seast elas. Aga süda ei annud Euterusele rahu, ta wõttis nõuiks koju minna isa palwele, kas ehk isa temale pidi luba andma Jumala sõna õppimist üleswõtta. Ennegu ta teele läks, tahtis ta weel oma sõbra Aleksiust

waatama minna. Ta astus hommiku wara sõbra tuppa ja leidis teda rõõwlistest tapetud maas olevat. Suur ehmatus langes tema peale, ta ruttas toasti wälja õue. Kui ta parajaste oli jooksmas, lõi pikne suure waluga tema ligidal maa põhja, ta minestas ära ja sattus maha. Se kahe-kordne surma käst oli tema südant nõnda rõhunud, et ta jala pealt tõutas kloostriisse minna ja mungaks saada, kas ta ehk seda wiisi saaks Jumala wiha oma patustüü üle lepitada. 1505 aastal Heina kuus läks tema kaa tõeste Augustinuse kloostriisse, mis Erwurtlinnas oli, ja heitis mungaks. Oma sõbru ta jättis kirja läbi Jumalaga ja andis kaa wanematele teada, mis nõuu tema Jumala tahtmise järele oli võtnud. Isa oli selle üle väga pahane, ta laitis seda nõuu kuradi petuseks ja lõi pojast üsna lahti. Aga wiimaks andis ta ennast ommeti lepitada ja ütles: „Andku Jumal, et se sulle heaks tuleb.“

68. Euterus Wormsi linnas.

Kloostriis, kuhu Euterus oli läinud, tulid temale väga raskest päewad. Patu hirm, mis ta peale oli langenud, ei tahtnud lahkuda, waid kaswas ikka suuremaks. Temale kiideti paastumist ja muud ihu waewamist, et ta sellega oma patu süüd pidi äratasuma. Ta paastus päewade kaupa ja pekkis oma ihu piitsaga weriseks ja tegi kõik paawsti usu tembud ära, aga rahu tema sest ei saand südamesse. Tema sõbrad jäid kartma, et ta wiimaks weel pidi meelest nõdraks jääma, nii haledaste karjus ta ühtepuhku oma pattu ja oma hinge. Aga aega mööda sai Jumala sõna, mis ta ju suure kooli peal oli armastanud, tema ahastuse üle wõimust, ta hakkas tundma, et patune inimene oma töö ja waewaga ei saa ühtainust patuwõlga äratasuma, ja et Jumal Kristuse were pärast patud üsna muidu tahab andeks anda neile, kes Kristuse jisse usuvad. Se tundmine, mis temale üsna uus oli, saatis temale kallist rahu südamesse ja nüüd ta wõttis kätte ja hakkas Jumala sõna läbi uurima, et ta tõe põhja weel selgemine pidi kätte saama. Uurides pani ta imeks,

mis suur wahel Kristuse ja aapostlite ja paawsti ja piiskopite õpetuste wahel oli, aga ta ei usaldanud sest weel sõna lausuda, ta kartis ikka, wahest eeskätab mind minu waene mõistmine.

Sakseni maa kuurwüürst Priidik, keda lianimega „targaks“ hüütakse, asutas sel ajal Wittenbergi linna suure kooli ja tarwitas tema jaoks õpetajaid. Kloostri ülem Staupits, kes Luteruse tarkust ja tundmist kalliks pidas, tellis kuurwüürstile Luteruse õpetajaks. Luterus sai siis suure kooli peale kutsutud ja jäi pea kaa linna kiriku õpetajaks. Kõik suure kooli õppijad ja kogudus panid imeks, mis uusi asju nemad nüüd kuulda said, sest Luterus kuulutas neile armuõpetust püha kirja järele, mis siit saadik üsna waka al oli olnud. 1510. aastal läkitasid ülemad teda ühe asja pärast Rooma linna paawsti juure. Temal oli väga hea meel, et ta seda püha linna pidi näha saama ja sealt selgemat usu tundmist mõis nõuda. Aga mida ligemale tema Rooma linna juure tuli, seda suuremaks tõusis ehmatus. Wagadust tema palju ei leidnud preestrite ja munkade seas, aga küll hirmust lihameelt, häbemata eluwiißisid ja Jumala teutamist ja Rooma linnas olid loud selle poolest kõige hullemad, seal igauks arwas jumalakartuse õpetust kauplemise kasu olewat, paawst ise oli esimene. Luteruse süda oli hoopis walu täis, kui ta koju läks, aga ta ei lausunud weel sõna, waid mõlles wiist: Kes ma olen, et ma paawsti ja piiskopite wastu peaksin panema? Ta hakkas siis jälle tööle ja püüdis ustawalt oma kuuljaid Jumala sõna läbi tõe tundmisele juhutada, lootes, et Jumal ju omal ajal oma waese koguduse peale saaks halastada ja teda wale wõrgust peasta. Aga palju aega ei antud temale wait olla. 1517. aastal tungis paawsti wale ja tema teenrite häbemata petus nii ligedale, et Luterus oma koguduses juba hakkas kahju tundma, mis se petus hingedele tegi. Nüüd tema enam ei tohtind wait seista, waid 31. Rooja kuu päewal lõi ta linna kiriku ukse külge kuulsa paberilehe kinni, kus peal tema 95. õpetusega tõe ja wale wahet seletas. Se oli õige usu üleswõtmise hakatus.

Need 95 õpetust said pea trüki läbi kõik üle maa wälja

lautatud ja igal pool loetud. Kõik wagad Simeoni hinged, kes õnnistust püüdsid ja usu rikki leinasid, olid rõõmu täis, et üks mees oli julend awalikult oma healt tõsta katoliigi usu wigade pärast; aga paawsti sabarakid turtšusid wiha täis ja oleksid hea meelega Euteruse niisamuti tuhaks põletanud, kuidas paawsti selts 1415. aastal Husei oli ärapõletanud selle pärast et ta Jumala tõe ülemaks kiitis kui inimeste walet. Aga ajad olid teisemaks saanud ja kuurwürl Priidik seisid kindlaste Euteruse poolt, sellepärast waenlased ei saanud temast muidu jagu, kui pidid kirjade läbi teda teutama ja äraneedma. Euterus ei seisnud kaa wait, ta hakkas mehe moodi vastu ja seletas mitme raamatu läbi, kuidas paawstid ja piiskopid armuõpetuse oma auuahnuse ja kasupüüdmise pärast olid äraseganud ja walet tõe päähä õpetanud. Esiotsa paawst Leo X. ei hoolinud sest kärast palju, ta mõtles: „Eas' mungad peale isekeskis pureleda, ega nemad ommeti minu külge ei pundu.“ Aga aega mööda tulid temale teised mõtted, ta hakkas kartma ja Saksamaa keisrit oma palwetega tüitama, et se Euterusele ja tema õpetusele pidi wäekaua otja tegema.

Noor keiser Kaarel V. kutsus 1521. aastal kõik Saksamaa kuurwürlid, hertsogid ja krahwid Wormsi linna kokku riigiasjade pärast nõuu pidama. Paawsti saadikud käisid wägise keisri peale, et tema nüüd kaa häbemata Wittenbergi munga peale pidi kohut mõistma ja teda nende kätte andma. Seda keiser ei tahtnud mitte, aga tema lubas ise asja läbi kuulata ja saatis käsuga Wittenbergi linna kirja, et Euterus pidi Wormsi linna riigi ülemate ette tulema oma õpetuse pärast aru andma ja tõotas ühtlasi oma keiserliku sõnaga, et ükski Euteruse külge ei pidand puutuma tülles ja jälle koju minnes. Kuurwürl Priidik ja teised sõbrad ehmatasid seda kutsumist kuuldes ja palusid Euterust, et tema ei pidand mitte minema, Huseile olla keiser Siigismund sedasama tõutanud, ja siiski olla tema eluga pidand julgust maksma, et ta keisri sõna peale oli lootnud. Aga Euterus kostis: „Kui keiser kutsub, siis ma pean minema ja kui ma kaa puru haige oleksin, ma laseksin ennast sinna tanda.“ Wittenbergi linna

wanemad kinkisid temale wantri ja sellega läks tema teele, neli sõbra ja keisri käst olid teda saatmas. Kõik kohad ja paigad, kusi ta läbi tuli, olid inimesi täis, kes julget meelt tahtsid näha ja teretada, kes Jumala nimel oli julend paawsti vastu hakata. Eriwurti linnas palusid sõbrad jälle, et ta ei pidanud ennast meelega surma kätte andma ja tuletasid temale Hussi lou meele. Aga tema wastas: „Kui Wittenbergist Wormsi saadik kaa nii suur tuli oleks ülestehitud, mis taewast saadik ulataks, ma läheksin siiski Issanda nimel sinna.“ Wormsi linnast tuli tee peal sõbra kiri tema kätte: „Ärge tulge, teie waenlastid on siin hirmus palju kous.“ Euterus kirjutas vastu: „Kui Wormsi linnas nii palju kuradid kous oleks, kui katuskiwa on majakatuuste peal, ma tuleksin ikka.“

16. Jüri kuu päewal sai tema Wormsi linna. Suur hulk inimesi olid linna ees teda ootamas, et tema waewalt linna wärawast sisse peajis. Kui teisel päewal kel 4 pärast lõnnat riigi käst tuli teda keisri ette saatma, olid uulitsad murdu täis inimesi, et nemad kaheksäi koguni läbi ei saanud. Takk ukselt ja mööda õuesid ja rohuaedu peajid nemad wiimaks maja juure, kus keiser ja riigiüllemad kous olid nõuu pidamas. Saali ukse kohal seisid mitu pealikut. Üks neist Georg Brundberg, üks kuulus sõamees, lõi käega Euteruse õla peale ja ütles: „Mungake, mungake, sul on täna üks tee ees, kelle sarnast ei mina ega muu sõapealik kõige hirmsama lahingi korral ei ole käinud. On tõde sinu poolt ja oled sa oma südamest selle peale julge, siis mine peale Jumala nimel, tema ei jäta sind maha.“ Reed sõnad olid Euterusele kalliks kinnituseks, ja seda temale oli väga tarwis, sest hirm kippus tema peale, et ta nüüd keisri ja riigiüllemate ette pidi astuma ja aru tegema.

Saali uksest löid lahti, — rohkem kui 5000 inimesi olid saalis, eestpoas ja aknate al kous, kõik waatasid üksikilmi Euteruse peale. Saali otjas istus keiser Kaarel V. keiserlikus riidis auujärje peal ja tema kõrwas kuurwürstid, hertsogid, krahwid. Kes Euteruse ligidal olid, manitsesid teda madala healega, et ta pidi julge olema, ega pidanud neid kartma, kes ihu üksi wõiwad ärahakata.

Riigiasjade ülem toimetaja astus nüüd tema juure, näitas sõrmega laua peale, kus hulk raamatuid oli, ja küsis, kas need tema kirjutatud olla. Kui Euterus neid oli waadanud ja kosnuid: „Jah, on,“ küsis ta weel, kas tema tahta kõik oma õpetust, mis tema katoliigi usu wastu olla õpetanud, siin avalikult waleks tunnistada ja temast lahti lüa.

Euterus oli arwanud, et teda tema õpetuse põhja järele pidi küsitama, nüüd polnud sest juttu, muud kui: tunnistada kõik waleks. Se segas silmapilguks tema meelt, ta palus mõtlemise aega homseks.

Riigiasjade toimetaja ütles uhkeste, mõtlemiseks olla temal tee peal aega küll olnud, aga keiser lubas Euterusele palutud aega.

Kui jälle oma elukorterisse oli saanud, tundis ta küll, et se tühi asi ei ole riigiülemate ees seista ja neile aru anda, ta läks selle pärast kõige ülema Issanda palwele, et temale ülewalt saaks julgust antud. Jumal kuulis tema palwet, teisel päewal oli kõik kartus kadunud. Se kord pidi tema eestõas 2 tundi ootama kellu kueni, lühtid põlesid juba, kui ta saali astus. Tema südames põles kaa himu oma usku avalikult tunnistada. Ta hakkas Saksa keeli peale ja palus kõige esmalt andeks, kui tema ei pidand oma sõnu nõnda seada ostama, kuidas kohus on suure keisri ja wärs tide ees rääkida, tema olla liht munk, ei olla ilmaski suurt sugu inimestega palju kokku saanud ega tunda nende wiisid. Siis tema rääkis alandlikult oma õpetusest ja oma raamatutest. Kui temale wõeldi, keiser, kes Hispania maalt päritud oli, ei osata nii palju Saksa keelt, et ta tema kõnest wõiks aru saada, hakkas tema, et küll higi temale mööda palet maha jooksis, ueste peale ja rääkis ladina keeli need samad sõnad. Siis ütles üks piiskop toredaste: Mis tema muidu põigata ja rääkida kõiksugusest asjadest, tema kohus olla aga selgeste aja otsekohse wõelda, kas tema oma õpetust tahab waleks tunnistada, wõi ei taha. „Hea küll,“ kostis Euterus, „kui suur keisriherra ja wärs tid mu käest selget, lühikest wastust nõuawad, siis ma tahan kaa niisugust wastust anda: Kui mulle pühakirja ehk muu selge tunnistuste läbi ei saa

tõeks tehtud, et ma olen efsinud, siis ma ei wõi ega tahagi oma õpetust waleks tunnistada ega temast taganeda, sest se ei ole hea ega sünnigi midagi teha, kus südametunnistus wastu seisab. Siin ma seisan; ma ei wõi parata; Jumal aidaku mind! Amen."

Se selge tunnistus oli suurema hulga wõrstdide ja kuuljate meele pärast, keiser ise ütles: „Munk on kartmata ja julge meelega rääkinud." Sakseni maa kuurwõrstil oli liati hea meel, ta kiitis oma õpetaja wastu: „Oh, küll on Martin Euterus täna kenaste keisri ja riigiüllemate ees kõneleunud."

Braunfweigi hertsog Gerik, kes diete paawsti sõbr oli, läkitas Euterusele hõbe-kannuga õlut kinnituseks. Euterus tänas ja ütles: „Õhsegu hertsog Gerik täna minu peale on mõelnud, nõnda mõelgu Jumal tema peale tema surma tunnil." Se sõna on hertsog Geriki rõõmustanud, kui ta surma woodi peal maas oli. Mitu wõrsti ja muud inimesed käisid Euterust tema korteris waatamas. Aga paawsti saadikud püüdsid Euteruse hinge ja meelitasid keisrit, et ta oma sõna ei pidand pidama, Euterus olla waleprohwet ja niisuguse kohta ei maksta lubamine ühtegi. Aga keiser Kaarel ei olnud Siigismundi sarnane. Trieri linna piiskop ja kuurwõrst katsus hea sõnaga Euteruse meelt pöörata, et ta oma õpetust pidi tühjaks tunnistama, aga Euterus wastas temale Kamalieli sõnaga: „Kui se sinane nõu ja se sinane töö on inimestest, siis läheb se tühja, kui se on Jumalast, siis teie ei wõi seda mitte tühjaks teha." Aeg on pärast tõeks teinud, et Euteruse töö Jumalast oli.

69. Euteruse wiimised elupäewad ja surm.

Umbes arwatud 35 aastat olid sest päewast mööda läinud, mil Euterus Wormsi linnas keisri ja wõrstdide ette head tunnistust oli tunnistanud. Palju muret, waewa ja meele haigust oli tema pika ajaga tunda saanud, aga tema oli kaa ühtlasi äratunnud, et Jumal tema poolt oli, sest kõigis paigus, Sakfamaal ja muus maakondades, hakkas selge

Sumala sõna seeme, mis tema oli külwanud, kenaste ja jõud-
 faste tõusma, liati 1534. aastast saadik, kui ta terve piibli-
 raamatu oli Saksa keeli ümberpannud ja wäljaannud. Aga
 igapäewane töö ja mure olid aega mööda Euteruse ihujõudu
 lõpetanud, ta hakkas põdema ja sai kül aru, et surma
 tunnike ligi oli. 1546. aasta hakul sai tema Eislebeni
 linna kutsutud. Seal, tema sündimise maal, oli Mansweldi
 krahvide wahel, kes selle maa walitsejad olid, päranduse
 pärast tüli tõusnud, ja sest et nemad muul wiisil teine teisega
 korda ei saanud, wõtsid nemad nõuaks oma riiasja ustawa
 meeste läbi lasta seletada, ja üks neist pidi Euterus olema.
 Euterus oli juba haigesegane, kui teda kutsuti, aga ta ütles:
 „Ma tahan heal meelel handa minna, kui ma weel enne
 surma seda rõõmu peaksin tunda saama, et minu armsad
 krahwiherred teine teisega on leppinud ja rahu teinud.“
 Kül kaebas tema kaa enne teele minemist: „Mina wana ja
 nüüd pealegi pool pime mullatiik lootsin ikka, et mulle nüüd
 saaks rahu soowitud; aga mul on nii palju kirjutamist, rää-
 kimist, tööd ja tegemist, kui ei oleks ma oma eluajal enne
 ilmaški weel midagi teinud, ega kirjutanud, ega rääkinud.“

Kui Euterus 17. Nääri kuu päewal pärast jutlust fogu-
 dust Sumalaga jättis, ütles tema: „Kui teie kuulda saate,
 et ma olen haigeks saanud, ärge paluge Sumalat elu pikem-
 damise pärast, waid ennemine õndsja surmatunnikese pärast.“

Talwe külmaga läks Euterus 23. Nääri kuu päewal
 Wittenbergist teele, tema kolm poega: Joannes (Hans),
 Martin, Paul ja üks wana teener olid kaasas. Teisel
 päewal sai ta Halle linna ja jäi oma wana sõbra, ülema
 linna õpetaja Jonase juure öömajale. Äikiline fula ilm oli
 Saale jõe wet tõstnud, 4 päewa tema pidi Halle linna wii-
 bima, ennegu tema üsna elu kaupa paadiga üle jõe sai.
 Sel korral sai tema kaa külmetada ja kange rinnanuhtlus
 tükkis kallale. Wäsinud ja haige jõudis tema Eislebeni linna,
 kus krahwid ja linna rahwas teda auusaste wastu wõtsid.
 Nüüd hakkas pikkaldane seletamine. 14. Kiiunla kuu päewal
 kirjutas Euterus oma abikaasale: „Sumal on armu annud,
 krahwid on nüüd peaaegu hoopis teine teisega leppinud,

mind Jumal on kaa finnitannud, et ma haigusesi pisut sain hingata, sel nädalal tahan ma jälle koduteele minna." Aga pea pärast seda sai abikaasa teised kojuminemise sõnumed, mis teda väga kurvastasid.

16. Küünla kuu päevali saadik ei tunnud Euterus suuremat valu, ta oli lahke ja jutukas sõbrade seltsis, nõnda kuidagi ta wiis ikka oli, aga teisel päeval tulid endine valu ja südame paetus raskemine kui enne tagasi. Krahwid ja muud sõbrad palusid teda, et ta se kord ei pidand suure tuppä, kus seletajad kous olid, ligi tulema. Ta jäi siis oma tuppä, puhu ta heitis woodi peale, puhu tõusis ta üles ja tõndis mööda tuba madala healega palwid lugeses. Jonase ja teise sõbra wastu ta ütles: „Mis teie arwate, ma olen Eislebenis ristitatud, ehk ma ikka kaa seia pean jääma?" Et ta küll väga nõdr oli, tuli ta ommeti weel lauda teiste seltsis õhtust sööma ja rääkis sööma wahel palju surmasti ja tulewasti elust. Pea läks ta oma tuppä tagasi, heitis akna kohta maha ja palus suure healega Jumalat. Siis ta ütles: „Jälle süda on patil ja valu täis, nagu ennegi!" aga ta keelas siiski linna arstisid kutsumast. Krahw Albrehtile, kes ise tuli tema terwise järele kuulama, kostis tema: „Pole wiga, auulik herra, juba saab paremaks."

Kellu 9 heitis ta woodi peale ja ütles: „Kui ma aga poole tunnikese saaksin magada, küll siis minu lound jääksid paremaks." Ta jäi kaa magama kellu kümnene; kui ta unest ülesärgates Jonast ja muid oma woodi juures nägi, ütles ta: „Waata, kas teie weel siin istute, eks teie heida magama?" Remad wastasid: „Ei mitte, auus herra, meie jääme teid walwama ja passiima."

Nüüd ta tõusis maast üles ja tõndis mööda tuba, walust ta ei lausunud ühtegi. Kui ta jälle maha heitis, ütles ta: „Sinu kätte panen ma tallele oma waimu, ja oled mind lunastanud, oh Jehowa, sa tõe Jumal." Siis, kui ta heaste oli finnikatnud, andis ta kõigile kät, soowis neile head ööd ja ütles: „Jonas, ja teie kõik, paluge Jumalat armuõpetuse pärast, et se wõiks häästi joosta, sest Trii-

denti linna piiskopi selts ja tige paawst kannawad tulist wiha tema wastu."

Kellu 1 ärkas Euterus unest: „Oh Issand, Jumal, küll ma olen walu täis. Wiist ma ikka seia linna, kus ma olen sündinud ja ristitatud, kaa jään." Jonas kostis: „Muulik isä, külap taewalik Issa aitab Kristuse läbi, keda teie olete kuulutanud." Siis tõusis Euterus jälle woodist üles, tõndis ilma aitamata mööda tuba edasi tagasi ja palus: „Sinu kätte panen ma tallele oma waimu, sa oled mind lunastanud, oh Jehowa, sa tõe Jumal." Kui ta jälle sai maha heitnud, kaebas ta mitu korda, rinnad olla temal wäga kinni, aga süda olla alles terve. Senni kui maja peremehe ja arstide järele saadeti, sai haige sooja linadega dõrutud ja tema padjad soendatud. Pea tulid krahw Albrecht ja tema abikaasa ja töid haigele kinnitawat rohtu. Aga haigus wõttis ühtepuhku wõimust, Euterus ütles: „Armas Jumal, ma olen walu ja ahastust täis, ma pean siit lahkuma, Eislebenisse ma ikka jään."

Siis ta palus südamel põhjast: „Oh, mu taewalik Issa, mu Jumal, Issanda Jeesuse Kristuse Issa, sa rõõmustamise Jumal, ma tänan sind, et mulle oma poja Jeesuse Kristuse oled ilmutanud, kelle sisse ma usun, keda ma olen kuulutanud, keda jumalakartmata rahwas tagakiusawad ja teutawad. Ma palun sind, Jeesus Kristus, kanna hoolt mu hinge eest! Oh taewalik Issa, et ma küll sest sinatsest ihust pean lahkuma ja sest sinatsest elust saan ärastatud, siiski tean mina, et ma pean sinu juure igaweste jääma ja et ükski ei saa mind sinu käest kiskuda." Weel ütles tema: „Nõnda on Jumal maailma armastanud, et tema oma ainsüündinud poja on annud, et ükski, kes tema sisse usub, ei pea hukka saama, waid et igawene elu temal peab olema," — ja: „Meie Jumal on ärapeastja ja Jehoowa Issand saadab furmast wälja."

Mitu korda pakuti temale rohtu, aga tema ütles: „Ma lähen siit ära ja heidan oma hinge!" ja kolm korda ta palus: „Issa, sinu kätte ma annan oma waimu."

Sis ta jäi wait; teda raputati, dõruti, hüüti nime

pärast, aga ta pani silmad kinni ja ei kostnud midagi. Siis ütles Jonas walu healega: „Muulik isa, kas teie tahate Jeesuse peale ja õpetuse peale, mis teie olete kuulutanud, kindlaste lootes surra?“ Suriia kostis nii, et kõik seda kuulsid: „Jah!“

Müüd ta pööras ennast parema külje peale ja magas weerand tundi nii heaste, et juba hakati paranemist lootma. Aga pea pärast seda kahwatas ta silmanägu ikka enam, jalad ja otsaesine hakkasid külmaks saama ja kui teda raputati ja hüüti: Martin Luterus!“ siis ta enam ei lausunud sõna. Käed ristis hingas ta weel üks kord pikalt ja heitis waitfelt Issandas oma hinge. Se oli 18. Künla kuu päewal 1546. aastal kellu 2 ja 3 wahel hommikut. Ta oli 62 aastat 3 kuud ja 8 päewa wanaks elanud.

Kõik Luteruse tuttawad ja sõbrad ja kõik, kes tema läbi tõe teele olid saanud, olid täis kurwastust tema surma sõnumid kuuldes. Kuurwürsti käsul peale wiidi tema furnu keha Wittenbergi linna ja maeti kirikusse maha. Haua peale finnitati wastplaat pealekirjaga, mis alles tänapäew on lugeda: „Siin hingab Martin Luteruse, Jumala sõna õpetaja keha, kes 18. Künla kuu päewal 1546. aastal oma pärislinnas, Eislebenis, 62 aastat, 3 kuud 10 päewa wana on furnud. Meie wiimne ots olgu nõnda kui selle õige wiimne ots.“

Üks aasta pärast tema matmist seisis hana juures keiser Kaarel V. Ta oli Wittenbergi linna kuurwürsti käest mõõga teraga ärawõtnud. Luterus ei pidanud seda wiltsust enam nägema, Jumal oli õige õnnetuse eest äraforistanud. Keiser seisis ja waatas sügawas mõttes hana peale. Üks tema saatjatest ütles temale, et ta selle kurja usufegaja keha pidi lastma wälja wõtta ja tuhaks põletada, aga keiser wastas: „Jätke teda rahule, ta seisab oma kohtumõistja ees, ma ei sõdi surmude wastu, waid elawate wastu.“

70. Jeruusalema lin.

Jeruusaleem ei ole ilmaski ühe suure riigi pealin olnud, ta ei ole kaa kaubaajamise läbi kuulsaks saanud, merest

kaugel seisab ta üksitus paigas mägede wahel, aga siiski on ta maa peal kõige kuulsam lin. Sest Jeruusalemas on Jumal oma armunduu korda saatnud, patuste äralinastamist. Seepse on, mis pärast ikka alles tuhanded igalt poolt sinna rändawad, et küll suure kuninga lin ju ammu ajast Türklaste walitsuse al leina riided kannab. Nende südamed püawad linna näha ja paiku teretada, kus Jumala jalg on tõdinud, kus tema püha weri sai ärawalatud patu ohwriks, kus tema furnuist ülestõustes digust ja õnnistust on toonud ärakadunud maailmale.

Praegused linna müürid on ümberringi arwata 5 wersta pikad, wahete peal seisawad 40 neljanurgast torni. Linna poolt wiivad astmed müüri peale ja sünnib mööda müüri ringi käia. Sealt ülevalt paistab lin väga selgeste filmi ja sealt wõib kaa mõnda paika näha, kuhu Türklased oma pimedada ebanusu pärast ristiinimesi ei taha ligi lasta. Müür on kõige kõrgem ja toredam ida-lõuna (kagu) pool nurgas, 80 jalga. Meie päiwil Jeruusalema linnal ei ole enam kui 4 käidawat wärawat: põhja pool Tamaskuse wäraw, se on teistest kõige ilusam ja tee wiib sealt Tamaskuse linna poole; õhtu pool Jahwa ehk Petlema wäraw, mis Araabia rahwas kaa Hebroni wärawaks hüawad, sealt käiakse kõige enam, sest teed wiivad sealt ühtlasi lõuna ja õhtu poole; kolmas on Sioni wäraw wastu lõunat, mis majale ei wii kui aga Sioni mäe jau peale, mis müüri taha on jäänud; ja hommiku pool on weel Tehwanuse wäraw, mis kuulsa weretunnistaja nime kannab ja alla Joosawati orgu wiib. Kui päike looja läheb, saawad wärawad lukku pandud ja päewa tõusul jälle lahti tehtud; reedel, Türklaste pühapäewal, seisawad nemad juba lõunast saadik lukus. Jeruusalema rahwas ei wõi selle pärast õhtu wilus linnast wälja minna ennast lahutama, selle jaoks on neil katused, nende peale nemad lähewad, kui päew hakkab wiluks saama. Ehk mõni mõtleb: „Kas neil siis kõigil korsiapühkija waim sees on, et nemad mööda katustid roniwad?“ Pole wiga, katused on hommiku maal üsna lauud ehk lambid, et nende peal sünnib käia kui põranda peal. Mõni lord on mitme maja katused ühes tükis,

et kõndimise ruumi kül on, ja enamiste on katuste peale weikesed toad (ülemad toad) ehitatud, kus maja rahwas õhtu kous on endid lahutamata ja sagedaste õõ otša lauldes ja mängides aega wiidawad. Aga kaa palwe lugemise tarwis said need toad pruugitud, nagu kirjast loeme, et Peetrus katuse peale läks lugema. Jeruusalema majad on enamiste kiwist ehitatud ja seal linna jaus, kus Giroopa maa inimesed elawad, on majad kaunis ilusad. Sinna uulitsad on, mis muidu hommiku maa uulitsatest ei sünni kiita, puhtad; se tuleb wist fesi, et maa põhi kaljune ja küürus on. Kaks peauulitsat wiivad linnast läbi, teine Taaweti uulits, õhtu poolt hommiku poole, hakkab Betlema wärawast peale ja läheb wana templi asemest saadik; teine Tamaskuse uulits, põhja poolt lõuna poole, on Sioni ja Tamaskuse wärawate wahel. Lääne poolne linna jagu heidab Sioni mäe peale ja loode poolne Akra mäe peale; kaku pool nurgas on Moria mägi ja ida põhjas uus linna jagu, Betseeta nimi. Seal jaus elawad Mohamedi usu rahwas; Armeenia rahwas ja muud ristirahwas elawad Sioni mäe peal, ja mäe kaldal wastu Tiropõoni orgu ja Moria mäge on Juutide eluase. Se sama Tiropõoni org (juustutegijate org) teeb esite wahet Sioni ja Akra mägede wahele, kallab siis pisut lõuna poole ja jookseb Sioni ja Moria wahelt läbi ja lõppeb Siloa tiigi kohal otša. Praeguses linnas ei ole fesi orust enam palju tunda.

71. Jeruusalema pühad paigad.

Sinna loode poolses jaus seisab püha hana kirik, tema kaks kõrget kummiga torni paistawad ju kaugelt. Nimi tähendab, et kirik selle koha peale on ehitatud, kus Issand hana on hinganud, aga pealegi kiidetakse et kiriku katuse al kaa Kolgata mägi ja weel koobas peab olema, kust keiser Konstantini ema Heleena 300 aastat pärast Jeesuse ristiurma tema risti olla leidnud. Se kirik liati on rändajate silma-märk, kes iga aasta hulga kaupa kaugelt maalt Jeruusalema linna tulewad. Nemad igatseswad Issandat seal kohal kummardada, kus tema weri sai ärawalatud maailma pattude

pärast ja kus tema siis surmuisi ülestõusis. Kõik saab Issand nüüd igal pool diete kummardatud, kus teda Waimus ja tões kummardatakse, ja polegi tarwis selle pärast Jeruusalema linna rännata; aga ehk wõib seal hana kohal armu mälestus tõeste südant wägewamine liigutada kui majal. Räägitakse mitmest inimesest, kes püha hana kirikusse olid tulnud palwet tegema, kelle südame liigutus nii kangeks läks, et nemad seal samas palumise korral hinge heitsid. — Esmese kiriku on sinna paika Rooma riigi keiser Konstantin ehitanud. Ta oli esimene keiser, kes ristiusku heitis. Oma ema Heleena palwe peale wõttis tema ehitamise kätte ja ehitas kümne aastaga (326—336 a. p. Kr. sünd.) kiriku walmis. Heleena oli ise hana paiga leidnud, endise pagana keisri Hadriani wihatus oli teda juhatanud. Hadrian (117—138 a. p. Kr. sünd.) ei sallinud ristiniimest ja lastis kiuste pärast sinna kohta, kus Issanda haud oli olnud, ja Kolgata mäe peale ebajumala kujud panna, et need kohad selle läbi ristiniimeste meelest pidid läilaks minema ja et nemad enam ei pidanud sinna tulema palwet tegema. Nõnda olid need paigad rahwa meele jäänud ja said nüüd 200 aastat hiljemine oma teutusest lahti ja jälle ristirahwa kätte soowitud. Selle kiriku häwitas juba 614. aastal Persia kuningas Kosroes suutumaks ära ja tema asemele said kolm kabetit ehitatud, esimene Kolgata mäel, teine hana peale, kolmas kattis risti leidmise kohta. Kui ristisõitjad 12. aasta-saa sees Jeruusalema linna oma kätte said, said need kolm kabetit üheks kirikuks kokku wõetud ja selle kiriku põhi seisab alles tänapäew, et tema nägu küll aega mööda mitme asja poolest on teiseks saanud. Astugem nüüd sisse kirikut seest poolt waatama.

Uks on lõuna poolt. Enne olid kaks kõrget ust, aga teine on ju ammu ajast kiwidega kinnipandud. Ukse kõrwal pahemat kätt seisab kella torn, aga kellu pole sees, neid lastis sultan Saladin, kui ta linna ristirahwa käest ärawõttis, haamriga puruks peksta, sest Mohamedi usulised ei salli kella helinat. Gestoajas peawad Türgi soldatid wahti, nemad walwawad seal, et kirikus ei peaks tüli tõusma, sest sagedaste

on juba paraku mitme usufeltsi rahwas, kes seal oma jumala-teenistust peavad, üks teiseга karwupidi kous olnud. Ulfest sisse tulles paistab warsti üks suur marmori kiwi, kus raudaed ümber on, filmi, se olla kiwi, kus peal Jeesuse furnu koha sai salwitud ja linase riide sisse mäsitud. Paremalt kät wiivad 18 trepi-astet Kolgata mäele. Tema otšas on kaks wõlwitud kabeelit, mis sammaste läbi teine teiseft on lahutatud.

Eõuna poolne on risti=peale=panemise kabele, ja tähendab kohta, kus Jeesust risti külge naelati ja põhja poolne on ristifurma kabele, kus Jeesus risti peale suri. Üks kõrge rist, Õnnistegija kuu peal, on siin ülesseatud ja hõbelambid põlewad ööd ja päewad selle ees. Auk, kus ristipuu kalju sees on käinud, on hõbe=plekiga kaetud ja pealekiri on peal: „Siin on Jumal, meie kuningas mitme saa aasta eest õnnistuse maa keskpaigas korda saatnud.“ Selle augu ja teise wahel, kus sees jumalakartmata kurjategija rist seisis, on lai pragu kalju sees. Se olla siis tulnud, kui maa Jssanda furma korral wärises, ja tähendada, et need, kes patust pööramata surewad, Jssandast hoopis saawad äralahutatud. Kabeelite ruum on üks samm 18 risti. Ristifurma kabele kohal al on Joannese ehk Maarja kabele, seal kohal olla Maarja ja Joannes seisnud, kui Õnnistegija ütles: „Maene, waata, se on sinu poeg,“ ja „Waata, se on sinu ema.“

Shtu pool kirikus on püha haud. Kalju tõuseb pörandast ülesse ja on walge marmori kiwiga üleüldsi wooderdatud, nõnda et temal marmori kiwist tehtud kabele nägu on. Tema kohal ülewal on teine suurem kummiga torn, teine wähem on enam hommiku pool kreeka usuliste kiriku kõige pühama paiga kohal, mis hana kabele ette heidab. Se kabele ise on kahes jaus, eeskoda ja päris hauakoobas. Eeskoda hüütakse ingli kabele, sest et seal sees kiwi olla, kus peal ingel istus, kes naestele ülestõusmise sõnumid kuulutas. Sealt wiib üks madal üks hana koopasse, mis arwata 6 jalga pikutasa ja laiutasa on, kõrgust on pisut enam. Koobas on puhas walge marmoriga wooderdatud, muud kui põhja pool seina külles tähendab üks teist karwa marmori kiwi, et

seal samas Issanda keha olla hinganud. Koopa sees põlewad kuld- ja hõbe-lambid ööd ja päewad ühtepuhku ja lille kimbud kalli riistade sees annawad magusat haisu.

Hommiku pooltes kiriku jaus on weel Heleena kabel ja risti leidmise kabel; seal, kiidetakse, olla keisri ema Heleena Jeesuse ristipuu maa alt leidnud.

Se on püha hana kiriku feestipidine nägu. Ei öösel ega päewal ei ole seal ilmasi rahu, ühtepuhku kuulub laulu ja palwe heal, sest Kreeka, Armeenia, Katoliigi ja Kopti usu preestrid peawad seal kordamisi jumalateenistust; kui ühed lõpetawad, hakkawad teised peale.

Kui Riidroni jõe poolt mööda järsku, kiwist teed Tehwanuse wärawast sisse linna tullakse, siis on warsi pahemat kät Petes da tiik, kus Jeesus haige inimese terweks tegi, kes seal weesegamist muidu oli oodanud. Tiik on nüüd üsna kuivaks jäänud ja kinni aetud, tema peal kaswatatakse kõrwitfaid ja kappfaid.

Natukest maad sealt eemal on Piilatuse ehk kohtukoda, kus Jeesuse peale sai kohut mõistetud ja kus alles tänapäew Tiirgi maawalitseja elab. Maja seisab weikese kiinka peal. Kui Jeesus maa peal elas, olid seal trepiastmed, mis Rabatale ehk kiwipõrmandule wiisid, kus Piilatuse kohtu järg oli. Trepi kiwid kiidetakse nüüd Rooma linnas olewat. Sealt kohalt on meie Snnistegija pidanud oma ristiga Kolgata mäele minema, tee on arwata 1½ wersta pik. Tee peal tema manitses Jeruusalema tüürid, et nemad ennemine ise endid ja oma lapsi kui teda pidid nutma, seal tabati kaa Kireene linna meest Siimeonit ja pandi rist tema kaela. Wana rahwas teab weel omast käest rääkida, et siis, kui Jeesus risti koorma alla äranõrkas, üks naesterahwas, Weroonika nimi, olla temale rätikuga higi otsast ärapühkinud. Kui ta siis pärast rätikut olla hakanud waatama, olla tema Jeesuse filmanäu pildi leidnud peal olewat.

Tõsi se jut wiist ei ole, aga muidu ilus kül.

Reist neljast mäest, kus peale Jeruusalema lin on ehitatud, on Sioni mägi kõige kõrgem. Ümberringi on sügawad orud ja urkad, ta on kindluse tarwis kui loodud. Juba

Jebusi rahwal, kes enne Juuda rahwast seal elasid, oli tema otšas kindel lin. Sai Taawet Jebusi rahwa ärawõitnud, ehitas tema omale Sioni mäe peale kuningliku koja. Koode pool nurgas seisab Taaweti lin kõrge, kindla torniga, kelle aluse ehk Taawet ise ehk Saalomon on pannud. Seal ligidal oli ennemuiste Heroodeſe koda, aga ſe on nüüd hoopis kadunud ja tema asemel seisab praegu ewangeli usu Kristuſe kirik, mis Preisimaa ja Inglismaa kuningad oma kuluga laſkſid ehitada. Weel on Sioni mäe peal Armeenia rahwa suur Jaagupi-klooster, mis nii ruumikas on, et üles-tõusmise pühade ajal tema ſees arwata 3000 rändajat võmaja leiawad. Sioni wärawa ligidal on pidalitobiste hurtſikud, ſeal need waſed inimesed elawad, keda ükſki arſt ei wõi aidata; peakſid nemad ommeti ſelle artiſi äratundma, kes nende hingesid wõib pidalitõwest puhtaks teha! Wanal ajal käis linna müür terve Sioni mäe ümber, aga nüüd wõtab müür mäe pooleks, wärawa tagune maa on ikka weel Sioni mägi. Seal on ristirahwa matmise paigad, ſinna ſai kaa Taawet maetud ja mitu Juuda rahwa kuningat, aga nende haudade ligi ei ſaa ükſki ristiinimene, ſest Türglaſed on ſinna paika ühe templi ehitanud ja keelawad kangeſte ligiminemist. Seal ſamas näidatakse kaa hoonet, kus Jeſus ſel döſel, mil teda äraanti, oma jüంగritega paafatalle on ſõõnud ja püha altari ſaakramenti on ſeadnud. Üks ſaal, 60 jalga pikutafa ja 25 jalga laiutafa, keſt paigal 2 ſammast laele toeks, peab ſuur, ehitatud tuba olema, kus 2 jüంగrit paafatalle pidid walmistama. Seſſamas toas olla pärast kaa püha Waim jüంగrite peale wälja walatud. Kas ſe kõik tõſi on, kes ſeda nüüd enam mõiſtab ſeletada?

Moria mägi on ida-lõuna poolſes linna nurgas, mäe kallas on waſtu hommikut, lõunat ja õhtut kaunis järſk. Selle mäe otšas pidi Abraam oma poja Iſaaki Jehowale ohwriks wiima, ſinna ehitas kuningas Taawet pärast kattu lõpetuſt altari Jehowale, ja oſtis maa Jebuſimehe Arawna kääſt ära, et ſinna pärast püha koda ſaaks ehitatud. Ehituſ jäi tema poja Saalomoni kätte. Seſt et mägi ülewal liig kitsas oli, käſkis Saalomon alt oruſi ſaadik tohutuma müüri

ülesteha ja mäe ja müüri wahel kiwidega ja mullaga täita. Kui ruum seda wiisi oli suuremaks saanud, ehitas tema Tiiruse kuningaga abiga Jumala koja peale. Se sama koda sai pärast Paabeli rahwa läbi ärahäwitatud linnaga tükis, ja rahwas sai wangi ärawiitud. Kui rahwas Paabelist jälle tagasi tulid, wõtsid nemad warsi kätte ja ehitasid Jumala koja ueste, et se küll enam nii kene ei olnud kui esimene, Heroodes, kes Jeesuse sündimise ajal kuningas oli, lastis selle Jumala koja suuremaks ja uhkemaks teha. Selle püha koja sees on Jeesus käinud lapse põlwes kuulmas ja õppimas, mehe põlwes õpetamas, sealt tema on kaks korda tuikele müüjad ja rahawahetajad piitsuga wälja ajanud, tema Issa palwekoda oli inimeste tigiduse läbi rööwlianguks jäänud. Mõned päewad enne ristifurma kuulutas Jeesus jüngeritele püha koja ärahävitamist, et kiwi ei pidand enam kiwi peale jääma. Se läks tõeks 70. aastal p. Kr. sünd., Rooma keiser Tiitus tegi linnale ja püha kojale otse peale. Türlased on sinna omale templi ehitanud ja arwawad paiga nii püha olevat, et nemad kardawad, kui wähest mõni ristiniimene peaks salamahti sisse tulema ja seal samas Jumalat paluma, et ta ristiusule wõimust annaks Mohamedi usu peale, et Jumal seda palwet ehk saaks kuulda ja seda mööda kaa teha. Selle pärast ei ole kaa ristiniimesel, kui teda selle templi sees kinni wõetakse, muud nõuu kui: heida silmapilk Mohamedi usku ehk sure!

Pääne poolse Moria mäe sõrwa peal on paik, mis Juutide kaebdusets hüüatakse. Sinna koguwad iga reede Juutide wanemad ja nende noored mehed ja tütarlapsed, heidawad silmili maha, annawad kaljule suud ja laulawad wastastiku nutulaulu.

Mohamedi usu templist hommiku pool on linna müüris kuld-wäraw, aga se on kiwidega kinnipandud, et ükski ei pea läbi minema, sest Türlaste seas liigub üks wana jut, kui peaksid ükskord ristirahwas sealt wärawast linna sisse tungima ja linna nende käest ärawõtma. Selle pärast sai wäraw kinnipandud ja ristiniimesed ei tohi ligi minna. Mis se kartus muud tähendab, kui et Mohamedi usulistel enestel

sala-tundmine on, et Kristuse armuõpetus wiimaks ikka nende waleõpetuse peale peab wõimusi saama?

72. Keisri-laul.

Sumal taewast õnne anna
Meie armsa keisrile!
Armuhoolet ta ette tanna,
Soowi rahu temale!
Mis kaa tahad peale panna,
Teda kaitse heldeste!
Sumal taewast õnne anna
Meie armsa keisrile!

Raiast ulatab ta seadus
Ule maade kaugele,
Tema järje sambad headus,
Arm ja truutus tõeste,
Tema järje põhi õigus,
Õigus iga ihale.
Sumal taewast õnne anna
Meie armsa keisrile.

Rahwa õnne tema püüab,
Üleohut karistab,
Nina kurjadele hirmuks
Tema mõõka keeritab,
Head teha, rõõmustada
Tema üksi armastab.
Sumal taewast õnne anna
Meie armsa keisrile!

Orja jutad peastis lahti
Ikke wõttis kaela pealt;
Saagu tema rõõmu näha
Omast waewast, siit ja sealt!
Kaua elagu ja kuulgu
Laste laste tänu healt:
Sumal taewast õnne anna
Meie armsa keisrile!

73. Isa-maa.

Minu armas Eestimaa,
Kus ma sündinud, kasund olen,
Päa aja pärast tulen,
Teretan sind rõõmuga:
Tere kaa, tere kaa, mu isa-maa!

Kena on kaa wõõras maa,
Kaua käisin mööda ilma,
Palju ilu juhtus silma, —
Armuhoolet ei leidnud ma.
Tere kaa, tere kaa, mu isa-maa!

Sind ma nõudsin himuga,
Sinu metsad, wälgad, jõed,
Küllad, majad, wennad, õed
Seisid meeles lõpmata.
Tere kaa, tere kaa, mu isa-maa!

Ema keelt nüüd kuulen ma;
Oh kui sulab kuules süda,
Peastetud on keele fida
Wõõrast murdest korruga.
Tere kaa, tere kaa, mu isa-maa!

Seia jään ma elama,
Runni surma wari katab
Minu filmad, siis mind matab
Oma sülle isa-maa.
Tere kaa, tere kaa, mu Eestimaa!

74. Võõral maal.

Mis teen ma waene mees
Siin võõra rahwa seas?
Ma oma maa ja rahwa maha jätsin,
Ma lootsin õnne, — seega ennast petsin,
Kus on se nüüd?

Kui läksin laewaga
Ja filmist kadus maa,
Siis jätsin nuttes teda Sumalaga;
Ma pime püüdsin paremat ju taga.
Mind peteti,

Nüüd olen waewaga
Ja mitme murega
Ma feda õnne põlwe tühjalt nõudnud,
Ja paljas wiletsus on kätte jõudnud,
Se on mu palg.

Mu kallid isa-maa,
Ei ma sind näha saa!
Hing haige, ihu lõppeb mures ära,
Ma võõra rahwa selka süren ära.
Kes nutab mind?

Mu wennad ühtlasi,
Oh ärge uskuge,
Kui petis keel teil' võõrast püüab kiita!
Oh õnnis se, kes eluaga wiita
Võib isa-maal.

75. Meesruudi lahkumine.

Mu süda on raske ja kurb mu meel,
Sest mineli kord on mul läe.
Mu wanemad, wennad ja omased,
Ehk mina teid enam ei näe!
Sa kallid maa, kus ma kaswasin
Sa kodu paik, kus ma elasin,
Ma lahkun, teid enam ei näe!

Miks nutate teie nii ärdaste
Ja peate kinni mu läe?
Mu südant weel raskesti foormate,
Ma ommeti teile ei jää.
Ma pean minema waluga,
Et hoidku Sumal teid armuga!
Nüüd lahkun, ma teile ei jää!

76. Raft.

Üks raft meil kaswab õues,
Just maja ukse ees,
Se oli lapse põlves
Mu armas seltsimees.
Ta andis wilu warju,
Ta mahl mind kosutas,
Ta kohin sagedaste
Mu südant jahutas.

Kui suureks sain, siis pidin
Ma kottu lahutama.
Ma tahtsin wiimist korda
Ta alla istuda.
Ta lehed kohisesid,
Kui lausuks salaja:
Jää sõbr wast isa=maale,
Siit leiad rahu sa!

Nüüd olen kangel ära
Ja mõnda waewa näind,
Ja mõni kallis lootus
On mulle tühjaks läind,
Ei kase kohin taha
Mu meelest kaduda,
Kui kostaks minu kõrwa:
Siit leiad rahu sa!

77. Teekäimise laul.

Homme tuleb teele minna,
Lahkumise kord on käe.
Kurwalt neid, kes meie armsad,
Sumalaga jätame.

Mäe pealt, seal kus maantee kallab,
Waatame weel tagasi;
Näeme küla wiimist korda,
Astume siis edasi.

Aga läheb talw kord mööda,
Jõuab jälle kewade,
Siis kui linnud jälle teele
Walmistama hakkame.

Rõõmuga siis lõõme lendu,
Kõju poole tõttame.
Sõbrad, süda kipub ikka
Wana armsa pehaksse.

78. Kewadine rõõm.

Nüüd lehtkõnn on tulnud,
Rõõk metsad lähkawad,
Rõõk luhad on haljad
Ja lilled õitsewad.
Ma tuppä ei wõi jääda
Kui kot paigale,
Rõõk süda kipub õue
Ja nõuab kaugele.

Et hõitsa nüüd, poisid!
Päew paistab lenaste,
Et läbi nüüd jooksema
Mööda maad rõõmsaste!
Kui rõõmsad on loomad,
Kuida naeratab maa!
Kui lõule mu süda
Rõõb lendu lauluga.

Oh rõõmu, oh lusti,
Mis kewade meil' toob!
Oh seda kallist õnne,
Mis Sumal meile loob!
Mu süda hõiskab, laulab,
Ja rõõmuft hülgab film:
Küll oled sina kenna
Ea kewadine ilm!

79. Karjatse pühapäewa laul.

Üks püha päew on se:
Kõik waitne weel siin wälja peal
Ma üksi walwan, tella heal
Nüüd kostab tase.

Kui salawäega
Mind tõmmata nüüd põlwili;
Se on, kui paluks hulgan
Suur rahwas minuga.

Kõik taewas sinine
Ja selge nii, kui peaks ta
Su nüüd wast lahti minema.
Üks pühapäew on se.

80. Lest: mees.

Se waene sauna hartsik
On rõõmu päiwi näind;
Nüüd armukesed kadund,
Ja rõõm on tühjaks läind.

Mul oli armas naene
Ja armsad lapsed kaa;
Nüüd olen lest ma waene
Ja ilma lapseta.

Kui surm on mulle talwel
Siit külast läbi läind,
Siis siit ja sealt ta korjas, —
Mind on ta paljaks teind.

Nüüd olen üksi jälle
Kui maha jäänud lind;
Oh tuleks surm kaa mulle
Ja foristaks kaa mind.

81. Laewameeste laul.

Pärast tormi sõidame
Bulged merest läbi,
Sind, oh looja, kideame
Sest sa saatjid abi.
Au olgu südamest
Temale igamest'
Krist' Küürie, et tule laewa sa.

Waata, laened mäsawad
Hoopis hullupööra,
Laewa peale tipuwad,
Hukkawad meid ära.
Üks on, kes meid häda sees
Nitab kui abimees
Krist' Küürie, sa magad laewa sees.

Õõ on pime, polegi
 Ruud ja tähti näha.
 Kui veel murrab laewa tüür,
 Kes võib abi teha?
 Kes muu kui Jeesuse,
 Ta peale waadake!
 Krist' Küürie, et ärka ülesse.

Tormab wiimaks walufast'
 Surma tuul mu peale, —
 Hoia alla wajumast!
 Saada mind siis mäele!
 Anna kät minule,
 Aita mind ülesse!
 Krist' Küürie, et tule laewa sa.

82. Nõudke oma õnnistust taga kartuse ja wäristusega.

Nõudke, ristiinimesed,
 Nõudke oma õnnistust!
 Ärge veel kui lapsukesed
 Püüdkte tühja rõõmustust!
 Üles poole waadake!
 Taewariiki tungige!
 Muretssege selle ette,
 Kuida elu saate kätte!

Oma tarkus, oma headus
 Teid ei aita tõeste;
 Liha, were wale-seadus,
 Se ei wii teid elusse.
 Jumal oma sõnaga
 Diget teed võib näidata,
 Kuida teie saate taewa,
 Tundku liha sest kaa waewa.

Õnnistust need aga saawad,
 Kes kui mehed wõitlewad,
 Oma liha suretawad,
 Ilma ärasalgawad.
 Mina Jeesuse rist
 Saadab wiimaks hingamist.
 Sel kes tahab õndsaks saada,
 Tuleb palju kannatada.

Taga nege, tühjad mured
 Taganege rõõm ja lust!
 Kui sa Jeesusega sured,
 Siis sa leiad õnnistust.
 Ilma naer ja narri töö,
 Ei need sünni sinule!
 Kui sa õndsaks saama pead,
 Mis siis püäd tühja head?

Kartusega tuleb nõnda
 Jumalale elada,
 Seft ta võib teid põrgu hauda
 Heita ihu, hingega.
 Olgu teil siis püha hirm!
 Se ei ole muud kui arm,
 Kui ta peastab teie hinge.
 Tema palwele siis minge!

Sa siis olge kanged wõitma
 Oma wana Adamat.
 Se eest peate kül hoidma,
 Et ei wõida wiimaks pat.
 Ärge kahatsege kaa
 Viiskind maha raiuda!
 Parem, wigane lään taewa,
 Kui et wigata näen waewa.

Wäristusega sa pead
 Oma südant walwama,
 Tema rumalust sa tead,
 Pea se võib eksida.
 Palu: Jeesand ära käi
 Mooga kohut, mul ei täi
 Oma patu wasta panna,
 Sestap mulle abi anna.

Amen! jah, se peab nõnda,
 Kui ma palun, sündima,
 Jeesus tahab oma wenda
 Wägewaste aidata.
 Head tööd, mis aland ta,
 Võib ta lõpetada kaa.
 Ma siis palun, wõitlen, nõuan,
 Kunni taewariiki jõuan.

R e g i s t e r.

Esimene jagu:

Num.	Rehet.	Num.	Rehet.
1. Papse palwe	1	33. Inimese sõõja	16
2. Salmid	1	34. Sea=waras	17
3. Laste karjane	1	35. Wana rahwa tarkus . .	18
4. Wana rahwa tarkus . .	2	36. Wastufostus	18
5. Heategijad	2	37. Hobune ja warblane . .	18
6. Külamees ja lõufene . .	2	38. Hunt ja inimene	19
7. Rats kitse	2	39. Mis mul on	20
8. Musta räästa tarkus . .	3	40. Kolm paari ja üks ainus	20
9. Linnupea	3	41. Kui waga isa õnnis Luterus oli	21
10. Õndsja Luteruse kiri oma poja Hansule	4	42. Rebane ja lõukoer	21
11. Mõned küsimised	5	43. Koer käib kohut	22
12. Zumala film	5	44. Tedre pesa	22
13. Rewade	6	45. Noor hiir	23
14. Pois ja koer	7	46. Võulu õhtul	23
15. Laifad tüdrukud ja kuf .	7	47. Rada Jeesus õndsaks kiidab	24
16. Rebane ja kuf	7	48. Taewa Jessa armu hool . .	24
17. Linnukeste kawalus . . .	8	49. Ara waewa loome	24
18. Pois ja sit	8	50. Waene lest ja kella heal .	25
19. Laifst pois	9	51. Linnu tarkus	26
20. Salmid	10	52. Sunad	27
21. Wana rahwa tarkus . . .	10	53. Rebane ja wiinamarjad . .	27
22. Kohus kestab, ülekohus kaub	11	54. Wana Sultan	27
23. Rahja raud	12	55. Hobune ja piits	29
24. Paulu-linnud	12	56. Maja-hiir ja põld-hiir . .	30
25. Warblane tuleb talu- pojale reheliisiks	13	57. Suur pärna puu	30
26. Karjane	13	58. Jeesus, laste sõbr	31
27. Hunt	14	59. Armastuse kiitus	31
28. Must räästas	14	60. Hommiku-laul	32
29. Mõnus rohi	15	61. Öhtu-laul	32
30. Lokman	15	62. Karu	32
31. Wanad mõistatused . . .	15	63. Ma ei taha waletada . .	33
32. Karu ja mesilased	16	64. Koljat ja Taawet	34

Num.	Lehek.
65. Hiir ja lõukoer	34
66. Koer ja warblane	35
67. Lapse palve	37
68. Muri mõistab kohut . . .	38
69. Imelik teekäimine	38
70. Koer ja wares	39
71. Tamme tõru ja kõrviis . .	39
72. Truuvuus	40
73. Kewade	41
74. Nuus päiline	41
75. Tont	42
76. Kolm rõõwliit	42
77. Wilja pead	43
78. Söömapalwe	43
79. Mis sõamehele tarwis on .	44
80. Hõbe tasku-kel	44
81. Ohtu-laul	45
82. Silm on kuningas	45
83. Naljafad küsimised . . .	47

Teine jagu:

Num.	Lehek.
1. Kõige parem sõbr	48
2. Sina pead pühapäewa pühitsema	48
3. Hea poeg	50
4. Puu, mis omale teisi lehti himustas	51
5. Sulase truuvuus	52
6. Neljas käsi	54
7. Jumala truuvuus	54
8. Üks isa mõib ennemine kuus last toita j. t. f. . .	55
9. Loom ja looja	56
10. Jumala au	57
11. Päewa tõusul	58
12. Kuu walgel	58
13. Luteruse tütre surm . . .	59
14. Üks hommiiku maal siind. lugu	60
15. Ise sugu kaup	60
16. Bloorentsi linna lõukoer .	61
17. Tark kohtumõistja	62

Num.	Lehek.
18. Hobuse waras	63
19. Riffus	64
20. Puuratuja	65
21. Kas olete kuningas mõi talupoeg	65
22. Kuida ütsshaige terweks sai	66
23. Wäsi	69
24. Müristamine	70
25. Pinnud	70
26. Mut	71
27. Sige teab oma lojusse hinge waewa.	72
28. Sääsi ja härg	74
29. Kohutirts ja sipelgas . . .	74
30. Kaaren ja rebane	74
31. Hunt ja tal	75
32. Hea rohi	76
33. Kaks teekäijat	77
34. Haambritaat	78
35. Kuida tuleb kohut mõista .	80
36. Mõistatus (nisu-usin) . .	81
37. Mõistatus (wiil-liim) . .	81
38. Aruldane roog	81
39. Wahw mees	82
40. Külmi wesi	83
41. Sunapuu	84
42. Teekäija saewestis	85
43. Kabel	85
44. Kõne	86
45. Müür	86
46. Hämblitu wõrk müüris . .	87
47. Torni otstast ja pingi pealt .	88
48. Noor mees	89
49. Oma armastus	90
50. Walge warblane	91
51. Kõht ja ihuliitmed	93
52. Nurjatu loom auusa rahwa selfsis	94
53. Pelsatfar	95
54. Ühe filmaga tüdruk . . .	96
55. Joodik	98
56. Põhjamaa pime kuningas .	99

Num.	Lehek.
57. Besti	100
58. Bee aur	101
59. Mõistatus (isa=afi)	102
60. Mõistatus (tar=tus — tar=tus)	102
61. Raks pealuud	103
62. Isa õpetuse sõnad po= jale	103
63. Risti äravalimine	107
64. Raamatu trükkimine	108
65. Ameerika maa leidmine. I. pool	111
66. Ameerika maa leidmine. II. pool	115
67. Mart. Luteruse noore ea aastad	118
68. Luterus Wormsi linnas	120

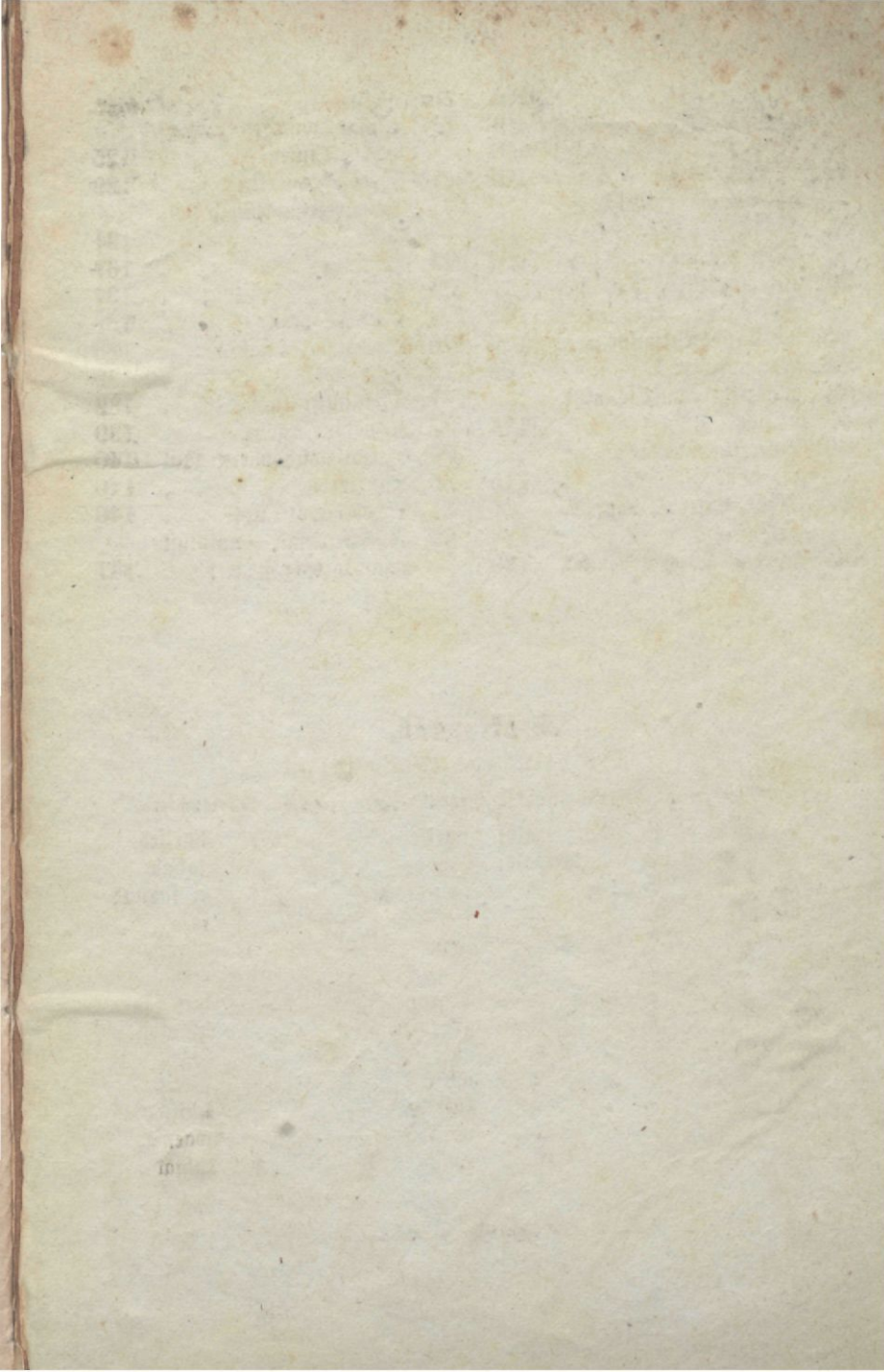
Num.	Lehek.
69. Luteruse viimsed elu päe= wad ja surm	125
70. Jeruusalema lin	129
71. Jeruusalema pühad pai= gad	131
72. Reisri-laul	137
73. Isa-maa	137
74. Võõral maal	138
75. Neetrubi lahtumine	138
76. Rast	139
77. Teekäimise laul	139
78. Kevadine rõõm	139
79. Karjatse pühapäeva laul	140
80. Best mees	140
81. Laewameeste laul	140
82. Mõudke oma õnnistust taga kartuse j. t. f.	141

Trüki=wead,

mis õiendada tahawad;

muid wähemaid wigasid leiab ja õiendab lugija ise ilma juhutamata.

9. lehek.	8. rida,	alt:	nurised	—	loe:	hurised.
11. "	2. "	ülewalt:	tahab	—	"	tabab.
17. "	3. "	ii.	saanud ei	—	"	ei saanud.
17. "	4. "	ii.	eja	—	"	ja.
22. "	17. "	a.	õigus	—	"	õigust.
28. "	3. "	a.	teada	—	"	teda.
46. "	7. "	a.	hearohi	—	"	hea rohi.
62. "	5. "	ii.	aknadest	—	"	aknatest.
64. "	11. "	ii.	Mu	—	"	Ma.
66. "	12. "	ii.	oestis	—	"	koestis.
83. "	17. "	ii.	katsjaba	—	"	katsjuba.
93. "	1. "	a.	maewa	—	"	waewa.
113. "	18. "	ii.	tühja	—	"	tühjad.

Tallinnas

Kluge ja Ströhm'i raamatu poes (Pitavulitsas)
on veel sada:

Cesti lauluraamatud, liht kombel eht kaa kalliste köi-
detud;

Piibliraamatud, **Ue Testamenti raamatud**;
piiblitlugude raamatud ja **katekismused**;
noodiraamatud.

Peale selle kõik pruugitavad **Cesti keeli fooliraama-
tud**, **maakardid** ja **kaardi raamatud**, ja kaa mõdra
keeli raamatud, mis maakoolides pruugitakse.

Kaa müüakse seal kõik raamatud, mis **õpetuseks** eht
ajawiiteks on kirjutatud, olgu need Tartus Laakmanni
eht Gläseri, olgu Pernus Bormi eht Kuressaare linnas Asa-
freh eht Tallinnas Vindfors'i pärijate eht J. H. Gresseli välja-
antud. Mis need raamatud kuskil pool väljaantakse, need
saavad warji kätte müretsetud.

Niisamuti on seal müüa muud foolitarwidused: paberit,
noodipaberit, kirjutuse raamatuid, raud sulgi, tinti j. w. m.